

पं. दीनदयाल उपाध्याय शिक्षण संस्था संचलित

श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री

पुष्पांबर

2017-18

स्वच्छ भारत, स्वस्थ भारत

पं. दीनदयाल उपाध्याय शिक्षण संस्था संचलित
श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री
ता. फुलंब्री, जि. औरंगाबाद

पुष्पांबर

२०१७-२०१८

छ , ९

- संपादक
प्रा. डॉ. आश्विन रांजणीकर
- सहसंपादक
प्रा. डॉ. दत्तात्रय येडले
प्रा. डॉ. सुरेश मुंढे
प्रा. डॉ. राजश्री पवार
प्रा. डॉ. संजीवकुमार पांचाळ
- मार्गदर्शक
प्राचार्य डॉ. एस.आर. टकले
- प्रकाशक
श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय,
फुलंब्री

पुष्पांबर

- **वार्षिक अंक**
२०१७-१८
- **संपादक**
प्रा. डॉ. आश्विन राजणीकर
- **मुखपृष्ठ व अक्षरजुळणी**
श्री.संतोष लाखे
- **प्रकाशक**
प्राचार्य, श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री
- **मुद्रक**
विशाल एन्टरप्रायजेस, ५६, सर्किस इंडस्ट्रियल
एरिया, टाऊन सेंटर, सिडको, औरंगाबाद
दूरध्वनी : (०२४०) २४८०४२८, मो.९४२०३१६२४८
- **सूचना**
या वार्षिक अंकात व्यक्त झालेले विचार लेखनकर्त्यांचे
स्वतःचे आहेत. संपादक आणि प्रकाशक त्या विचारांशी
सहमत असतीलच असे नाही.

संपादकीय...

निर्मल भारत अभियान

या वर्षाचा पुष्पांबर या महाविद्यालयीन वार्षिक अंक निर्मल भारत, स्वच्छ व सुंदर भारत या विषयावर काढावयाचे बैठकीत निश्चित करण्यात आले, त्यानुसार सर्व विद्यार्थी व प्राध्यापक यांना आवाहन करून लेख मागविण्यात आले. स्वच्छता हा विषय घेवून एखादा विशेष अंक काढावा लागतो त्याचबरोबर केंद्र शासनाच्या वतीनेही निर्मल भारत योजना सुरू केली आहे. सर्वच राज्यांमध्येही मोठ्या प्रमाणावर स्वच्छता या विषयावर जनजागृती करण्यात येते ही खरोखरच मोठी आवश्यक गोष्ट बनली आहे. स्वच्छतेच्या बाबतीत आपण अगदी प्राथमिक शाळांपासून ते सर्वच महाविद्यालयात, विद्यापीठात आग्रही आहोत. स्वच्छतेचा संस्कार अनेक पिढ्यांपासून आपण रूजविण्याचा प्रयत्न करीत आहोत, तरी देखील 'स्वच्छता' ही मोठी गरज निर्माण झाली आहे. याचाच अर्थ आपण सर्वचजण याबाबतीत कमी पडलो आहोत हे आपणास मान्यच करावे लागेल. ज्या प्रमाणे आपण आपले घर, अंगण आणि वैयक्तिक स्वच्छतेसाठी आग्रही असतो त्याचप्रमाणे जर आपण आपले कार्यालय, आपला परिसर आणि आपला समाज यातील स्वच्छते बाबत जागृत झाल्यास आपला भारत देश निर्मल होईल. परंतु आपली श्रद्धा स्थाने, धार्मिक स्थळे, आपल्या नद्या, समुद्र आणि सर्वच सार्वजनिक व्यवस्था या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणावर घाणीचे साम्राज्य आढळून येते.

वास्तविकतः या सर्वच ठिकाणी आपण प्रेरणा घेण्यासाठी, दिवसभरातील आणि एकंदरीतच आपल्याला आलेली मरगळ घालविण्यासाठी जातो. मात्र या ठिकाणी भेट दिल्यानंतर आपला भ्रमनिरास होतो. ही सर्व शक्ती स्थळे आपणास घाणीच्या साम्राज्यामुळे नकोशी वाटायला लागतात. याचकरिता आपण सर्वांनी मिळून, सर्वांच्या पुढाकाराने 'स्वच्छता' या विषयाला आपला अग्रक्रम मानून नव्हे तर 'Mission' म्हणून हाती घेणे आवश्यक आहे. आपल्या नवीन पिढ्यांमध्ये तरी स्वच्छता आणि निर्मलतेचा संस्कार रूजविणे अत्यावश्यक आहे. यासाठी विविधांगी उपक्रम राबविणे आणि विशेषतः गावातील जत्रा, मेळावे, मोठी संमेलने याठिकाणी याबाबत जागरूकता निर्माण करणे आवश्यक आहे.

स्वच्छता आणि प्रदूषण यांचाही अगदी निकटचा संबंध आहे. स्वच्छता जर असेल तर आपल्या सभोवतालचे वातावरण अगदी प्रेरणादायक, स्फूर्तीदायक, मनाला उभारी देणारे आणि नवचैतन्य देणारे असते. त्यामुळे नवीन विचारांना चालना मिळून आपली वाटचाल उत्तम होते. या उलट अस्वच्छता असेल, परिसरात दुर्गंधी असेल तर मात्र आपला सगळा उत्साह मावळतो आणि आळस निर्माण होतो. प्रदूषणाच्या समस्येने तर सर्व जगच त्रस्त झाले आहे. यासाठी या समस्येवरील उपाय म्हणजे आपल्या गरजांवर आपण नियंत्रण ठेवणे. आपल्या वर्तणूकीमुळे इतरांना त्रास होणार नाही याची काळजी घेणे, निसर्गातील सर्व घटकांचा यशोचित सन्मान करणे याचे बिजारोपण करणे आवश्यक आहे. भारताला तशी परंपरा आहे.

आपल्या मातीत तो गुण रूजला आहे. आज मात्र; आपल्याला त्याचा विसर पडला आहे. आपल्याकडील सर्व धर्मग्रंथात स्वच्छतेबाबत मोलाचे मार्गदर्शन आहे. विशेषतः आपले मन जर निर्मल झाले, दोषमुक्त झाले तर त्याचे रूपांतर निश्चितच आपल्या कार्यात होते. म्हणूनच भारतीय तत्त्वज्ञानाला मनाचा अभ्यास करून मनाला सुस्कारी बनविण्यावर भर दिला आहे. वेदांतामध्येही मनचातूष्ट्यावर चर्चा केली आहे. समर्थ रामदास स्वामींनी मनाच्या श्लोकाद्वारे मन संयमित करण्याचे तत्त्व सांगून मनोविश्लेषण केले आहे. संत कबीर, संत तुकाराम, संत एकनाथ आणि जवळपास सर्वच संतांचे मनाला केलेले उपदेश अभ्यासण्याजोगे आहेत. जेणेकरून एक सुसंस्कारी समाज घडून येईल आणि आपण समस्यामुक्त होवू ज्याचा उल्लेख आणि अपेक्षा संतश्रेष्ठ श्री ज्ञानेश्वर महाराजांनी पसायज्ञानामध्ये केली आहे.

‘स्वच्छता’ या विषयाला आपण संस्कार म्हणून हजविणे अत्यावश्यक झाले आहे हे नक्की !

स्वच्छता प्रतिज्ञा

महात्मा गांधी ने जिस भारत का सपना देखा था उसमें सिर्फ राजनैतिक आजादी ही नहीं थी, बल्कि एक स्वच्छ एवं विकसित देश की कल्पना भी थी। महात्मा गांधी ने गुलामी की जंजीरों को तोड़कर माँ भारती को आजाद कराया। अब हमारा कर्तव्य है कि गंदगी को दूर करके भारत माता की सेवा करें। मैं शपथ लेता हूँ कि मैं स्वयं स्वच्छता के प्रति सजग रहूँगा और उसके लिए समय दूँगा। हर वर्ष १०० घंटे यानी हर सप्ताह २ घंटे श्रमदान करके स्वच्छता के इस संकल्प को चतितार्थ करूँगा।

मैं न गंदगी करूँगा न किसी और को करने दूँगा।

सबसे पहले मैं स्वयं से, मेरे परिवार से, मेरे मुहल्ले से, मेरे गांव से एवं मेरे कार्यस्थल से शुरुवात करूँगा।

मैं यह मानता हूँ कि दुनिया के जो भी देश स्वच्छ दिखते हैं उसका कारण यह है कि वहाँ के नागरिक गंदगी नहीं करते और न ही होने देते हैं।

इस विचार के साथ मैं गांव-गांव और गली-गली स्वच्छ भारत मिशन का प्रचार करूँगा।

मैं आज जो शपथ ले रहा हूँ, वह अन्य १०० व्यक्तियों से भी करवाऊँगा।

मुझे मालूम है कि स्वच्छता की तरफ बढ़ाया मेरा एक कदम पूरे भारत देश को स्वच्छ बनाने में मदद करेगा।

अनुक्रमणिका

■ मराठी विभाग

१.	स्वच्छता संस्कार व्हावा - आश्विनी बारवाल	९
२.	स्वच्छता : एक संस्कार - ज्योती उदे	११
३.	स्वच्छ भारत अभियान - नंदू तुपे	१३
४.	स्वच्छ भारतासाठी मी काय करू शकतो - प्रमोद देवकुळे	१५
५.	स्वच्छता व आपण - नंदा बेडके	१६
६.	स्वच्छतेसाठी माझे योगदान - आरती बेदरकर	१८
७.	स्वच्छता व मी - ज्योती कापडे	२०
८.	स्वच्छतेसाठी उपक्रम - प्रा. डॉ. राजश्री पवार	२२

■ हिंदी विभाग

१.	स्वच्छता : सार्वजनिक भाव - शुभम नाईक	२५
२.	स्वच्छता मनुष्यता का गौरव - गजानन धनावत	२७
३.	सफाई सभ्यता का अंग - स्वाती मिसाळ	३०
४.	जल व्यवस्थापन - प्रियंका गायकवाड	३३
५.	स्वच्छ भारत अभियान में छात्रों का योगदान - अमोल जाधव	३५

■ English Department

1.	Clean India - Laxmikant Dheple	३८
2.	SWACHH BHARAT ABHIYAN - Klyani Malaye	३९
3.	Swachh Jal Swachh Bharat - Deepali Bolkar	४३
4.	Swachh Bharat Abhiyaan : Important facts - Amol Dakle	४६
5.	Good Hygiene Practices - Mansi Patil	४७

■ अहवाल विभाग

१.	प्रवेश समिती	४९
२.	मराठी विभाग	५०

३.	हिंदी विभाग	५१
4.	Department of English & Literary Club	५४
५.	इतिहास विभाग	५५
६.	राज्यशास्त्र विभाग	५५
७.	अर्थशास्त्र विभाग	५७
८.	समाजशास्त्र विभाग	५८
९.	ग्रंथालय विभाग	५९
10	Dept. Of Commerce	५९
११.	कै. आ. वसंतराव काळे स्वाभिमान शिक्षण योजना 'कमवा व शिका' योजना अहवाल	६१
१२.	राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष शिबीर	६२
१३.	राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम अहवाल	६६
१४.	आजीवन शिक्षण व विस्तार सेवा विभाग	७०
15.	Career Guidance and Placement Cell	७३
१६.	सामाजिकशास्त्रे अभ्यास मंडळ	७५
१७.	विद्यार्थी परिषद	७६
१८.	माजी विद्यार्थी व पालक समन्वय समिती	७७
१९.	सांस्कृतिक विभाग	७८
२०	योग समिती	८०
२१.	अंतर्गत तक्रार निवारण समिती	८१
२२.	यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक अभ्यासकेंद्र फुलंब्री	८१
२३.	क्रीडा विभाग	८३
२४.	क्रांतीगुरु लहुजी साळवे संस्कार केंद्र, फुलंब्री	८५
२५.	आचार्यकुल प्रबोधिनी	८५
२६.	वस्तू व सेवा कर : दृष्टिक्षेप	८६
27.	National Conference of Sociology	८९
28.	National Conference of Sports and Library Science	९०

॥ पुष्पांबर ॥ ८

मराठी विभाग

स्वच्छता संस्कार व्हावा

- आश्विनी बारवाल

विश्वची माझे घर असे संत मंडळी बोलून गेली आहेत. आपण स्वतः ते विश्व या आयुष्याच्या प्रवासात आपले कुटुंब घर, शेजारीपाजारी, परिसर, गाव, तालुका, जिल्हा, राज्य, देश या सा-यांशी आपली व्यक्ती म्हणून देशाचा जबाबदार नागरीक म्हणून बांधिलकी असते. स्वच्छता ही अशीच वैयक्तिकतेकडून सामाजिकतेकडे नेणारी गोष्ट आहे. स्वच्छतेचे बाळकडू बालपणापासून आपणास मिळत आले. स्वच्छतेच्या चांगल्या सवयी जोपासत आपण शाळातून शिकलो. मोठे झालो. कुटुंबातून शिक्षकांकडून, पाठ्यपुस्तकातून स्वच्छता का करायची हे ऐकत आलो आणि ते पटणारेच होते. सकाळच्या रम्यप्रहरी शरीराची, घराची, परिसराची स्वच्छता झाली की प्रसन्न वाटते. या प्रसन्नतेत देवळात जाऊन देवाचे दर्शन घेतले वा घरच्याच देव्हान्यासमोर प्रार्थना, श्लोक म्हटले की मन ही ताजे तवाने होऊन जाते. मनातील नकारात्मक विचारांची जागा सुविचार कधी घेतात कळतही नाही. आणि मग जाणीव होते ते स्वच्छता म्हणजे नेमके काय याची; शरीरातील, मनातील, घरातील नको असणारे निरूपयोगी, अडगळ, अस्वच्छ असे सारे दूर केल्याने योग्य विल्हेवाट लावल्याने मंगलमय असे वातावरण तयार होते. ज्याची सर्व प्राणीमात्रांना गरज आहे.

देह देवाचे मंदीर

आत्मा एक पंढरपूर

हे खरे आहे. जसे देहामधे परमेश्वराचे अस्तित्व आहे तसेच ते चराचरात भरून उरले आहे. मग आपण या

सृष्टीची किती स्वच्छता ठेवायला हवी हे वेगळे सांगायला नको.

स्वच्छ शरीरामुळे स्वच्छतेच्या सवयीमुळे उत्तम आरोग्याचा लाभ होतो हे वैयक्तिक आरोग्याबरोबरच सामाजिक आरोग्यासाठीही लाभदायी आहे. कचऱ्याची योग्य प्रकारे सुका कचरा, ओला कचरा अशी विभागणी करण्याची सवयही अंगी करणे गरजेचे आहे. डंपिंगग्राउंड ही समस्या उग्ररूप धारण करत आहे. हे सामाजिक भान आपल्यात जागवणे ही काळाची गरज आहे. आजही कचरा ही सुद्धा दिवसागणिक समस्या ठरते आहे. याकडेही समाजाचे लक्ष वेधणे व स्वच्छतेच्या प्रश्नाकडे अधिक सजगतेने पहाणे गरजेचे आहे. मी माझ्यापुरते पाहून चालणार नाही. देशाच्या स्वच्छता अभियानाचे आपण सारेजण अग्रदूत होऊन काम केले तर स्वच्छ गाव, स्वच्छ देश हे स्वप्न सत्यात उतरले नाही तर माझ्या एकट्याने स्वच्छतेचे महत्त्व जाणून काय होणार. हा नकारात्मक विचार झटकून स्वच्छतेची क्रांती लाट यायला हवी. विज्ञान युगात स्वच्छतेचे महत्त्व अधोरेखित करणा-या अनेक बातम्या, शोध, जाहिराती प्रसारीत होतात. अनेक रोगजंतूचा प्रसार रोखण्यासाठी रोग बरे होण्यासाठी औषधांबरोबरच आरोग्यदायी वातावरणाची नितांत आवश्यकता आहे. सत्यमशिवमसुंदरम अशी वाटचाल करायची तर स्वच्छ शरीर व स्वच्छ सुंदर मन घडवायलाच हवे. ज्याची सुरुवात स्वतः पासून केली तरच स्वतःची कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी योग्य उर्जेची प्राप्ती होईल. निसर्ग सुंदर आहे. आयुष्य सुंदर आहे.

चला तर मग हाती घेऊन हात
अस्वच्छतेवर करू मात
सुविचारांना देऊ साथ
आरोग्यदायी उगवेल प्रभात

वैयक्तिक स्वच्छतेचे महत्त्व

“आरोग्य हेच धन” अशी म्हण प्रचलित आहे पण आरोग्य व्यवस्थित राखण्यासाठी काही सवयी अंगीकारण्याची गरज असते. यापैकी सगळ्यात महत्त्वाची सवय म्हणजे स्वच्छता. आरोग्य हे पैशापेक्षा मौल्यवान आहे, गमावलेले पैसे कमावता येऊ शकतात पण आरोग्य परत मिळवणे कठीण असते. म्हणून आरोग्यदायी सवयी लावणे खूप महत्त्वाचे आहे. मानवी शरीर आणि मन जोडलेले आहेत. त्यामुळे जर आपले शरीर स्वच्छ असेल तर मन ही उल्हासित राहते. निरोगी जीवनशैली आणि आरोग्यदायी सवयी असलेली व्यक्तिदीर्घ आणि सुखी जीवन जगते.

धुळी मध्ये जंतू असतात, ते हवेवाटे रोग पसरवतात. आपण क्रीडांगणातून किंवा शाळेतून घरी परत आल्यावर

हात पाय धुतले पाहिजे किंवा स्नान केले पाहिजे. नियमित स्नान चांगली सवय आहे. त्याने आपले शरीर स्वच्छ आणि ताजे राहते. जेवणानंतर हात धुतले पाहिजेत, दिवसातून दोनदा ब्रश केला पाहिजे, जीभ क्लीनरचा वापर केला पाहिजे. भांडी आणि कपडे वेळेवर स्वच्छ करणे आवश्यक आहे. कपाटामध्ये डांबर गोळ्या ठेवल्याने कपड्यांना वास लागत नाही. या छोट्या-छोट्या सवयी आपल्याला निरोगी आयुष्याकडे नेतात.

रस्त्यावरील चाटची चव चांगली लागते, पण स्वच्छतेबद्दल काय? आपण कधी रस्त्यावरील अन्न विक्रेत्यांच्या हातांची, भांड्यांची तपासणी केली आहे का? ते पदार्थ कसे स्वच्छ करतात हे पाहिले आहे का? हे विक्रेते हातमोजे वापरत नाहीत आणि खाद्य पदार्थ उघड्यावर ठेवले जातात, त्यावर माश्या बसतात, धुळ उडते. या अशा सवयी आपल्या स्वास्थासाठी चांगल्या नाहीत. आपणास अशा सवयी बदलण्याची गरज आहे. स्वच्छतेच्या अशा छोट्या छोट्या सवयीचा कंटाळा करून, दुर्लक्ष करून आपण आपल्या आरोग्यसोबत खेळत आहोत.

स्वच्छता : एक संस्कार

- ज्योती उदे

स्वच्छता हा माणसाच्या जीवनातला एक अविभाज्य भाग आहे. ह्या एका गुणामुळे माणसाचे जीवन सुंदर बनते. ही एक सवय आहे. स्वच्छता म्हटली की आपल्या समोर अनेक बाबी उभ्या राहातात. स्वच्छता कश्याकश्याची ठेवायची हा मोठा प्रश्न आपल्या समोर असतो. स्वच्छतेची सुरुवातही स्वतः पासून म्हणजे स्वतःच्या शरीर स्वच्छते पासून करावी. सकाळी उठल्यापासून तर रात्री झोपे पर्यंत आपल्या स्वच्छतेविषयी आपण जागरूक राहून कार्य केल्यास छाप इतरावर निश्चितपणे पडते. लहानपणी सकाळी उठले की आई मुलांच्या मागे राहून दात स्वच्छ घास, चूळ भर आणि हातपाय स्वच्छ धुऊन घेण्याविषयी तगादा लावते. कारण स्वतःच्या स्वच्छतेची सुरुवात ही याच क्रियेपासून होते. लहानपणी लागलेली स्वच्छतेची चांगली सवय त्यांच्या सोबत आयुष्यभर राहते ही तर चांगली गोष्ट आहेच. यासोबत आपल्या दाताचे आयुष्यही वाढते. दाताचे विकार होत नाही. आपल्या जीवनात दाताचे काय महत्त्व आहे हे दात नसणा-या लोकांना विचारून पाहिल्याशिवाय कळणार नाही. स्नान करणे ही त्यानंतरची अत्यंत महत्त्वाची क्रिया. बहुतांश व्यक्ती स्नान ही क्रिया महादेवाला पाणी घातल्या सारखे डोक्यावरून पाणी ओततात त्यामुळे अंगाची सफाई होत नाही. साबणाचा वापर करित अंग घासून स्नान केल्यास आपल्या अंगाचा वास येत नाही. मळके कपडे अंगावर असतील आणि प्रवासात कुठेतरी आपण बसलात तर कपड्याच्या दुर्गंधीमुळे कुणी आपल्या जवळ बसत नाही. शाळेत तर याचा फार वेगळा अनुभव येतो. त्यामुळे घराबाहेर जाताना स्वच्छ कपडे एकतर आपणास शोभून दिसते आणि आपल्यामुळे इतरांना त्रासही होत नाही. म्हणून स्वच्छ कपडे वापरण्याची सवय

शाळेत असताना जी लागते ती आयुष्यभर सोबत राहते. बाहेरून घरात येताना हातपाय स्वच्छ धुऊन घरात प्रवेश करावा. बहुतांश वेळा मुले बाहेर उघड्यावर खेळतात आणि तसेच घरात प्रवेश करतात. ज्यामुळे बाहेरील अनेक किटक थेट घरात प्रवेश मिळवितात आणि घरातील अनेक लोक आजारी पडतात. शौचास जाऊन आल्यावर सुद्धा स्वच्छ हात-पाय धुवावे आणि मगच घरात यावे. जेवण करण्यापूर्वी हात अगदी स्वच्छ धुवावे आणि कोरड्या रूमालाने साफ करावे. रात्री झोपण्यापूर्वी सुद्धा स्वच्छ हात-पाय धुतल्यानंतर छान झोप लागते की नाही ते पहा. म्हणजे स्वतःची स्वच्छताही जीवनात अत्यंत महत्त्वाचे आहे. याशिवाय आपले जीवन दीर्घायुष्य होऊ शकत नाही. अस्वच्छ रहाणे म्हणजे आपले अर्धे आयुष्य कमी करून घेण्यासारखे आहे. त्याच अनुषंगाने नुकतेच आपण जागतिक हात धुण्याचा दिवस साजरा केला आहे. त्यातून आपणास हास संदेश मिळतो की स्वच्छ रहा; निरोगी रहा. स्वतःच्या स्वच्छतेनंतर आपण आपल्या घराच्या स्वच्छतेकडे लक्ष देतो आणि ते आवश्यक आहे. कारण आपले ज्या ठिकाणी उठणे, बसणे, खाणे आणि पिणे असते त्या ठिकाणी स्वच्छता असणे गरजेचे आहे. त्यामुळे रोज सकाळी आणि संध्याकाळी आपले घर झाडून साफ करित असतो. आपले अंगण स्वच्छ करतो. घरातील आणि अंगणातील कचरा परिसरात टाकतो. म्हणजे आपणास परिसर घाण असलेले चालते परंतु; आपले घर आणि अंगण स्वच्छ असावे असे वाटते ही प्रत्येकाची मानसिकता आहे. हा बदल करण्यासाठी स्वच्छतेचे धडे किंवा पाठ आज समाजाला शिकविण्याची खरी गरज आहे. सार्वजनिक ठिकाणी अस्वच्छता करणे हे

चुकीचे आहे हे कळतय पण वळत नाही अशी स्थिती झाली आहे. आज ग्रामीण भागात जर गेलो तर गावाच्या प्रवेशालाच दुर्गंधी सुरू होते. प्रत्येक जण उघड्यावर शौचास जाऊन गावाचा प्रवेशाचा संपूर्ण रस्ता अस्वच्छ करतात. यात कधी बदल होणार आहे? गावात असलेली शाळा आपणास कधीच स्वच्छ ठेवता येत नाही. आपण एकटे स्वच्छ राहण्याचा प्रयत्न करू या. आपल्या सोबत एक-दोन व्यक्तीतरी निश्चितपणे या मार्गावर येतात. महात्मा गांधीजी यांनी ज्याप्रकारे आपल्या जीवनात स्वच्छतेला महत्त्व दिले होते. तसे आपणही महत्त्व देऊ या. स्वच्छ भारत निर्माण करण्यात आपलेही काही योगदान देऊ या.

स्वच्छता सर्वेक्षण २०१८ हे जगातील सर्वात मोठे सर्वेक्षण असणार आहे. शहरी क्षेत्राच्या स्वच्छतेच्या यशाचे मूल्यांकन करण्यासाठी हे स्वच्छता सर्वेक्षण आयोजित केले जाणार आहे. हे सर्वेक्षण चार हजारांहून अधिक शहरातील ४० करोडपेक्षा अधिक लोकसंख्येला समाविष्ट करेल.

या सर्वेक्षणात कचरा संकलन, कचरा उचलण्याची वाहतूक सुविधा, वैज्ञानिक पद्धतींचा वापर करून कचऱ्यावर प्रक्रिया करणे, वागणूकीत बदल घडवून आणण्याच्या प्रयत्नांचा समावेश करणे, क्षमता बांधणीसाठी घेतलेली नवीन पावले, जनतेचा सहभाग आदी मापदंडांचा वापर होणार आहे. या अभियानांतर्गत रहिवाश्यांची प्रतिक्रिया सुद्धा घेतली जाईल. सर्वेक्षण अधिकार स्वच्छता अॅपच्या वापराचे विश्लेषण करतील आणि विविध प्रकारच्या सेवा केंद्रामध्ये सुधारणांबद्दल देखील विचार करतील.

पी. एम. मोदी पुढे आपल्या भाषणात म्हणाले, “स्वच्छतेचे पालन करणे ही केवळ सरकारची जबाबदारी नाही तर प्रत्येक नागरिक आणि संघटनांची जबाबदारी आहे आणि प्रत्येक नागरिकाला येत्या दिवसांमध्ये स्वच्छतेच्या सर्वेक्षणात सक्रीय सहभाग घेण्यासाठी आवाहन

करतो. मला खात्री आहे की आता पर्यंत कोरडा आणि ओला कचरा गोळा करण्यासाठी निळ्या आणि हिरव्या कचरा पेटीचा वापर करण्याची सवय तुम्हाला झाली असेलच”.

सर्वत्र स्वच्छतेचे नियम पाळा
खरच सांगतो प्रदूषण टाळा
जेव्हा आजी म्हणते, “कचरा नको फेकू
बाळा.”
तेव्हा नातू करतो काही तरी चाळा
नेहमी शुद्ध ठेवा पर्यावरण
नाही तर वेळ नाही लागणार यायला मरण
करा स्वच्छतेचे नेहमी स्मरण
कशावर ठेवा आपले डोके,
एकच उत्तर स्वच्छतेचे चरण
संत गाडगेबाबांचे समोर उदाहरण
मदत करा संपूर्ण पृथ्वीची
स्वच्छतेसाठी गाळा घाम
नाही तर वाईटच होती याचे परिणाम
जागे व्हा, चला, वाजला आहे लढाईचा
घणघणा
पुन्हा म्हणतो स्वच्छतेचे नियम पाळा
परत सांगतो प्रदूषण टाळा, प्रदुषण टाळा.

स्वच्छ भारत अभियान

- नंदू तुपे

स्वच्छ भारत अभियान किंवा स्वच्छ भारत मोहिम भारत सरकार आणि पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या सर्वात महत्वाकांक्षी प्रकल्पांपैकी एक आहे. प्रधानमंत्रींनी ०२ ऑक्टोबर २०१४ रोजी महात्मा गांधी जयंतीच्या निमित्ताने स्वच्छ भारत अभियान जाहीर केले. राष्ट्रीय स्तरावरील या अभियानाची दखल घेतली जात आहे. स्वच्छ भारत अभियान या मोहिमेचा एक मुख्य ध्येय आहे भारतातील सर्व शहरे आणि गावे “ओपन डेफेकेशन फ्री” म्हणजेच हागाणदारी मुक्त करणे. या सोबतच, स्वच्छ भारत अभियानाचा उद्देश भारतातील रस्ते व पायाभूत सुविधांची स्वच्छता करणे ही आहे. या मोहिमे विषयी सर्वोत्तम गोष्ट म्हणजे सर्व शाळांमध्ये आणि महाविद्यालयांमध्ये स्वच्छता आणि शौचालयांची उपलब्धता यावर लक्ष केंद्रित करणेही आहे. या स्वच्छ भारत अभियानातून भारतीयांना स्वच्छतेचे महत्त्व आणि फायद्यांची जाणीव करून देणे हे सुद्धा आहे.

विद्यार्थी म्हणून आपण स्वच्छ भारत अभियान, स्वच्छतेचे महत्त्व, स्वच्छतेचे फायदे असे विषय भाषण आणि निबंध स्पर्धांमध्ये पाहू शकता.

भारत सरकारचा स्वच्छ भारत मोहिम सुरू करण्याचा हा प्रथम प्रयत्न नाही. १९९९ मध्ये भारत सरकारने “संपूर्ण स्वच्छता अभियान” सुरू केले जे नंतर पंतप्रधान मनमोहन सिंग यांनी त्याचे “निर्मल भारत अभियान” असे नामकरण केले. परंतु; स्वच्छ भारत अभियानाला पंतप्रधान मोदींच्या नेतृत्वाखाली संजीवनी मिळाली. आपल्या

शपथ विधी मध्ये सौच आणि स्वच्छता वरती बोलणारे ते जगातील पहिलेच नेते असावेत. यातून त्यांची स्वच्छते बदलची आवड आणि संकल्पही दिसतो. पंतप्रधान मोदींनी राष्ट्रीय पातळीवर मोहिम राबविली आणि नागरिकांना भाग घेण्यास आवाहन केले. त्यांनी स्वतः झाडू हातात घेतला. काहीना हे राजकीय स्टंट वाटू शकतो, पण या सर्वातून एक फायदा झाला की, आपण भारतीय लोक स्वच्छते बदल बोलू लागलो, वादविवाद, चर्चा होऊ लागली. स्वच्छ भारत अभियानाने भारतातील स्वच्छता आणि त्याच्या निगडित कामांवर प्रचंड प्रभाव पडला आहे आणि दिवसेंदिवस मोहिमेची प्रगती होत आहे. स्वच्छ भारत अभियान मोहिमेची स्वतःची अधिकृत वेबसाइट व ॲप आहे जेथे आपण या मोहिमेच्या प्रगतीचा आढावा घेऊ शकतो. अजून पर्यंत ३१,४०८,२८० घरांत शौचालये बांधली गेली, १४३,४९१ गावे/ ७९ जिल्हे / ३ राज्ये खुल्या शौचापासून मुक्त झाली आहेत. विविध राजकारणी, सेलिब्रिटिज, अभिनेते आणि क्रीडापटूंनी या मोहिमेत सहभाग घेतला होता आणि या अभियानाची क्षमता आणि पोहोच वाढवून दिली. सचिन तेंडुलकर, कमल हसन, अनिल अंबानी, विराट कोहली, प्रियांका चोप्रा आणि असेच अनेक जणांनी झाडू हातात घेतला आणि रस्ते साफ केले. मोदींच्या या अभियानाचा एक चांगला प्रचार केला. या मोहिमेचे लक्ष्य आहे की, महात्मा गांधींच्या १५० व्या जयंती पर्यंत ग्रामीण भारतात १२ दशलक्षी शौचालय, तसेच शहरांत स्वच्छतेसाठी विविध सेवा उपलब्ध करून देण्यात येतील.

२०१९ पर्यंत भारताला ओपन डेफकेशन फ्री (ओडीएफ) बनवणे हे स्वच्छ भारत अभियानाचे प्राथमिक उद्दिष्ट आहे. स्वच्छ भारत अभियान हा एक खूप मोठा प्रकल्प आहे आणि ३० लाखांपेक्षा अधिक सरकारी कर्मचारी तसेच शाळा व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी या मोहिमेत भाग घेतला आहे. या मोहिमेअंतर्गत भारताच्या ४०४१ शहरे आणि गावांना १.९६ लाख कोटी रूपये निधी मंजूर केला आहे. या मोहिमेने केलेल्या जागृतीने अनपेक्षित बदल घडत आहेत, भारतातील हिंदी चित्रपट जगतातील सुपरस्टार अक्षय कुमार आणि भूमी पेडणेकर यांच्या प्रमुख भूमिका असलेल्या “शौचालय” नावाच्या चित्रपट द्वारे भारतातील खुल्या शौचाच्या समस्येच्या निर्मूलनास समर्थन देण्यास सुरुवात केली आहे. हा चित्रपट ग्रामीण भागातील स्त्रियांच्या समस्यांवर प्रकाश टाकतो. ग्रामीण भागात शौचालये बांधण्याची आवश्यकता आहे असा विषय एका दिग्गज कलाकाराने

करणे मोठी गोष्ट आहे, याचा अर्थ असा आहे की स्वच्छता विषयावर लोक आता विचार करू लागली आहेत.

स्वच्छतेचे फायदे / महत्त्व

आपल्या जीवनात स्वच्छतेचे महत्त्व कोणीही नाकारू शकत नाही. स्वच्छ परिसर, हवा, पाणी, वातावरण कोणाला नकोसे असते. स्वच्छतेने रोगराई नाहीशी होते, आजार पसरत नाहीत आणि आपली जीवनशैली बदलून जाते. स्वच्छ परिसरातील लोक मॉर्निंग वॉक किंवा जॉगिंगला जास्त जातांना दिसतात. अशा चांगल्या सवयीचा आपल्या जीवनावर खूप परिणाम होतो. स्वच्छ पटांगणात मुले खेळतात, आपले विडिओगेम, मोबाईल दूर करून मैदानात येतात, ऍक्टिव्ह होतात, याचा फायदा असा होतो की मुलांचा अभ्यासाचा ताण कमी होतो, ती खुष राहू लागतात.

स्वच्छ भारतासाठी मी काय करू शकतो

- प्रमोद देवकुळे

जेव्हा मी चित्रपटांमध्ये किंवा युट्यूब वर स्वच्छ विदेशी शहरे आणि खेडी पाहतो, मला आश्चर्य वाटते की ही ठिकाणे किती सुंदर, व्यवस्थित आणि स्वच्छ आहेत? हिमाच्छादित स्वित्झर्लंडच्या पर्वतरांगा, इटली मधल्या फुलांनी भरलेल्या बाल्कनी आणि ऑस्ट्रेलियाच्या आणि इतरही देशातील स्वच्छ सुंदर अशा किनारपट्ट्या पाहून खूपच छान वाटते, आपल्याला त्यांची सुंदरता आणि स्वच्छता पाहून मनाला खूपच प्रसन्न वाटते. आपल्या भारतात ही अशी आश्चर्यकारक प्रवासस्थळे, ऐतिहासिक स्मारके, भव्य किल्ले यांची कमी नाही परंतु ते त्यांच्या परराष्ट्रीय समकक्षांसारखे का दिसत नाहीत?

देशाला स्वच्छ करणे हे केवळ सरकारचे काम नाही. होय, ते पायाभूत सुविधांची निर्मिती करण्यासाठी बाध्य आहेत परंतु स्वच्छतेची आवड मुळतः जनतेमध्ये असावी लागते.

आपण भारतीयांची हीच प्राथमिक समस्या आहे. आपण दुस-यांना दोष देत राहतो मात्र स्वतः काहीही करत नाही. सरकार आणि अन्य लोकांना दोष देण्याऐवजी मी आपल्या राष्ट्र पित्याकडून एक गोष्ट शिकलो.

तुमच्यामध्ये तो बदल व्हावा लागेल जो तुम्हाला जगात पहायचा आहे – महात्मा गांधी जर मला देश स्वच्छ पाहायचा असेल तर मला बदलण्याची गरज आहे. मी माझ्यामध्ये बदल न करता तो इतरांकडून होण्याची

अपेक्षा करू शकत नाही. मी माझ्या देशाला स्वच्छ व सुंदर बनवण्यासाठी आणि ठेवण्यासाठी ज्या गोष्टी करण्याचा प्रयत्न करेन त्या अशा आहेत.

मी घरी ओला व कोरडा कचरा वेगळा करीन आणि तो योग्य कचराकुंडीतच टाकेल. तो कचरा रस्त्यावर किंवा खिडकीतून बाहेर टाकणार नाही आणि मी माझ्या कुटुंबियांना ही असे करण्यास प्रवृत्त करेल. मी आमच्या कॉलनीच्या अध्यक्षांना विनंती करेन की हा नियम सगळ्यांसाठी अनिवार्य करावा.

मी माझे घर आणि माझ्या परिसरामध्ये कचरा करणार नाही. आणि इतरांनाही करू देणार नाही. आम्ही सर्वच मित्रमैत्रिणी मिळून आमचा परिसर स्वच्छ ठेऊ.

मी रस्त्यावर आणि सार्वजनिक ठिकाणी कचरा करणार नाही, चॉकलेट किंवा कॅंडी चे आवरण रस्त्यावर न टाकता खिशात ठेवीन आणि मग ते कचरा पेटीतच टाकेन.

■ ■ ■

**स्वच्छ भारत है एक बड़ा अभियान,
सब मिलके करे अपना योगदान**

स्वच्छता व आपण

- नंदा बेडके

“गांवाचे जरी उत्तम नसलें, तरि देशाचे भविष्य ढासळले
ऐंसे मानावे जान, त्याने भले हृदया माजी”

संत तुकडोजी महाराजांनी रचिलेल्या ग्रामगीतेतील पहिल्याच अध्यायातील ही ५० वी ओवी. गाव चांगले असेल तरच देशाचे भविष्यही चांगले होते, असा त्यांचा संदेश. गावच्या विकासासाठी संतानी आपापल्या परिने प्रयत्न केले. त्यातीलच संतगाडगेबाबा व तुकडोजी महाराजांचे योगदान महत्वाचे मानले जाते. देव – देवतांच्या पूजेबरोबरच श्रमातून भक्ती करा. गाव चांगले ठेवा. त्यामुळे देशाचे भवितव्य उज्ज्वल होईल, ही शिकवण त्यांनी युवकांना देण्याचा प्रयत्न केला. सदयस्थितीमध्ये ग्रामीण व शहरी भागात अशुध्द पाणी, अस्वच्छ परिसर व वैयक्तिक स्वच्छते अभावी उद्भवणा-या रोगांमुळे पिडीत असलेल्यांची आकडेवारी वाढत आहे, त्यामुळे ज्यांचे आरोग्य मान, पर्यायाने जीवनस्तर उंचावण्यासाठी शासनही प्रयत्नशील आहे. उदा. संत गाडगेबाबा ग्रामस्वच्छता अभियान, निर्मल भारत अभियान, पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजना वगैरे यामध्ये ग्रामस्थांचा सक्रीय व सातत्यपूर्ण उत्स्फूर्त सहभाग कार्यक्रमात करून घेण्याची प्रभावी तरतूद कार्यक्रम अंमलबजावणी करण्यासाठी शासन ही प्रयत्नशील आहे.

घरांची, गावांची, परिसराची व पर्यायाने देशाचीही स्वच्छता न्हावी व सर्वसामान्य जनतेचे आरोग्य मानव पर्यायाने जीवनमान उंचवावे व त्यायोगे स्वच्छतेतून समृद्धीकडे

ही संकल्पना मूर्तरूपात येणे अपेक्षित आहे. तसेच पर्यावरणाचे संवर्धन, जतन व संरक्षण करून समृद्ध व संपन्न परिसर, गाव व पर्यायाने देशाची निर्मिती करणेही काळाची गरज असल्याने जल, जमीन, जंगल, हवा, वनस्पती इ. चे योग्य व्यवस्थापन करून भौतिक सोयी – सुविधांची निर्मिती पर्यावरण संतुलन ठेऊन केल्यास नागरीकांचे जीवनमान, दर्जा सुधारण्यास मदत होईल, त्यासाठी स्वच्छतेची सवय प्रत्येकांमध्ये खोलवर रुजण्याची नितांत आवश्यकता आहे.

आपण विदेशातील शहरांची स्वच्छता पाहून त्यांचे गुणगान गातो, मात्र तेथील स्वच्छता, शिस्त, सौंदर्य, सृष्टी व हिरवळ वाखाणण्याजोगी आहे, ती केवळ तेथे राहणा-या लोकांमुळेच. त्यांच्या स्वच्छतेच्या सवयीमुळेच आहे, हे मात्र आपण विसरतो. आपण आपल्या मनाला, शरीराला, घराला, परिसराला स्वच्छ बनविण्यासाठी पाऊल उचलण्याची नितांत आवश्यकता आहे. आपण आपले घर स्वच्छ ठेवतो. पण आपला परिसर स्वच्छ ठेवत नाही. अस्वच्छतेमुळे होणा-या आजारांमुळे आपले आरोग्य धोक्यात येऊन आपला घामाचा पैसा व वेळ वाया जात आहे. आज सार्वजनिक ठिकाणी बसमध्ये, लोकल, ऑफिस, उद्यान, इमारती, रस्त्यांवर, गल्ली बोळांत, आपल्याला अस्वच्छता दिसते. कुठेही थुंकणे, पान खाऊन पिचकारणे, सिगारेट ची थोटके, खाद्य पदार्थांची वेष्टने, कागदाचे तुकडे, तंबाखू, गुटख्याच्या पिचका-यांनी रंगविलेल्या भिंती दिसतील. आपल्या नदया या सांडपाणी वाहून नेणा-या गटारी बनल्या आहेत. कच-

याचे डोंगरच्या डोंगर शहरांमध्ये तयार होत आहेत. किती जण आपल्या मुलांना स्वच्छतेचे महत्व सांगतात त्याचे अनुकरण करायला सांगतात आणि स्वतःही त्याचे अनुकरण करतात.

आपल्याकडे अनेक रोग हे अस्वच्छतेमुळे होतात. त्यामुळे घराची व परिसराची स्वच्छता हे उत्तम आरोग्याचे महत्वाचे अंग आहे.

“आपले मन स्वच्छ, तर आपले घर स्वच्छ
आपले घर स्वच्छ, तर आपला परिसर स्वच्छ”

या उक्ती प्रमाणे स्वच्छता राखण्याची जबाबदारीही स्वतः पासून सुरु करावी लागेल. त्याच प्रमाणे मी स्वतः ही परिसर स्वच्छ ठेवण्यासाठी आठवड्यातून किमान १

तास स्वच्छता करण्याचा संकल्प करून तसा प्रयत्नही सुरु केलेला आहे. त्याचप्रमाणे मी स्वतःही घाण करणार नाही व दुस-यालाही घाण करून देण्याचा प्रयत्न करीन. सर्व प्रथम मी स्वतःपासून, माझ्या कुटूंबा पासून, माझ्या गल्ली / वस्तीपासून, माझ्या गावा पासून ते कार्यस्थळापर्यंत या कामास सुरुवात केलेली आहे व पुढे ही करेन. त्याच बरोबर माझे समविचारी, सहकारी यांच्यातही स्वच्छतेचे महत्त्व पटवून देवून त्यांनाही या कामात सक्रीय सहभागी करून घेण्यासाठी प्रयत्नशील आहे. मला माहित आहे की, माझ्या प्रमाणेच असंख्य व्यक्तींनी स्वच्छतेच्या दिशेने टाकलेले पाऊल संपूर्ण भारत देशाला स्वच्छ करण्यासाठी मदत करेल.

स्वच्छतेसाठी माझे योगदान

- आरती बेदरकर

“गाव हे शरीर त्यास राखावे नेहमी पवित्र
त्यानेच नांदेल सर्वत्र आनंदी आनंद
गावी रामधून, गावपूर्ण व्हावे स्वच्छ, सौंदर्यवान
कोणाही घरी गलिच्छपण न दिसावे”

स्वतः प्रमाणेच, सभोवतालीचे परिसरही स्वच्छ
ठेवण्याची जबाबदारी प्रत्येकानेच अंगी बनावयास हवी.

Cleanliness is next to Godliness –

म. गांधींच्या या घोष वाक्यास अनुसरून मा. पंतप्रधान यांनी
नेमके आपल्या मर्मावर बोट ठेवून स्वच्छता अभियानाची
सुरुवात केली आहे. आपले सर्वांचेच हे कर्तव्य ठरते की,
आपण केवळ वैयक्तिक स्वच्छतेवरच भर न देता सामुदायिक
पातळीवर एकत्र येवून काम केल्यास आपले शारीरिक स्वास्थ्य
व सामाजिक स्वास्थ्य टिकण्यास व वृद्धींगत होण्यास मदत
होईल. यामुळे आपण केवळ वैयक्तिक स्वार्थ साधन नाहीतर,
ती एक मोठी देश सेवा व निसर्ग सेवाही आहे.

“पहिले पाऊल घराचा धंदा दुसरे पाऊल दारच्या प्रबंधा
पुढे ग्राम सफाईच्या छंदा, लावोनि घ्यावे आनंदे”

सार्वजनिक स्वच्छते मध्ये येणा-या गोष्टी:-

१. पाणी व्यवस्थापन :- ग्रा.पा.पु., स्वच्छता समिती व
ग्राम सभेमार्फत जल अंदाज पत्रक व त्याची अंमलबजावणी,
टि. सी.एल.पावडर/हायपोचा नियमित वापर, शुध्द व
स्वच्छ पाणी पुरवझा, पाणी गळती थांबविणे.

२. सांडपाणी व्यवस्थापन :- शोषखड्डे, बंदिस्तगटारे,
परसबाग, शेतीउद्योग इ. द्वारे शास्त्रशुध्द विल्हेवाट व
पूर्णवापर करणे.

३. शौचालय / मुतारीव्यवस्थापन :- विविध उत्सवातील
विसर्जन करून पर्यावरण दृष्ट्या अंमलबजावणी करणे,
सार्वजनिक ठिकाणी पुरेशी शौचालये व मुतारीची व्यवस्था
व वापर तसेच, हात धुण्यासाठी व्यवस्था व पुरेसे पाणी
उदा. शाळा, कॉलेजेस, बसस्थानके, भाजीमार्केट वगैरे
सार्वजनिक शौचालयांमधील मैल्याची विल्हेवाट करून
बायोगॅस, सोन खतनिर्मितीही करता येवू शकते.

४. घन कचरा व्यवस्थापन :- कचरापेट्यांची पुरेशी
संख्या, ओला, सुका व प्लॉस्टिक कचरायांचे वेळोवेळी
वर्गीकरण व विल्हेवाट, कचरा उचलून नेण्याची सातत्यपूर्ण
व स्वतंत्र व्यवस्था, ओल्या कच-यांचे नॅडेप/गांडूळखत/
कंपोस्टखत इ. मार्गाने खतात रूपांतर व पूर्णवापर तसेच
दवाखाने, रुग्णालये येथील घातक ठरणा-या कच-याची
शास्त्र शुध्द पध्दतीने विल्हेवाट लावून आर्थिक उत्पन्नही
मिळविता येवू शकते.

५. अपारंपारिक उर्जेचा वापर :- स्ट्रीट लाईट, सोलर
यांचा वैयक्तिक व सार्वजनिक वापर करणे, प्लॉस्टिकबंदी
५० मायक्रॉन ची अंमलबजावणी करणे.

६. पर्यावरण संवर्धन :- वृक्षलागवड, जतन, संवर्धन,
टॅगिंग करणे व वृक्ष लागवडीची नोंद ठेवणे.

७. घर/गांव/परिसर स्वच्छता :- गावातील रस्ते, गल्ल्या, घरासमोरील अंगणे, परसबागा, स्वच्छता, सजावट व वृक्ष संवर्धन तसेच, अन्न धान्य साठवणुक पिण्याच्या पाण्याची व वापराची शास्त्र शुध्द व्यवस्था, स्वच्छता नीटनेटकेपणा इत्यादी.

आपण नेहमी पैसा – वस्तू अशा गोष्टी दान करतो. आज आपला देश आपल्याला आपल्या श्रमाचे दान मागतो आहे. नागरीकांच्या सहकार्यानेच हे शक्य होऊ शकते. तेव्हा या अभियानांतर्गत म्हणा किंवा स्वयं प्रेरणेने म्हणा, आपला सभोवतालील परिसर जरूर स्वच्छ करा. पण, मुळात आपणच अस्वच्छता करण्यास कारणीभूत ठरत तर नाहीना? याचा विचार करून आधी अशा प्रकारचा कचरा /अस्वच्छतेला पायबंद घाला. सुधारणा करायची असेल तर दुस-याकडे बोट न दाखविता आणि यंत्रणांना दोष न देता स्वतःपासूनच सुरुवात करा. तरच, आपला देश स्वच्छ आणि सुंदर होऊ शकेल.

“गाव व्हावया निरोगी सुंदर,

सुधारावे लागेल एकेक घर ॥

चला तर, आपण स्वतः आपला परिसर, आपला भारत स्वच्छ राखूया.

माझ्या फोनमध्ये खूप सारे सोशल मिडिया ऍप्स आहेत, अजून पर्यंत मी त्यांचा उपयोग फक्त डीपी बदलणे किंवा फोटो पोस्ट करण्यासाठी करत होतो, पण यापुढे मी या माध्यमांचा वापर स्वच्छतेचा संदेश पसरवण्यासाठीही करेन.

मी एकटी संपूर्ण भारताला स्वच्छ करू शकत नाही, परंतु माझ्यासारख्या राष्ट्राच्या कोट्यावधी युवकांनी स्वतःला बदलण्याचा प्रयत्न केल्यास, कोणीही आपणास जगामध्ये सर्वात स्वच्छ आणि सुंदर देश होण्यापासून थांबवू शकत नाही. देशाचे उज्वल भविष्य आपल्या हातात आहे. जेव्हा मी माझे डोळे बंद करतो तेव्हा स्वच्छ आणि सुंदर भारत कसा असेल याची कल्पना करतो तेव्हा आपला हा भारत मला स्वर्गाप्रमाणे भासतो. चला... एकत्र येऊ आणि आपल्यामध्ये हा छोटासा बदल घडवू ज्यामध्ये देश बदलण्याची ताकद आहे.

स्वच्छता व मी

- ज्योती कापडे

“मन करारे प्रसन्न
सर्व सिध्दीचे कारण”

मन हा सर्व सुंदर गोष्टींचा शिल्पकार असतो. निरोगी शरीरात निरोगी मन वास करते. आपले शरीर एक सुंदर देवालय आहे आणि देवालयात मनरूपी देव वास करत असतो. मन जर सात्विक असेल, सात्विक विचाराने परिपूर्ण असेल तर आपल्या हातून नवनिर्मितीचे कार्य घडते व या कार्याने आसमंताच्या चारी दिशा उजळून जातील यासाठी निरोगी मन असणे महत्वाचे आहे. शरीर निरोगी राहण्यासाठी स्वच्छतेचा फार मोठा वाटा असतो.

ज्ञानदेव रचिला पाया
तुका झालाशी कळस ॥

समाज जागृतीचा, समाज परिवर्तनाचा पाया ज्ञानेश्वरांनी रचला, नामदेवांनी याच्या भिंती बांधल्या, एकनाथांनी त्यावर घुमट चढवला आणि त्यावरती कळस तुकोबारायांनी चढविला अशा या समाजपरिवर्तनाच्या कळसावर पताका लावण्याचे कार्य संत गाडगेबाबांनी केले.

“ सुंदर ते ध्यान कीर्तनी शोभले
करी धरीयेले गाडगे, काठी
डोई शुभ्र केस उडती वा-याने
चिंध्या प्रकाशाने चमकती ”

या महामानवाला स्वच्छतेचे महत्व समजले. स्वतःचे सर्व आयुष्य त्यासाठी समर्पित केले. आपल्या अभूतपूर्व
श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय

कर्तृत्वाने स्वच्छतेचा वसा या राष्ट्रसंताने भारताला ज्ञात करून दिला. जीवनात स्वच्छता श्रेष्ठ आहे हे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज व गाडगेबाबांनी स्वतःच्या आचरणातून पटवून दिले. त्याच्या उपदेशातूनच स्वच्छतेचा मंत्र मिळाला.

भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. समृद्धीतेने व विविधतेने नटलेल्या भारताचा मला अभिमान आहे हि प्रतिज्ञा म्हणताना आपल्याला आपल्या देशाविषयी अभिमान असण्याबरोबरच देशासाठी आपण स्वतःला करावयाची कर्तव्याविषयी जागरुकता असणे गरजेचे आहे. विविध नैसर्गिक सौंदर्याने नटलेल्या या देशात सध्या वाढत्या लोकसंख्येमुळे असंख्य बाबीमुळे कच-याचे प्रमाण, अस्वच्छतेचे प्रमाण वाढतच आहे. अशा गलिच्छ वातावरणात राहण्यामुळे आपली शारीरिक क्षमता कमी होतेच पण मानसिक आजार देखील होऊ शकतात.

हिरवे हिरवे गार गालिचे
हरिततृणांच्या मखमालीचे
त्या सुंदर मखमालीवरती,
फुलराणी ती खेळत होती

हि कविता ऐकली कि आपल्या डोळ्यासमोर जणू स्वर्गच उभा राहतो. पण याचे स्वप्न न पाहता स्वर्ग प्रत्यक्षात निर्माण करू शकतो. आज आपण विचार केला तर आपल्या खाण्यापिण्यासाठी जेवढा खर्च होतो त्याच्या हि पेशा अधिक खर्च रोगराईसाठी होतो. हि परिस्थिती बदलण्यासाठी

आरोग्याचा गुरुमंत्र सर्वांनी स्वीकारायला हवा.

स्वच्छतेचा घेऊन ध्यास
मनात फुलांची फुलवली आस
परसदारी फुलवली सुंदर बाग

हि सर्व परिस्थिती लक्षात घेऊन मला असे वाटते कि स्वच्छतेचा पाठ हा स्वतःपासून गिरवावा. मला वाटते याचा प्रारंभ वैयक्तिक स्वच्छतेपासून करावा. मी स्वतःला स्वच्छ राखण्यासाठी अनेक गोष्टी करू शकते आणि करण्यास प्रारंभ केला आहे. उदारणार्थ - नियमित अंधोळ करणे, दात घासणे, दात, डोळे, कान यांचे आरोग्य राखणे, केस व नखे योग्य वेळी कापणे. मी वैयक्तिक स्वच्छता राखू शकेल तरच आजूबाजूची परिसर स्वच्छता करण्यास पात्र ठरेन नाहीतर दुस-या शिकवे ब्रम्हज्ञान स्वतः कोरडे पाषाण अशी अवस्था होईल. वैयक्तिक स्वच्छतेबरोबरच परिसर स्वच्छताही महत्वाची आहे आपण ज्या घरात राहतो ते स्वच्छ ठेवण्यासाठी तसेच परिसर स्वच्छ ठेवण्यासाठी आपण अनेक गोष्टी करू शकतो उदाहरणार्थ आई हि सतत कामात व्यस्त असते. तिच्या कामात मदत करू शकते तिच्याकडून कचरा कुठेतरी टाकला जाण्यापेक्षा कच-याचा डबा आणून त्यात एकत्र करून योग्य ठिकाणी विल्हेवाट लावणे. ओला कचरा सुका कचरा वेगळा करून ठेवणे. इ बाबी घर स्वच्छ करण्यासाठी तसेच नियमित घरातील कचरा काढणे. सर्व वस्तू जागेवर ठेवणे इत्यादी.

वडील स्वतः स्वच्छतेच्या बाबतीत काटेकोर असतात. संडास, बाथरूम, बेसिन याची स्वच्छता, घराबाहेरील परिसर स्वच्छता याचबरोबर शेजारी असणारी मोकळी जागा रस्ता या जागेतील स्वच्छता ते स्वतः करतात. मला त्याचा अभिमान वाटतो. जे त्यांना वाटते तेच मलाही वाटते. स्वच्छतेमुळे रोगराई दूर पडते. आता आजूबाजूच्या परिसर

स्वच्छतेत मर्यादित राहण्यापेक्षा आपण गाव स्वच्छतेकडेही वळले पाहिजे.

“ ईश्वर व्यापिले हे विश्व
म्हणोनी जगाची आम्हा देव
विश्वाचा मुळ घटक गाव
ग्रामगीता त्यासाठी
यात ग्रामाचा जयजयकार
सर्व तीर्थांचे ग्रामची माहेर.
ग्राम हा विश्वाचा पाया सुंदर
ग्राम नसता प्रलयची ”

हे लक्षात घेऊन स्वच्छतेचा मूलमंत्र आळवायचा आहे. माझ गाव स्वच्छ असेल तर माझा देश स्वच्छ होईल हि भावना मनात रुजवायची आहे. आपला देश खेड्यांचा गावांचा देश आहे. जोपर्यंत खेडे स्वच्छ व सुंदर व निर्मल होणार नाहीत तोपर्यंत भारत स्वच्छ व सुंदर बनू शकणार नाही. स्वच्छतेच्या पायरीवर खंबीरपणे उभे राहून आरोग्याची कास धरूनच विकासाची समृद्धीची फळे चाखता येणार आहेत.

मी अशी प्रतिज्ञा करते कि - माझ्या घराच्या, सभोवतालच्या स्वच्छ परिसराबरोबरच शाळेतील किंवा सार्वजनिक ठिकाणी माझ्याकडून कोणत्याही प्रकारे अस्वच्छता निर्माण होणार नाही याची मी स्वतः काळजी घेईन. तसेच माझ्या मैत्रिणीला हि याबाबत तसेच नातेवाईकांना सहयोगी करून घेईल. माझ्या देशातील प्रत्येक परिसर माझाच आहे. मला त्या परिसरात अस्वच्छता पसरू द्यावयाची नाही हेच माझे कर्तव्य राहिल आणि मी सतत प्रयत्नशील राहीन.

स्वच्छतेसाठी उपक्रम

- प्रा. डॉ. राजश्री पवार

राष्ट्रसंताचे विचार जगवण्यासाठी स्वच्छतेचे, देशविकासाचे स्वप्न पाहून नित्याची धडपड ठेऊन देशाला, राष्ट्राला बनवू महान; केल्याने होत आहे आधी केलेच पाहिजे संत रामदास यांच्या काव्यकल्पनेनुसार दुस-यांना सांगण्यापूर्वी एखादे काम आपण केले पाहिजे. आधी केले मग सांगितले असे होईल. शारीरिक श्रम न केल्यास नाना व्याधी आपल्या जीवनात उभ्या राहतात. म्हणून बुध्दीजीवी कामे करणा-यांनी दररोज काही वेळ तरी शारीरिक श्रमाची किंवा मेहनतीची कामे केली पाहिजेत.

शरीर सुदृढ असेल तर आपण कष्टाची कामे सहज करू शकतो. कष्टाची कामे करण्यापूर्वी प्रत्येकाने स्वतःच्या दैनंदिन कामांबाबत जागरूक राहणे आवश्यक आहे. मी सकाळी उठल्यापासून रात्री झोपेपर्यंत स्वतःच्या स्वच्छतेकडे लक्ष देते. सकाळी उठल्यानंतर दात घासणे, अंधोळ करणे, केस नीट विंचरणे, पावडर लावणे, छान असा पोशाख करणे, पोशाखला शोभेल अशी चप्पल घालणे, मगच बाहेर पडणे, ही झाली बाह्य स्वच्छता. शरीरावर दागिने घालून बाह्य शरीर सुंदर बनवतो. पण

नाही निर्मळ जीवन

काय करील साबण

संत तुकाराम महाराजांच्या अभंगानुसार शरीरावर दागिने घालून शरीर सुंदर बनवितो साबणाने शरीर बाह्य स्वच्छ करतो, परंतु मनामधील वाईट विचार, खोटे बोलण्याची सवय असेल, इतरांना फसविणे, दुस-यांना लुबाडणे,

खोटे सांगणे, टिंगल-टवाळी करणे. इ. सवयी नाहीशा करण्यासाठी साबणाचा उपयोग होणार नाही. तर मनातील विचार सुंदर व स्वच्छ बनविणे आवश्यक आहे.

मी माझी स्वच्छता जशी केली त्याचप्रमाणे माझ्या कुटुंबातील प्रत्येक व्यक्ती स्वच्छ कशी बनेल याचा विचार केला घरातील सर्व सामान व्यवस्थित ठेवण्याचा प्रयत्न यशस्वी झाला. प्रत्येकाने मला या कामात मदत केली.

माझ्या कुटुंबाची स्वच्छता झाली आता आजूबाजूचा परिसर, गाव, शेजारी स्वच्छ करणे महत्त्वाचे आहे. आजूबाजूच्या परिसरातील, शाळा, रस्ते, भाजीमंडई, सार्वजनिक ठिकाणे देवालय, चित्रपटगृह, दवाखाने इ. असंख्य गोष्टी आहेत. मी वरील काही घटक घेऊन पुढीलप्रमाणे प्रयोग करायला सुरुवात केली. सर्व प्रथम मी शाळा घटक निवडला. जिथे विद्यार्थ्यांना घडवले जाते, ज्ञान दिले जाते तेच स्वच्छतेचे महत्त्वाचे द्योतक आहे. परिसर का स्वच्छ ठेवायचा कसा स्वच्छ ठेवायचा हे सर्व त्या विद्यार्थ्यांना सांगितले. आजूबाजूच्या कच-यामुळे रोगराई पसरते. ती कशी दूर केली जाईल हे समजावून सांगितले. ह्या सर्व गोष्टी विद्यार्थ्यांना समजल्या. कुठेही कागद किंवा अन्य कोणतीही टाकाऊ वस्तू टाकायची नाही. शाळेतील सर्व विद्यार्थ्यांनी पेन्सिलला टोक काढलीतरी वर्गात कचरा टाकत नाही. त्यासाठी वेगळी सोय करतात. दप्तर वेळच्यावेळी धुणे, दप्तर स्वच्छ ठेवणे हे सर्व विचार विद्यार्थ्यांना समजले आणि विद्यार्थ्यांचे शाळा व शाळेचा परिसर स्वच्छ करू लागतील शाळेच्या शिपायांना स्वच्छतेचे कामच उरणार

नाही. शाळेचा परिसर स्वच्छ झाला व आजूबाजूचा परिसर, व्यक्ती स्वच्छ होणे आवश्यक आहे. ज्याठिकाणी दोन किंवा तीन दिवसांनी एक तास पाणी येते. त्या लोकांना पाण्याचा काटकसरीने वापर कसा करायचा हे सांगितले. पाणी अडवा, पाणी जिरवा, ही मोहिम आखली आणि पाण्याचा साठा केला. अर्थात स्वच्छतेला पाण्याची गरज आहे हे समजले. सर्वांनी स्वतःला व आजूबाजूला परिसर स्वच्छ करायला सुरुवात केली. शाळेच्या समारेच रस्ता आहे. रस्त्याच्या दोन्ही बाजूना दुकाने आहेत. काय मजा बघा. दोन्ही बाजूचे दुकानादार आपल्या दुकानाच्या समोरील जागा झाडूने झाडून कचरा रस्त्याच्या मध्यभागी आणून गोळा करतात. याला कारण काय असेल रस्ता सरकारने बनविला आहे. त्यावर कचरा टाकला तरी कुणीही विचारणार नाही. अशा या दुकानदारांना एकत्र केले त्यांना विचारले तुम्ही हा कचरा रस्त्यांच्या मध्यभागी आणून का गोळा करता. कचरा कचरा पेटीत का टाकत नाही. एकाने उत्तर दिले, कचरा गोळा करण्यासाठी महानगरपालिकेचे सफाई कामगार येतात. ते उचलतील. दुसरा म्हणाला, मी रोज रस्त्यावरचा कचरा का भरु? रस्ता माझा काही एकट्याचा नाही. तो आपल्या सर्वांचा आहे. मी त्यांना सांगू इच्छिते; अहो आपल्या दुकानातील प्रत्येक वस्तू तुम्ही स्वतःची आहे असे म्हणता. प्रत्येक वस्तू तुमची आहे म्हणून तिची काळजी घेता, स्वच्छ ठेवता, कुणालाही हात लावू देत नाही. त्या वस्तू व्यवस्थित जपून ठेवता. वस्तू मात्र तुमच्या आहेत. रस्ता तुमचा नाही. तर प्रत्येकाने हा रस्ता माझा आहे. तो माझ्यासाठी आहे. असे म्हटले तर रस्त्यावर कचरा साठणारच नाही. जेवढी आपण दुकानातील वस्तूंची काळजी घेतो तेवढी रस्त्याची काळजी घेतली, रस्ता स्वच्छ ठेवला तर रस्ता सुध्दा माझा होईल ना; तो स्वच्छ ठेवायची जबाबदारी माझी राहिल. खरंच हा उपक्रम राबविला तर रस्त्याची स्वच्छता निश्चितच होईल.

पुढील उपक्रम आहे भाजीमंडईतील कचरा. अरे बापरे भाज्यांचा कच-याचा ढिगारा बाजूलाच पडला होता. बरेच दिवस झाले कचरा उचलला नव्हता. शेवटी सर्व विक्रेत्यांना एकत्र करून त्यांना सांगितले, भाज्यांची पाने, त्यांची मुळे, ओल्या भाज्या, सुक्या भाज्या अशी वेगवेगळी वर्गवारी करावी. रोज एका किंवा दोन व्यक्तींवरील कच-याचे डबे उचलून कचराकुंडीत कचरा टाकावा. महानगर पालिकेच्या व्यक्ती येईपर्यंत थांबायचे नाही. अशाप्रकारे काम करू लागले तर कच-याचा ढीग राहणारच नाही. तेथील कच-याचा वास नाहीसा होईल. स्वच्छता राखली जाईल. भाजीमंडईतील कचरा कचराकुंडीत जाऊ लागल्यामुळे गावकुसाबाहेर दुर्गंधी पसरू लागली. रोगराईचे प्रमाण वाढले. महानगरपालिकेच्या व्यक्तींना सुका कचरा व ओला कचरा अशा दोन कचरापेट्या तयार करायला सांगितल्या. प्रत्येक कचरा टाकणा-या व्यक्तींनी वरीलप्रमाणेच कचरा टाकायचा आहे हे सांगितले. प्रत्येक व्यक्तीला घरामध्ये दोन डबे करण्यास सांगितले. त्यामुळे कचरा इतरत्र भर टाकण्यासाठी मिळतो. ओल्या कच-यापासून खत बनविले जाते. या सेंद्रिय खताचा उपयोग शेतीसाठी केला जातो. त्यामुळे दुर्गंधी नाहीशी झाली. पण दुसरे संकट मी त्या भाजी विक्रेत्यांजवळ ठेवले. कोणते बरे जो कापडी पिशवी घेऊन येईल किंवा भाजी हातातून घेऊन जाईल त्यालाच भाजी विकत घ्यायची. भाजीची विक्री नाही झाली तरी चालेल. सर्व भाजी विक्रेत्यांनी असे केले तर नक्कीच प्लास्टिकच्या पिशव्यांवर बंदी येईल व आपल्या आजूबाजूचा परिसर स्वच्छ राहिल.

याशिवाय चित्रपटगृह, हॉस्पिटल इ. ठिकाणी विविध उपक्रम योजून स्वच्छता राबविता येईल.

॥ पुष्पांबर ॥ २४

हिंदी विभाग

स्वच्छता : सार्वजनिक भाव

- शुभम नाईक

स्वच्छता मानव समुदाय का एक आवश्यक गुण है। यह विभिन्न प्रकार की बीमारियों से बचाव के सरलतम उपायों में से एक प्रमुख उपाय है। यह सुखी जीवन की आधारशिला है। इसमें मानव की गरिमा, शालीनता और अस्तिकता के दर्शन होते हैं। स्वच्छता के द्वारा मनुष्य की सात्विक वृत्ति को बढावा मिलता है। साफ-सुथरा रहना मनुष्य का प्राकृतिक गुण है। वह अपने घर और आस-पास के क्षेत्र को साफ रखना चाहता है। वह अपने कार्यस्थल पर गंदगी नहीं फैलने देता। सफाई के द्वारा वह साँपों, बिच्छुओं, मक्खियों, मच्छरों तथा अन्य हानिकारक कीड़ों-मकोड़ों को अपने से दूर रखता है। सफाई बरतकर वह अपने चित्त की प्रसन्नता प्राप्त करता है। सफाई उसे रोगों के कीटाणुओं से बचाकर रखती है। इसके माध्यम से वह अपने आस-पड़ोस के पर्यावरण को प्रदूषण से मुक्त रखता है। कुछ लोग अपने स्वभाव के विपरीत सफाई को कम महत्त्व देते हैं। वे गंदे स्थानों में रहते हैं। उनके घर के निकट कूड़ा-कचरा फैला रहता है। घर के निकट की नालियों में गंदा जल तथा अन्य वस्तुएँ सडती रहती हैं। निवास-स्थान पर चारों तरफ से बदबू आती है। वहाँ से होकर गुजरना भी दूभर होता है। वहाँ धरती पर ही नरक का दृश्य दिखाई देने लगता है। ऐसे स्थानों पर अन्य प्रकार की बुराईयों के भी दर्शन होते हैं। वहाँ के लोग संक्रामक बीमारियों से शीघ्र ग्रसित हो जाते हैं। गंदगी से थल, जल और वायु की शुद्धता पर विपरीत असर पडता है।

स्वच्छता का संबंध खान-पान और वेश-भूषा से भी है। रसोई की वस्तुओं तथा खाने-पीने की वस्तुओं में स्वच्छता का ध्यान रखना बहुत जरूरी होता है। बाजार से लाए गए अनाज, फल और सब्जियों को अच्छी तरह धोकर प्रयोग में लाना चाहिए। पीने के पानी को साफ बरतन में तथा ढककर रखना चाहिए। कपड़ों की सफाई का भी पूरा महत्त्व है। स्वच्छ कपड़े कीटाणु से रहित होते हैं जबकि गंदे कपड़े बीमारी और दुर्गंध फैलाते हैं। लोगों को शरीर की स्वच्छता का भी पूरा ध्यान रखना चाहिए ताकि रोमकूप खुले रहें। सप्ताह में दो दिन साबुन लगाकर नहाने से शरीर के कीटाणु नष्ट हो जाते हैं। सप्ताह में एक दिन नाखूनों को काट लेने से इनमें छिपी गंदगी नष्ट हो जाती है। भोजन में सब्जियों और फलों की भरपूर मात्रा लेने से शरीर की भीतर सफाई हो जाती है। भोजन में सब्जियों और फलों की भरपूर मात्रा लेने से शरीर की भीतरी सफाई हो जाती है। दूसरी तरफ अधिक मैदे वाला बासी और बाजर आहार लेने से शरीर की शुद्धि में बाधा आती है। घर की सफाई में घर के सदस्यों की भूमिका होती है तो बाहर की सफाई में समाज की। बहुत से लोग घर की गंदगी निकाल कर घर के सामने डाल देते हैं। इससे गंदगी पुनः घर में चली जाती है। घर के आस-पास का पर्यावरण दूषित होता है तो घर के लोग भी अछूते नहीं रह पाते। इसलिए समाज के सभी सदस्यों को आस-पड़ोस की सफाई में योगदान देना चाहिए। नदियों, तालाबों, झीलों,

॥ पुष्पांबर ॥ २६

झरने के जल में किसी भी प्रकार की गंदगी का बहाव नहीं करना चाहिए । वायु में प्रदूषित तत्वों को मिलाने की प्रक्रिया पर लगाम लगानी चाहिए । अधिक मात्रा में पेड लगाकार वायु को शुद्ध रखना चाहिए । आत्मिक उन्नति के लिए निवास-स्थान के वातावरण का स्वच्छ होना अत्यावश्यक है । राष्ट्रपिता गाँधी जी स्वच्छता पर बहुत जोर देते थे ।

परंतु आधुनिक सभ्यता और हारिकारक उद्योगों के फैलाव के कारण पूरी दुनिया में प्रदूषण का संकट खडा हो गया है। अतः स्वच्छता में बाधक तत्वों को पहचान कर उनके प्रसार पर रोक लगानी चाहिए ।

■ ■ ■

स्वच्छता मनुष्यता का गौरव

- गजानन धनावत

स्वच्छता का स्वास्थ्य से घनिष्ठ सम्बन्ध है। आरोग्य को नष्ट करने के जितने भी कारण हैं, उनमें गन्दगी प्रमुख है। बिमारियाँ गन्दगी में ही पलती हैं। जहाँ कूड़े-कचरे के ढेर जमा रहते हैं, मल-मूत्र सडता है, नालियों में कीचड भरी रहती है, सीलन और सडन बनी रहती है, वहीं मक्खी, पिस्सू, खटमल जैसे बीमारियाँ उत्पन्न करने वाले कीड़े उत्पन्न होते हैं। उन्हें मारने की दवायें छिडकना तब तक बेकार है, जब तक गन्दगी को हटाया न जाय। दवा आदि से इन्हें मारा जाय तो भी क्या हुआ। पैदावर न रूके तो अगले दिनों वे उतने ही और पैदा हो जाते हैं, जितने मारे या हटाये गये थे। कहना न होगा कि हैजा, मलेरिया, दस्त, पेट के कीड़े, चेचक, खुजली, रक्त-विकार जैसे कितने ही रोग इन मक्खी, मच्छर जैसे कीड़ों से ही फैलते हैं। मलेरिया का विष मच्छर फैलाते हैं, मक्खियाँ हैजा जैसी संक्रामक बीमारी की अग्रदूत हैं। प्लेग फैलाने में पिस्सुओं का सबसे बड़ा हाथ रहता है। खटमल खून पीते ही नहीं वरन् रक्त को विषैला भी करते हैं। इन कीड़ों के द्वारा पग-पग पर जो कष्ट होता है, सुविधा और बेचैनी उठानी पडती है, उसका कष्ट तो अलग ही दुःख देता रहता है।

निवास-स्थान तथा उसके आस-पास गन्दगी का रहना स्वास्थ्य के लिए स्पष्ट खतरा है। गन्दगी जितनी निकट आती जाती है, उतनी ही उसकी भयंकरता और बढती जाती है। आग की तरह वह जितनी समीप आवेगी उतनी ही अधिक घातक बनती जायगी। कपडे मैल-कुचैले

होंगे तो उनकी दुर्गन्ध और कुरूपता हर किसी को अखरेगी। वस्त्र चाहे कितना ही कीमती क्यों न हो, यदि मैला-कुचेला होगा तो उसकी कीमत देखने वाले की आँखों में दो कौड़ी की भी न रहेगी क्योंकि वह बेजान, बेजवान होते हुए भी पहनने वाले की, अपने मालिक की भरपेट चुगली कर रहा होगा, कह रहा होगा मेरा कीमती होना भी इस गन्दे आदमी ने बेकार बना दिया।

मनुष्यता का प्रथम चिन्ह-मनुष्यता के प्रथम चिन्ह स्वच्छता की ओर हमें अधिक तत्परता के साथ आगे बढना चाहिए। इस दिशा में जितनी प्रगति हो सकेगी उतना ही यह समझा जायेगा कि पशुता को छोडा जा रहा है। स्वच्छता में मानवता का सम्मान है। भले ही कोई व्यक्ति निर्धन हो, अभाव के कारण घटिया, कम या फटे-चिथडे पहन कर दिन गुजारता हो पर यदि उसके वस्त्र धुले हुए हैं, सलवट हटाने के लिए दबाये हुए हैं, फटी हुई जगह पर सिले हुए हैं, करीने से पहने हुए हैं, बटन ठीक लगे हुए हैं तो आर्थिक गरीबी में भी दिल की अमीरी का इजहार कर रहे होंगे। ऐसा मनुष्य आर्थिक दृष्टि से अभाव-ग्रस्त सिद्ध होते हुए भी व्यक्तित्व की दृष्टि से अपनी महत्ता अक्षुण्ण रख रहा होगा। वह दूसरों की सहानुभूति का पात्र तो हो सकता है, घृणा का नहीं।

शरीर, वस्त्र, घर, सामान इन सभी क्षेत्रों में जो मलीनता पाई जाती है उसका कारण कोई भौतिक कठिनाई नहीं, मनुष्य का घटिया व्यक्तित्व ही एकमात्र कारण होता है। फुरसत न मिलना, नौकर न होना, घर के अन्य लोगों

का ध्यान न देना आदि बहाने हो सकते हैं, तथ्य नहीं। तथ्य यह है कि स्वच्छता का मूल्य एवं महत्व नहीं समझा जा सकता—उसके अभाव में होने वाली हानि को नहीं जाना गया। यदि जाना जाता तो बहानेबाजी का रास्ता अपनाने की अपेक्षा, आलस्य छोड़कर, गन्दगी को हटाने के लिए परिश्रम किया होता। इसमें समय एवं श्रम भी उतना नहीं पड़ता, आवश्यकता केवल सतर्कता की होती है। शारीरिक आलस्य जितनी गन्दगी फैलाता है, उससे ज्यादा मानसिक आलस्य का हाथ होता है। मन में गन्दगी के प्रति घृणा नहीं होती तो वह जमकर बैठने लगती है। यदि मन में सतर्कता रहे और यह भावना बनी रहे कि गन्दी में लिपट कर हमें अपना व्यक्तित्व ओछा नहीं बनाना है, तो अवश्य ही यह सूझता रहेगा कि कहाँ मलीनता एकत्रित हो गई और उसे किस प्रकार दूर किया जाय? जब तक हमें किसी बात का लाभ समझ में नहीं आता, तब तक हम उसे करने के लिए तैयार नहीं होते। सच बात यह है कि न तो हमने गन्दगी की हानि को समझा है और न स्वच्छता के लाभ को जाना है। इसलिए मनोभूमि ऐसी बन गई है कि उसे गन्दगी के साथ समझौता कर लेने जैसी कहा जा सकता है।

आँख के आगे कूड़े-करकट के ढेर लगे रहते हैं पर वे खटकते नहीं, घर में नाली, पाखाना, पेशाबघर बुरी तरह सड़ते रहते हैं वे अखरते नहीं। कपड़े गन्दे-गलीज रहते हैं पर उनमें कोई बुराई नहीं लगती। सामान बिखरा, अस्त व्यस्त पड़ा रहता है पर उसे सुव्यवस्थित रखने की सूझ सूझती ही नहीं। जैसा कुछ ढर्रा चल रहा है, चलता रहता है। छतों में मकड़ी के जाले हों पर उन्हें हटाने की कभी इच्छा नहीं होती। दीवाल-तिखलों में अनावश्यक कूड़ा-कबाड़ा भरा रहता है पर यह विचार नहीं किया जाता कि इसकी क्या उपयोगिता है? पुरानी, टूटी, रद्दी, बेकार, निकम्मी चीजें घर के कौने में भरी रहती हैं। वे जो कभी किसी काम में आने वाली नहीं हैं, ऐसी चीजें ढेरों जगह

घेरे पड़ी रहती हैं और अपनी छाया में गन्दगी के पर्त जमा करती रहती हैं। यदि दृष्टिकोण परिष्कृत हो और ऐसा कबाड़ी की दुकान जैसा घर अनुपयुक्त लगे तो यह सूझ सूझेगी ही कि क्या चीज रखे जाने योग्य है, क्या हटाये जाने योग्य। किस सामान के लिए कौन-सा स्थान उपयुक्त और कौन-सा अनुपयुक्त। यह सुरुचि जागृत हो और हर वस्तु यथास्थान-सुव्यवस्थित ढंग से रखने पर उत्पन्न होने वाली सुन्दरता अन्तःकरण को आकर्षित करती हो तो कोई कारण नहीं कि वह उत्साह न उठे जिसके कारण बात ही बात में वह सारा कबाडखाना एक सुरुचिपूर्ण सद्गृहस्थ के सुरम्य निवास का रूप धारण न कर ले। चोर वहाँ सेंध लगाते हैं, जहाँ उन पर किसी की निगाह न पड़ती है। सोते हुए बेखबर लोगों के घरों में ही अक्सर चोरी होती है। जो जागते रहते हैं, सावधान रहते हैं, चोरों के प्रवेश न होने देने के बारे में सावधानी बरतते हैं, उनके यहाँ चोरी कदाचित ही होती है। गन्दगी के सम्बन्ध में भी यही बात है। जो उसकी उपेक्षा करते हैं, हटाने का प्रबन्ध नहीं करते, आलस और उदासीनता का दृष्टिकोण अपनाये रहते हैं, उनके घर में धीरे-धीरे मलीनता जमा होती चली जाती है, पर जिनकी आँखों में वह इतनी अखरे कि एक क्षण भी बर्दाश्त न कर सकें, उसे हटाना अपना प्रथम कर्तव्य समझें तो फिर यह सम्भव नहीं कि वहाँ गन्दगी के पैर जम सकें।

रक्त में ऐसे श्वेत कण होते हैं, जो बाहर से रोग कृमि प्रवेश होते ही उनसे लडने को तैयार हो जाते हैं और उन्हें मार भगाने के लिए तत्काल संघर्ष ठान लेते हैं। शरीर में जब तक यह क्रिया चलती रहती है, तब तक बीमारियाँ पैर नहीं जमाने पातीं, पर जब रक्त के श्वेत कण निर्बल हो जाते हैं और रोग कीटाणुओं से उतनी तत्परता पूर्वक लड़ नहीं पाते तो फिर रोगों का अड्डा शरीर में जमने लगता है

। गन्दगी एक प्रकार से रोगकृमियों की सेना ही है । उसे हटाने की तीव्र प्रतिक्रिया जब तक हमारे स्वभाव का अंग बनी रहती है, तब तक उसके पैर टिकना सम्भव नहीं होता । अवांछनीय तत्वों से संघर्ष न हो तो वे कभी भी हटने का नाम न लें । शत्रुओं को, गुण्डे-बदमाशों को यदि प्रतिरोध का भय न हो तो वे अपनी करतूतें बढ़ाते ही चले जायेंगे । इसलिए आत्म-रक्षा के लिए संघर्ष करना मनुष्य का आवश्यक धर्म कर्तव्य माना गया है । इस कर्तव्य को जो छोड़ देगा, उसके लिए जीवित रह सकना कठिन हो

जायगा । गन्दगी की लागत द्वारा जिसे अपना गौरव नष्ट होने से बचाना हो, उसे संघर्षशील होना ही होगा, जहाँ भी गन्दगी दिखाई पड़े वहीं भिड जान होगा । उसे जब तक हटा न दिया जाय चैन न पड़े, तुरन्त जाय, कोई सहायक न मिले तो अकेला ही जुट पड़े । तब ही यह सम्भव है कि स्वच्छता का गर्व, गौरव एवं आनन्द उपलब्ध किया जा सके ।

सफाई सभ्यता का अंग

- स्वाती मिसाळ

सीधी सच्ची बात है कि जब तक हमारे घर, द्वार और रास्ते गन्दे रहेंगे, हमारी आदतें गन्दी रहेंगी तब तक हम अपने आपको सभ्य और सुसंस्कृत नहीं कह सकते। आज पूरा भारत और भारतीय समाज गन्दगी का अखाड़ा बन गया है, इस बात से न हम इन्कार कर सकते हैं न आप। गाँवों की गलियाँ गन्दी हैं, सडकों के किनारे गन्दे हैं, लोगों के पाखाने जारे के और पेशाब करने के तौर-तरीके गलत हैं, इतना ही नहीं, आज जीवन के हर क्षेत्र में गन्दगी प्रवेश कर गई है। सोचने और व्यवहार करने का तरीका भी गन्दा हो गया है। दूषित मनोवृत्ति और दूषित वातावरण के रहते, भले ही लोगों का धर्म और दर्शन कितना ही गौरवपूर्ण एवं प्राचीन क्यों न हो, उन्हें कोई सम्मान नहीं दे सकता। श्रेष्ठता और संस्कृति का पहला गुण स्वच्छता है। हम साफ रहकर ही अपने आदर्श सिद्धांतों की रक्षा कर सकते हैं।

सफाई प्रकृति का एक मौलिक गुण है। स्वच्छता और पवित्रता धर्म का प्रमुख अंग माना जाता है तो उसका सही-सही ज्ञान भी होना आवश्यक है। शिक्षा और संस्कृति के साथ सफाई का स्वास्थ्य से भी अटूट सम्बन्ध है पर आजकल लोगों ने सफाई के सम्बन्ध में अपना दृष्टिकोण बड़ा संकुचित कर लिया है। शरीर की, वस्त्रों की और घर के भीतरी कमरों की साज-सज्जा का तो पूरा ध्यान रखते हैं, हमें यह भी देखना पड़ेगा कि मनुष्य के व्यक्तिगत और सामूहिक जीवन में सफाई का आर्थिक, सामाजिक और नैतिक दृष्टि से क्या स्थान है? हमने सफाई को आध्यात्मिक

जीवन का मुख्य पहलू माना है तो उसे एक निश्चित क्षेत्र में ही सीमित नहीं रख सकते हैं। समाज के सर्वांगीण हित की दृष्टि से सफाई के बुनियादी तथ्यों तक पहुँचना पड़ेगा। गन्दगी के कारण जानने होंगे और उनका निवारण भी करना होगा।

शहरों में मकानों के जो अहाते होते हैं या नालियाँ होती हैं वहाँ तरह-तरह के कचरे के ढेर पाये जाते हैं। बच्चे रास्तों में किनारों पर टट्टी की जाते हैं, पाखानों से नालियाँ पाट जाते हैं। कचरे के ढेर में जूझन, मरे चूहे, थूक, बच्चों के पाखाने के साथ-साथ खाली-फूटी शीशियाँ, डिब्बे, घड़ों के ठीकरे, कागज, चीथड़े, टूटे-फटे झाड़ू, कंघे, काँच के टुकड़े, दातूनों वस्तुओं का मेला लगा रहता है।

गाँव के लोग खुले स्थानों में, खेतों में, मेड़ों में गलियारों के दोनों तरफ, गाँवों के भीतर के टूटे-फूटे मकानों में पाखाना कर देते हैं। कई गाँवों में तो नाक बन्द करके ही प्रवेश करना पड़ता है। खुले में किये पाखाने की बदबू हवा में फैलती है और उससे बीमारी फैलती है। मल पर मक्खियाँ बैठती हैं और फिर वही मक्खियाँ के द्वारा लाई हुई गन्दगी पेट में पहुँच जाती है और हमारे लिए बीमारी का साधन बन जाती हैं।

किसी रेलवे स्टेशन पर जाकर चक्कर लगा आये। प्लेटफार्म पर थोड़ी देर हककर रेलगाड़ी चली जाती है तब वहाँ क्या दिखाई देता है? रेल की पटरियों पर ढेर सारा

पाखाना-पेशाब, प्लेटफार्म पर कुल्हड के टुकड़े, बीडी सिगरेट के सुलगते हुए टुकड़े, पान की पीक, फलों के छिलके यही सब तो सफर करने वाले यात्री छोड़ जाते हैं। भला बताइये यह भी कोई सभ्यता हुई कि आप तो चले गये, वहाँ पर रूकने वालों, रहने वालों के लिए रोग, बीमारी और मौत की दवा छोड़ते गये।

गन्दगी निवारण के रचनात्मक उपाय

“स्वर्ग” शब्द में जिन गुणों का बोध होता है, सफाई और शुचिता उनमें सर्व प्रमुख है। पर चूँकि लोगों की यह मान्यता है कि स्वर्ग कहीं अन्यत्र शून्य में, बहुत दूर बसा हुआ है और वहाँ केवल जीवन-मुक्त आत्माएँ ही पहुँच सकती हैं, हम स्वर्ग का विवेचन नहीं करना चाहते। हम जिस युग-निर्माण योजना को लेकर राष्ट्र के आध्यात्मिक तथ्यों को पुनः जागृत हुआ देखना चाहते हैं, उनका उद्देश्य भी स्वर्ग की कल्पना को स्पर्श करता है पर यह स्वर्ग ऊपर आसमान में नहीं, यहीं इस धरती पर जहाँ हम रहते हैं, होना चाहिए। इसलिए हम जब स्वर्ग की व्याख्या करेंगे तो उसका सम्बन्ध अपने मनुष्य समाज को ही “देव-समाज” बनाना होगा।

देव समाज की रचना

देवता जहाँ रहते हैं वहाँ सफाई, स्वच्छता, शुचिता पवित्रता, सुगन्ध, सौन्दर्य और निर्मलता प्रमुख हूप से रहती हैं। यह बातें जहाँ पर होंगी स्वभावतया वहाँ प्रसन्नता, निरालस्यता, प्रेम, सद्भाव, सहयोग, कर्मठता, सहिष्णुता, उदारता आदि गुण भी होने चाहिए। जहाँ यह गुण व्यापक मात्रा में विद्यमान होंगे वहाँ सुख, शांति, संतोष, समृद्धि और सम्पन्नता का होना भी अनिवार्य है। हमारे व्यक्तिगत, सामाजिक एवं राष्ट्रीय जीवन का उद्देश्य भी तो यही है कि हम सुखी बनें, शांतिपूर्वक जीवन जियें

और किसी बात का अभाव न रहे। तो फिर धरती पर स्वर्ग अवतरित करने का प्रारंभ सफाई और स्वच्छता से ही होना चाहिए। गन्दगी चाहे शरीर की हो, कपड़ों या घर की हो, भली नहीं होती, उससे मनुष्य का जीवन अपवित्र ही बनता है। पर सामूहिक गंदगी का रूप तो और भी बुरा है। मल-मूत्र की समस्या को इसीलिए सफाई की समस्या से पृथक किया गया है। हमारे देश में गन्दगी न बढने देने के सामाजिक कर्तव्य का लोग पालन नहीं करते, जहाँ-तहाँ पेशाब-पाखाना कर देते हैं। इससे गन्दगी बढती है, रोग बढते हैं और इनके साथ ही परेशानी, गरीबी और निधनता भी बढती है। अतः अपने कर्तव्य का पालन में प्रत्येक नागरिक को जागरूक रहना चाहिए। एक व्यक्ति का अकर्तव्य भी सामाजिक बुराई को जन्म दे सकता है। अतः हमे सामूहिक रूप से कर्तव्यों के पालन पर ध्यान देना चाहिए।

सफाई हमारा स्वभाव बने

मल-मूत्र की समस्या, यदि लोग अपना स्वभाव ठीक कर लें तो कोई बड़ी समस्या नहीं है। जो लोग शहरों में रहते हैं उन्हें पाखानों को नियमित इस्तेमाल करना चाहिए। जहाँ-तहाँ नालियों में, दुकान के नीचे, मोटार स्टैण्ड के अगल-बगल, प्लेटफार्म की बिल्डिंगों के पीछे, शहर के बीच जहाँ रेलवे लाइनें गुजरती हैं पाखाना या पेशाब नहीं करना चाहिए। पेशाब और पाखानों के लिए शहरों में टट्टी और पेशाबघर बने होते हैं। स्टेशनों, बस अड्डों पर भी मुसाफिरो के लिए शौचालय बने रहते हैं, उन्हीं में पेशाब और पाखाना करना चाहिए। प्रायः लोग उन्हें ढूँढने की दिक्कत नहीं उझाना चाहते हैं इसलिए इधर-उधर टट्टी पेशाब कर देते हैं। ऐसा न करने की आदत प्रत्येक नागरिक को निभानी चाहिए।

स्त्रीयाँ सोचें, समझें और करें

मातायें बच्चों को नालियों के सहारे बैङ्गाकर टट्टी करा देती हैं। वे अनुभव करती हैं कि इस तरह वे टट्टी उङ्गाकर फेंकने की परेशानी से बच जाती हैं पर उन्हें यह भी मालूम होना चाहिए कि यह गन्दगी उन्हीं के बच्चों के लिए हानिकारक होती है। कोमल शरीर के बच्चों पर ही रोग के कीटाणुओं का जल्दी असर होता है। थोडा सावधानी के साथ बच्चों को भी पाखानों में टट्टी करा ली जाया करे या बाहर कराकर इसे किसी ऐसे स्थान पर डाल दिया करें जहाँ से महतर उसे साफ कर ले जाया करें, तो इसमें कोई बडी परेशानी नहीं होती।

सामाजिक कार्यकर्ताओं के कर्तव्य

शहरों की मल-मूत्र समस्या को बहुत शीघ्र नियंत्रण में लिया जा सकता है पर गाँवों की समस्या कुछ अधिक दुहह है। गाँवों की अधिकांश जनता अनपढ होने से वे

लोग किसी बात की उपयोगिता उतनी जल्दी नहीं समझते। तो भी युग-निर्माण आन्दोलन के कर्मङ्ग कार्यकर्ता यदि आवश्यक प्रशिक्षण एवं जानकारी देने के लिए कटिबद्ध हो जायें तो वहाँ भी मल-मूत्र की समस्या को शीघ्र ही काबू किया जा सकता है। पहला कार्य यह है कि लोगों को मल-मूत्र की गन्दगी से पैदा होने वाले रोग और बुराइयों की जानकारी दी जाय। नम्बर दो-उन्हें मल-मूत्र की उपयोगिता समझाई जाय और उसे खाद के हूप में प्रयोग करने को तैयार किया जाय।

बच्चों के लिए बाल्टी की टट्टियाँ बनवा ली जाँय और वे मकान के ऐसे कोने में हों जहाँ से दुर्गन्ध न फैले। बैङ्गने के लिए कुसीनुमा लगाना चाहिए और जब एक बार बच्चा पाखाना फिर ले तो उसे मिट्टी या राख से ढक देना चाहिए ताकि बदबू न फैले।

जल व्यवस्थापन

-प्रियंका गायकवाड

जीवन पानी से शुरू हुआ, हमारा शरीर ६०% पानी का बना हुआ है, वयस्क मानव का मस्तिष्क और हृदय ७३% पानी के बने होते हैं। हमारे पृथ्वी पर ७०% पानी है। मानव के अस्तित्व के लिए पानी बहुत महत्वपूर्ण है। हम जानते हैं कि इसका कोई विकल्प उपलब्ध नहीं है और हमें ये भी जानते हैं कि यह सीमित मात्रा में उपलब्ध है लेकिन फिर भी हम इसे बर्बाद, खराब करते हैं, इसे दूषित करते हैं। ऐसा ही है कि हम अपने जीवन के स्रोतों को अपने हाथों से नष्ट कर रहे हैं।

जिस तरह से हम जल का अपव्यय कर रहे हैं इससे भविष्य में एक बड़ा जल संकट आने वाला है। कुछ जगह पर तो आज ही यह एक बड़ी समस्या बन गया है। गांव में महिलाएं मीलों दूरसे पानी लेके आती हैं, शहरों में बोतल का पानी मंगाना बड़ता है। अगर हम अभी से इस पर काम करना चालू नहीं करते तो, हमारी तीसरी पीढ़ी जल के लिए एक दूसरे की जान लेने पर उत्तर आयेंगी। हम मनुष्यों ने इस समस्या को बनाया है और हम इसे हल भी कर सकते हैं। हमें जल संरक्षण को बढ़ावा देने की आवश्यकता है और हमें पानी को प्रदूषित होने से रोकना चाहिए। हमें सामूहिक और व्यक्तिगत रूप से आदतों, नियमों और नितियों को प्राप्त करने की जरूरत है जो भविष्य में आने वाली जल संकट को हल करने में मदद करेंगे।

जल प्रदूषण

सबसे महत्वपूर्ण बात यह है कि जो जल अभी हमारे पास उपलब्ध है हमें उसकी कदर होनी चाहिए। हमारे

पास बांध, झीलों, नदियों के रूप में जल उपलब्ध हैं लेकिन हम उसे औद्योगिक उपशिष्ट के साथ प्रदूषित करते हैं। जल को प्रदूषित करने वालों के लिए हमें सख्त कार्यवाही और नवीनीकृत नीतियों को अपनाना चाहिए।

भारत में, नदियाँ इतनी बुरी तरीके से प्रदूषित हैं कि उनका पानी पीने और अन्य उपयोगों के लिए अच्छा नहीं है। इसमें जहरीले रसायन, खनिज शामिल होते हैं जो मानव और जानवरों की खपत के लिए इसे व्यर्थ बना देता है। एक बहुत बड़ी ग्रामीण आबादी नदियों पर निर्भर रहती है, हम उनके स्वास्थ्य को खतरे में डाल रहे हैं।

नीतियों, नियमों, कार्यों और दंड के साथ; हमें जल संरक्षण / संधारण के अलग-अलग प्रयासों का भी संशोधन करने की जरूरत है। यह केवल सरकार की जिम्मेदारी नहीं है, हमें भी अपने कर्तव्यों का पालन करने की आवश्यकता है। हम समस्याओं के लिए प्रशासन को दोषी मानते हैं लेकिन वास्तविकता यह है कि हम भी इसका हिस्सा हैं; यह समस्या हल करने के लिए दोनों को एक साथ काम करने की ज़रूरत है। हमें नदियों में प्लास्टिक, कचरा, फेंकन नहीं चाहिए, हमें कमसे कम, और पर्याप्त मात्रा में पानी उपयोग करना चाहिए। सोसाइटी और कालोनियों को वर्षा जल संचयन (Rainwater Harvesting) करना चाहिए। यदि सरकार और नागरिक एक साथ आते हैं तो हम इस समस्या को हल कर सकते हैं।

बारिश के पानी का संग्रहण – Rain Water Harvesting

भारत एक उष्णकटिबंधीय देश है जहां हमें मानसून में बारिश की अच्छी मात्रा मिलती है मगर उससे अधिकतर पानी समुद्र चला जाता है। वर्षा जल संचयन से भूजल का स्तर बढ़ाया जा सकता है। इस पद्धति में, हम बारिश के पानी को छतों से एक स्थान पर एकत्रित करते हैं और इसे जमीन में अवशोषित होने देते हैं। यदि यह सभी के द्वारा किया जाता है, तो कुछ वर्षों के भीतर भूजल स्तर में वृद्धि होगी और यह पानी कुओं और बोरवेलों के साथ पंप किया जा सकता है। हम इस पानी को जमा भी कर सकते हैं और विभिन्न प्रयोजनों के लिए उपयोग कर सकते हैं। पान-लोट नामक एक अन्य तकनीक है जिसमें वर्षा जल प्रवाह अलग-अलग छोटे और बड़े संरचनाओं के साथ बाधित किया जाता है। यह जल प्रवाह को धीमा कर देता है जो आम तौर पर नदी तक चलता है और फिर समुद्र में खाली हो जाता है। यह तकनीक पानी को जमीन में अवशोषित होने के लिए अधिक समय प्रदान करता है जो भूजल स्तर को बढ़ाने में मदद करता है। इससे उस क्षेत्र में घास और पौधों का विकास होता है, जो बदले में मृदा अपरदन कम करता है और पानी के बहाव में बाधा डालता है और यह पानी को जमीन में अवशोषित होने में मदद मिलती है।

नदी कायाकल्प – River Rejuvenation

हम सूखी हुई नदियों को फिर से जीवित करने की जरूरत है। ईशा फाउंडेशन के “सेव रिवर” जैसी सामाजिक पहल की सराहना होनी चाहिए और इसे कार्यान्वित भी करना चाहिए। यदि हम मौजूदा नदियों को फिर से जीवित करते हैं तो आबादी का एक बड़ा समुह इससे प्रभावित होगा। गंगा नदी भारत की सबसे बड़ी और सबसे प्रतिष्ठित नदी है। इसकी देवी के रूप में पूजा भी की जाती है, लेकिन हमने इसे कल्पना से परे प्रदूषित किया है। दिल्ली से पश्चिम बंगाल तक के लाखों लोग इस नदी पर निर्भर हैं, अगर हम इसे स्वच्छ और

प्रदूषण मुक्त कर देते हैं, तो यह न केवल पानी देगा बल्कि लाखों लोगों के लिए रोजी रोटी का अवसर प्रदान करेगा। हमने देखा है कि इस कार्य के लिए भारत सरकार का एक अलग मंत्रालय है, यह एक अच्छी पहल है और इसे कार्यान्वित करने की आवश्यकता है।

रिवर लिंकिंग

भारतीय सरकार नदियों को जोड़ने के लिए एक महत्वाकांक्षी योजना तैयार कर रही है। जिसके तहत जादा पानी वाले क्षेत्र से नदी का अधिक पानी अन्य क्षेत्रों में ले जाया जाएगा। यह एक भूवैज्ञानिक रूप से जोखिम भरी योजना है, सरकार को सभी मुद्दों पर विचार मंथन करना होगा। लेकिन यदि योजना सफल होती है तो इससे लाखों लोगों को प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष रूप से लाभ होगा। ऐसा करते समय, सरकार को जल जीवन और आस-पास के परिस्थितिकी के संरक्षण के समाधान भी खोजने चाहिए।

नदी सौंदर्यीकरण

हमें मौजूदा झीलों, बांधों, तालाबों, कुओं को साफ करने की जरूरत है ताकि इसे अधिक पानी बचाया जा सके। हमें साबरमती रिवरफ्रंट जैसे परियोजनाओंको बढ़ावा देने की जरूरत है, इससे जनता में जागरूकता बढ़ेगी और लोग जल संरक्षण के महत्व को स्वीकार करेंगे।

हमें और अधिक बांध (डैम) बनाने की जरूरत है, यह पानी का भंडारण बढ़ाता है और बिजली पैदा करने में भी मदद करता है, जो कि भारत में और एक बड़ी समस्या है। लेकिन बांधों के निर्माण के दौरान सरकार को सभी पर्यावरणीय, पारिस्थितिक प्रभावों पर विचार करना होगा। लोगों को बांधों का समर्थन करना चाहिए, हमें राजनीतिक खेल की खातिर सरकारी पहल का विरोधी नहीं करना चाहिए।

स्वच्छ भारत अभियान में छात्रों का योगदान

- अमोल जाधव

भारतीय शहरों में स्वच्छता के निम्न स्तर पर अक्सर आलोचना सुनाती है, भले ही सार्वजनिक स्थानों पर कूड़ा हुआ न हो, लेकिन कई लोगों को यह महसूस होता है कि महत्वपूर्ण व्यक्तियों को शहर को साफ रखने में खेल सकते हैं। भारतीयों, जिन्होंने विदेशों में यात्रा की है और स्वच्छता और शहरी नियोजन के मामले में सर्वोत्तम शहरों को देखा है, अक्सर कोरस में शामिल हो जाते हैं कि भारतीय सड़कों शायद पश्चिम में उनके समकक्षों की तरफ साफ न होंगी। लेकिन, शहरों को स्वच्छ, शिकायत और निष्क्रिय विलाप के लिए सबसे अच्छा उपाय के रूप में काम नहीं करते; शहरी भारतीयों द्वारा बस मजबूत और छोटे पहलुओं को बदलने के लिए यह शहरों भारतीयों द्वारा बस मजबूत और छोटे पहलुओं को बदलने के लिए यह शहरों को बदल सकता है। पहले, विश्वविद्यालय के हिंदू कॉलेज के छात्रों के एक छोटे से समूह 'स्वच्छ अभियान' में अपने झाड़ू और इंटरनेट के साथ जुड़ गए हैं। हां, आपने इसे सही सुना यहाँ वे सही कर रहे हैं और आप यह भी कैसे कर सकते हैं: मुंह प्रचार का शब्द: अच्छी चीजें छोटी शुरुवात कर सकते हैं। यह समूह दोस्तों, श्रेष्ठ मित्रों, पडोसियों, परिचितों और अजनबियों में रस्ता कर रहा है, डिब्बे बांटता है, दस्ताने को साफ करता है, बेग और झाड़ू को ढंकता है, और उन्हें अपने कॉलेज के बाहर फुटपाथ सफाई से छोटा करने के लिए कह रहा है।

सामाजिक रूप से जान: ऑनलाइन सक्रियता के साथ विस्तारित होने पर ऑफलाइन सड़क अभियान

चमत्कार करते हैं सोशल मीडिया पर विशेष रूप से ट्विटर पर हैशटैग (#) क्लीनअपयूडी के साथ, सफाई और समूह प्रयास पर शब्द का प्रसार करने वाले समूह को खोजें। कोरस में शामिल हों, परिवर्तन करें भारी प्रतिक्रिया: किसने कहा कि सही क्या हुआ दर्शकों को नहीं मिलता है? जितने २५० छात्र इस अभियान में शामिल हो गए हैं, और यह केवल दोन दिन बाद शुरू हुआ था ! एक कदम आगे: सोशल मीडिया पर वीडियो और फोटो का उपयोग स्वच्छता के आसपास कई हैशटैग के साथ अभियान को लोकप्रिय बनाने के लिए किया गया था। 'स्वच्छ अभियान' एक राष्ट्रीय अभियान है, लेकिन इस पर स्थानीय जाने से बेहतर ढंग से पहुंचने में मदद मिली। रोम एक दिन में नहीं बनाया गया था। ऐतिहासिक सबूत से पता चला है कि शहरों के लिए आज के समय के रूप में साफ रहने के लिए इसे एक लंबी लड़ाई लगी। १९वीं सदी के उत्तरार्ध में और २०वीं शताब्दी की शुरुआत में, शहरी-स्थानीय प्राधिकरणों और नेताओं ने आज के वैश्विक शहरों में से कई को सफाई देने में महत्वपूर्ण भूमिका निभाई। उदाहरण के लिए, १८९५ में, कर्नल जॉर्ज वॉरिंग, एक इंजीनियर, ने न्यूयॉर्क टाइम्स ने स्वीकार किया था कि "शहर के स्वच्छता की ओर चमत्कार किया गया है"। इसके अलावा, १९९० में जब न्यूयॉर्क शहर को साफ करने का अभियान चल रहा था, तो शहर में जीवन प्रत्याशा अमेरिका के बाकी हिस्सों की तुलना में कम थी; आज, यह अमेरिका के बाकी हिस्सों की तुलना में अधिक है। ऐसा कोई कारण नहीं है कि

भारतीय शहरों में सडकों, फुटपाथों को साफ करने और स्वच्छ पानी और बेहतर सीवरेज सिस्टम उपलब्ध कराने में ऐसी सफलता की कहानियों का अनुकरण नहीं किया जा सकता है। एक शुरुआत, शायद, बनाया गया है असली तस्वीर यह एक तथ्य है कि भारत के शहरों में अद्वितीय चुनौतियों का सामना करना पड़ता है। उदाहरण के लिए, मुंबई और दिल्ली जैसे शहरों में बिल्ट-अप क्षेत्र एक बड़ी भूमि पार्सल में फैला हुआ है, जबकि इमारतों की ऊंचाई कम है इससे इन शहरों में समय बढ़ने लगता है।

हार्वर्ड इकोनॉमिक्स के प्रोफेसर एडवर्ड ग्लैसर बताते हैं कि टोक्यो और मैनहट्टन के मिडटाउन क्षेत्र काफी हद तक पैदल चल सकते हैं। हालांकि, लंबी दूरी के कारण वाहनों में यात्रा करना भारतीय शहरों में अपरिहार्य है। इसके बदले में, आगे बढ़ने और सडक की भीड़ लगने पर बिताए अधिक लागत और समय की ओर जाता है।

कंचन शहरी क्षेत्रों में गंदे सडकों पर भी योगदान देता है। हम क्या कर रहे हैं? वर्तमान सरकार का 'स्वच्छ अभियान' (स्वच्छ भारत मिशन) देश को साफ करने के लिए एक प्रमुख कदम है। यदि अच्छी तरह से लागू किया गया है, तो मिशन भारत को बड़ी मात्रा में सफाई हासिल करने में मदद कर सकता है। हालांकि, केवल सरकारी नेतृत्व वाली पहल पर्याप्त नहीं है भारत में, शहरी-स्थानीय प्राधिकरण स्वच्छ पानी और बेहतर सीवरेज उपलब्ध कराने के लिए जिम्मेदार हैं हालांकि, दुनिया भर के उदाहरणों के मुताबिक बेहतर स्वच्छता के लिए पर्याप्त सार्वजनिक भागीदारी और निवेश की भी आवश्यकता है। इसलिए, ऐसे विश्वविद्यालय जैसे छात्रों द्वारा किए जाने वाले अभियान महान प्रभाव पैदा कर सकते हैं।

ENGLISH SECTION

छ

६

Clean India

- Laxmikant Dheple

The father of the nation, Mahatma Gandhi had said that, "Sanitation is more important than Independence" during his time before the independence of India. He was well aware of the bad and unclean situation of the India. He had emphasized the people of India a lot about the cleanliness and sanitation as well as its implementation in the daily lives. However, it was not so effective and failed because of the incomplete participation of people. After many years of independence of India, a most effective campaign of cleanliness is launched to call people for their active participation and complete the mission of cleanliness.

The President of India, Pranab Mukherjee has said in June 2014 while addressing the Parliament that, "For ensuring hygiene, waste management and sanitation across the nation a Swachh Bharat Mission will be launched. This will be our tribute to Mahatma Gandhi on his 150th birth anniversary to be celebrated in the year 2019". In order to fulfill the vision of Mahatma Gandhi and make India an ideal country all over the world, the Prime Minister of India has initiated a campaign called Swachh Bharat

Abhiyan on the birthday of Mahatma Gandhi (2nd of October 2014). This campaign has the target of completion of mission till 2019 means 150th birthday anniversary of the Mahatma Gandhi.

The completion of this mission would indirectly draw the attention of business investors in India, enhance the GDP growth, draw tourists attention from all over the world, bring variety of sources of employment, reduce health costs, reduce death rate, and reduce lethal disease rate and many more. Clean India would bring more tourists and enhance its economical condition. The Prime Minister of India has requested to every Indian to devote their 100 hours per year for the cleanliness in India which is very sufficient to make this country a clean country by 2019. Swachh Bharat cess is also started to get some fund for this campaign. Everyone has to pay extra .5% tax (50 paise per 100 rupee) on all the services in India.

■ ■ ■

SWACHH BHARAT ABHIYAN

- Klyani Malaye

Introduction

Swachh Bharat Abhiyan is started by the government to make India a completely clean India. Clean India was a dream seen by the Mahatma Gandhi regarding which he said that, "Sanitation is more important than Independence". During his time he was well aware of the poor and dirty condition of the country that's why he made various efforts to complete his dream however could not be successful. As he dreamt of clean India a day, he said that both cleanliness and sanitation are integral parts of healthy and peaceful living. Unfortunately, India became lack of cleanliness and sanitation even after 67 years of independence. According to the statistics, it has seen that only few percentage of total population have access to the toilets. It is a programme run by the government to seriously work to fulfill the vision of Father of Nation (Bapu) by calling the people from all walks of life to make it successful globally.

This mission has to be completed by 150th birth anniversary of Bapu (2nd October of 2019) in next five years (from the launch date). It is urged by the government to people to spend their only 100 hours of

the year towards cleanliness in their surrounding areas or other places of India to really make it a successful campaign. There are various implementation policies and mechanisms for the programme including three important phases such as planning phase, implementation phase and sustainability phase.

What is Swachh Bharat Abhiyan

Swachh Bharat Abhiyan is a national cleanliness campaign established by the Government of India. This campaign is covering 4041 statutory towns in order to clean roads, streets, and infrastructure of the India. It is a mass movement has run to create a Clean India by 2019. It is a step ahead to the Mahatma Gandhi's dream of swachh Bharat for healthy and prosperous life. This mission was launched on 2nd of October 2014 (145th birth anniversary of Bapu) by targeting its completeness in 2019 on 150th birth anniversary of Bapu. The mission has been implemented to cover all the rural and urban areas of the India under the Ministry of Urban Development and the Ministry of Drinking Water and Sanitation accordingly.

The first cleanliness drive (on 25th of September 2014) of this mission was started

by the Indian Prime Minister, Narendra Modi earlier to its launch. This mission has targeted to solve the sanitation problems as well as better waste management all over the India by creating sanitation facilities to all.

Need of Swachh Bharat Abhiyan

Swachh Bharat mission is very necessary to run continuously in India until it gets its goal. It is very essential for the people in India to really get the feeling of physical, mental, social and intellectual well being. It is to make living status advance in India in real means which can be started by bringing all over cleanliness. Below I have mentioned some points proving the urgent need of swachhbharatabhiyan in India:

- It is really very essential to eliminate the open defecation in India as well as making available toilets facility to everyone.
- It is needed in India to convert the insanitary toilets into flushing toilets.
- It is necessary in order to eradicate the manual scavenging system.
- It is to implement the proper waste management through the scientific processes, hygienic disposal, reuse, and recycling of the municipal solid wastes.
- It is to bring behavioral changes among Indian people regarding maintenance of personal hygiene and practice of healthy sanitation methods.

· It is to create global awareness among common public living in rural areas and link it to the public health.

· It is to support working bodies to design, execute and operate the waste disposal systems locally.

· It is to bring private-sector participation to develop sanitary facilities all through the India.

· It is to make India a clean and green India.

· It is necessary to improve the quality of life of people in rural areas.

· It is to bring sustainable sanitation practices by motivating communities and Panchayati Raj Institutions through the awareness programmes like health education.

· It is to bring the dream of Bapu to really come true.

Swachh Bharat Mission in Urban Areas

The swachhbharat mission of urban areas aims to cover almost 1.04 crore households in order to provide them 2.6 lakhs of public toilets, 2.5 lakhs of community toilets together with the solid wastes management in every town. Community toilets have been planned to be built in the residential areas where availability of individual household toilets is difficult and public toilets at designated locations including bus stations, tourist places, railway stations, markets, etc.

Cleanliness programme in the urban areas (around 4,401 towns) have been planned to be completed over five years till 2019. The costs of programmes are set like Rs 7,366 crore on solid waste management, Rs 1,828 crore on public awareness, Rs 655 crore on community toilets, Rs 4,165 crore on individual household toilets, etc. Programmes which have been targeted to be completed are complete removal of open defecation, converting unsanitary toilets into flush toilets, eradicating manual scavenging, bring behavioral changes among public, and solid waste management.

GraminSwachh Bharat Mission

GraminSwachhbharat mission is a mission implementing cleanliness programmes in the rural areas. Earlier the Nirmal Bharat Abhiyan (also called Total Sanitation campaign, TSC) was established by the Government of India in 1999 to make rural areas clean however now it has been restructured into the Swachh Bharat Mission (Gramin). This campaign is aimed to make rural areas free of open defecation till 2019 for which the cost has been estimated is one lakh thirty four thousand crore rupees for constructing approximately 11 crore 11 lakh toilets in the country. There is a big plan of converting waste into bio-fertilizer and useful energy forms. This mission involves the participation of gram panchayat, panchayatsamiti and ZilaParishad. Following

are the objectives of Swachh Bharat Mission (Gramin):

- To improve quality of life of people living in the rural areas.
- Motivate people to maintain sanitation in rural areas to complete the vision of Swachh Bharat by 2019.
- To motivate local working bodies (such as communities, Panchayati Raj Institutions, etc) to make available the required sustainable sanitation facilities.
- Develop advance environmental sanitation systems manageable by the community especially to focus on solid and liquid waste management in the rural areas.
- To promote ecologically safe and sustainable sanitation in the rural areas.

Swachh Bharat - Swachh Vidyalaya Campaign

The swachhbharatSwachhvidyalaya campaign runs by the Union Ministry of Human Resource Development having same objectives of cleanliness in the schools. A big programme was organized under it from 25th of September 2014 to 31st of October 2014 in the Kendriya Vidyalayas and Navodaya Vidyalaya Sangathans where lots of cleanliness activities were held such as discussion over various cleanliness aspects in the school assembly by the students, teachings of Mahatma Gandhi related to cleanliness, cleanliness and hygiene topics, cleaning

activities (in the class rooms, libraries, laboratories, kitchen sheds stores, playgrounds, gardens, toilets, pantry areas, etc), cleaning of statue in the school area, speech over the contribution of great people, essay writing competition, debates, art, painting, film, shows, role plays related to hygiene including other many activities on cleanliness and hygiene. It has also been planned to held half an hour cleaning campaign in the schools twice a week involving the cleanliness activities by the teachers, students, parents and community members.

Swachh Bharat cess :

Swachh Bharat cess is an improvement in the service tax by .5% on all the services in India. It was started by the Finance Ministry to collect some fund from each and every Indian citizen for the Swachh Bharat Abhiyan in order to make it a successful campaign. Everyone has to pay extra 50 paise for each 100 rupees as service tax for this cleanliness campaign.

Another Cleanliness Initiative in Uttar Pradesh

Yogi Adityanath (Chief Minister of Uttar Pradesh), in March 2017, has banned chewing paan, paan masala, gutka and other tobacco products (especially in the duty hours) in the government offices to ensure cleanliness. He started this initiative after his first visit to the secretariat annexe building

when he saw betel-juice stained walls and corners in that building.

Conclusion

We can say swachhbharatabhiyan, a nice welcome step to the clean and green India till 2019. As we all heard about the most famous proverb that “Cleanliness is Next to Godliness”, we can say surely that clean India campaign (swachhbharatabhiyan) will really bring godliness all over the country in few years if it is followed by the people of India in effective manner. So, the cleanliness activities to warm welcome the godliness have been started but do not need to be ended if we really want godliness in our lives forever. A healthy country and a healthy society need its citizens to be healthy and clean in every walk of life.

**कदम से कदम मिलाना है
भारत को स्वच्छ बनाना है**

Swachh Jal Swachh Bharat

- Deepali Bolkar

Life started from water, our body is made up of 60% of water. Brain and heart of adult human composed of 73% water. Our planet has 70% of water. Water is very important for human existence. Though there no option available for it and we know it is available in limited quantity but still we waste it, pollute it. It is like we are destroying our life source with our own hands.

in the future water is going to be a scares resource. If we don't act now, our grandchildren might kill each for water. We, humans, have created this problem and we can solve it too. We need to conserve water and we should prevent it from pollution. We, collectively and individually need to get habits, rules, and policies which will help solve the future and in some areas imminent water crisis.

Here are the solution we can opt for conserving water

Water Pollution

First and most important thing is that we need to make best of what is available to us. We have dams, lakes, rivers but we pollute them with industrial waste, sewers. We need

to have strict actions and renewed policies for those who pollute water bodies.

In India, rivers are so badly pullulated that water from it not drinkable, and not even good for other uses. It contains poisonous chemicals, minerals which makes it unusable for human and animal consumption. A big rural population lives by rivers, we are endangering their health with the pollution.

Along with policies, rules, actions, and penalties; we need to take individual efforts too. It is not the government's responsibility only, we also need to perform our duties. We blame the administration for problems but the reality is that we are also part of it and to solve this both needs to work together. We should not throw garbage, plastic in rivers, we should use water wisely. Societies and colonies should opt for rainwater harvesting. We can solve this problem only if government and citizens come together.

Rain Water Harvesting

India is a tropical country where we get a good amount of rain in the monsoon. Most of the water just run away to

sea. **Rainwater harvesting** is a good strategy with which we can increase the groundwater table. In this method, we collect the rainwater from terraces, rooftops to one place and let it absorb in the ground. If this is done by all, within few year groundwater level will increase and that water can be pumped with wells and borewells. We can also store this water and use for different purposes too.

There is another technique called Paan-Lot in which rainwater flow is obstructed with different small and big structures. This slows down the rainwater which generally runs off to the river and then empties into the sea. This provides more time for water to get absorbed in the ground which helps to raise groundwater level. Because of this grass, plants will flourish in that area which in return hold soil and obstruct water and help it to get absorbed in the ground.

Maharashtra's drought-prone region is an excellent example of the paan-lot system. Bollywood film star Aamir Khan, his Satyamev Jayate team, Paani Foundation, and other experts came together and introduced a Water Cup. It is competition between drought-prone villages, in which different villages compete with each other to conserve rainwater with paan lot techniques. No funds are given to these villages they need to do it themselves, popularly it is called as "ShramDaan", this project is not only conserving water but mending the bond between villagers.

It is an age-old technique used by our ancestors, such solutions, mechanism are available which can help us to solve the water crisis. But we need to have people participate in it to work. Celebrities who enjoys massive fan following and brand value can help spread the message. Celebrities like Aamir Khan, Nana Patekar, Makarand Anaspure taking an active part in the solution. We need to appreciate and join such efforts.

River Rejuvenation

As we said earlier, India is a tropical country and most of part of India see a good amount of rain, thus we have good rivers coverage too. But a lot of rivers doesn't flow a year around. Rainwater runs down through rivers in 3 to 4 months after that river dries up.

We need to rejuvenate dried up rivers. Social initiatives like "Save Rivers" from Isha foundation should be appreciated and implemented. If we rejuvenate the existing rivers a big set of a population will get the water for use. Ganga is the biggest and most revered river in India. It is considered as a goddess too but we have polluted it beyond imagination. Million of people from Delhi to West Bengal live by this river, if we cleaned and made it pollution free, it will provide not just water but a lively hood for millions of people who live by the river. We have seen the Indian government have a separate ministry for this work, this is a good initiative and needs to be implemented.

River Linking

The Indian government is framing an ambitious plan to link selected Indian rivers. Under which excess water from one river will be diverted to other areas which don't have good rainfall. It is a geologically risky plan, the government needs to consider all pros and cons. But if river linking works as planned it will benefit millions of people directly and indirectly. While doing so, the government should consider and find solutions to preserve water life and surrounding ecology.

Water Bodies and river beautification

We need to clean existing clogged water bodies like lakes, dams, ponds, wells so that it collects and saves more water. We also need to do river beautification like Sabarmati riverfront, it will increase awareness and people will acknowledge the importance of rivers and water conservation.

We also need to build more dams, it increases water storage and also helps to create electricity which is also a big problem in India. But the government needs to consider

all environmental, ecological impacts while building dams. People should also support dams, we should not oppose government initiatives for sake of the political game.

Water Distribution and Repairs

We don't have a good water distribution network. We see a huge loss of water when a water pipe breaks. We should have predefined, well-regulated procedures and equipment to fix the problems as early as possible.

Conclusion

Water is the base of life, its where life is started. We can survive with the underperforming economy, basic infrastructure, and absence of social media but we cannot survive without water. We need to acknowledge the importance of water and take part in government initiatives to solve the problem. We also need to take individual efforts too. This looming water crisis is created by us and we can solve it too, but it will be possible only if government and people come together.

■ ■ ■

**चलाओ जोरो से स्वच्छता अभियान,
तभी तो बनेगा हमारा भारत महान**

Swachh Bharat Abhiyaan : Important facts

- Amol Dakle

Under this mission, government of India is offering financial aid to poor people of India to built toilet and provide pure drinking water. Building toilets for public in public place, provide toilet for villages, playground, households, are some of the main task of swachhbharatabhiyan.

Also under this mission, government of India scheduling yearly ranking contents among cities of India. The city which performs the best, get 1 to 15 ranking by government of India. It has been said that Gandhi bapu loves cleanness more than anything, and he always pressured for clean and green India. So, to fulfil this dream of Gandhiji, Prime minister modi has aimed to celebrated Mahatma gandhi's 150th birth anniversary (2nd October, 2019) with gifting clean India. And for that government of India is working very hard.

Below are some of the statistics related to this mission, which you loved to check;

1. Govt of India has allocated Rs.62,009crores of budget for this mission.
2. Arond 1.04 crore of households will be covered under this mission and will be provided toilets.
3. Govt will fit 2.5 lakh community toilet seats, 2.6 lakh seats of public toilets, and

also make effort for solid waste management.

4. Only 22% of Indian rural family had toilet facility (as per the data of 2011).
5. Govt of india offers Rs.10000-12000 for building toilets to households.
6. Under which state has 30% of money to contribute, while rest of the money are offered by central govt.
7. To market more, PM Modi has nominated some of the big stars like Kapil Sharma, Indian cricket team, KiranBedi, souravganguly, India today group, and many more.
8. By 2016 (within 2 year), 3 Indian states are declared open defection free.
9. Many local people in many states also voluntarily participated in this mission.
10. Sikkim was the first state in india which was declared open defection free. Himachal Pradesh and Kerala was on 2nd and 3rd place respectively.
11. Under Swachhbharat mission, Indian railways also installed 37,000 bio-toilets and by 2018, all train-coaches to have bio toilets.
12. Clean anganwadis, playgrounds, food, self cleaning, are also part of this mission.

Good Hygiene Practices

- Mansi Patil

The most important way to reduce the spread of infections is hand washing - always wash regularly with soap and water. Also important is to get a vaccine for those infections and viruses that have one, when available. Ways you can reduce or slow the spread of infections include

- Get the appropriate vaccine.
- Wash your hands frequently.
- Use a tissue, or cough and sneeze into your arm, not your hand. Turn away from other people.
- Use single-use tissues. Dispose of the tissue immediately.
- Wash your hands after coughing, sneezing or using tissues.
- If working with children, have them play with hard surface toys that can be easily cleaned.
- Do not touch your eyes, nose or mouth (viruses can transfer from your hands and into the body).

- Do not share cups, glasses, dishes or cutlery.

What is meant by social distancing?

Social distancing is a strategy where you try to evade crowded places, large gatherings of people or close contact with a group of people. In these situations, viruses can easily spread from person to person. In general, a distance of one metre (3 feet) will slow the spread of a disease, but more distance is more effective.

Should social distancing be recommended, steps to follow include:

- Use telephone, video conferencing, or the internet to conduct as much business as possible (including within the same building).
- Allow employees to work from home, or to work flexible hours to evade crowding the workplace.
- Cancel or postpone any travel, meetings, workshops, etc. that are not absolutely necessary.

॥ पुष्पांबर ॥ ४८

अहवाल विभाग

प्रवेश समिती

माहिती पुस्तिका छपाई : प्रवेश समितीकडून ३० एप्रिल २०१७ रोजी सर्व विभागांचे वार्षिक नियोजन तयार करून त्यांचे एकत्रिकरण करण्यात आले व ते मे महिन्यामध्ये छपाईसाठी देण्यात आले. १ जून २०१७ रोजी माहिती पुस्तकांची छपाई करण्यात आली. एकूण ७०० माहितीपुस्तिका छापण्यात आल्या.

१) कनिष्ठ महाविद्यालयांना भेटी : १९ जून २०१७ रोजी प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक घेऊन त्यानुसार परिसरातील कनिष्ठ महाविद्यालयांना प्राध्यापक व कर्मचाऱ्यांनी विद्यार्थी समुपदेशनासाठी भेटी दिल्या. प्रत्यक्ष भेटीतून विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाचे वैशिष्ट्ये सांगण्यात आले. विद्यार्थ्यांचे नाव, मोबाईल क्रमांक, वर्ग इत्यादी

माहिती संकलित करून त्यांना महाविद्यालयाचे माहितीपत्रक देण्यात आले व त्या त्या गावातील महत्त्वाच्या ठिकाणी बॅनर लावण्यात आले.

२) प्रवेशासाठी समित्यांची स्थापन : १५ जून रोजी महाविद्यालयाची सुरुवात झाली. त्यानुसार प्रवेशासंबंधीच्या जबाबदारीचे वाटप करण्यात आले. वार्षिक नियोजन, समित्या स्थापन करून फोटोसह विविध प्रवर्गासाठी व खुल्या वर्गासाठी असणारे शुल्क याची प्रत्येकी एक-एक प्रत महाविद्यालयातील सूचनाफलकावर लावण्यात आली.

३) वेळापत्रक : दि. १ जुलै २०१७ रोजी महाविद्यालयाचे वेळापत्रक बनविण्यात आले. यात विषय, वर्गखोली, प्राध्यापकांचे नाव यानुसार वेळापत्रकाची एक-एक प्रत सर्वांना देण्यात आली व त्यानुसार त्या त्या विभागाचे विभाग प्रमुख व सहाय्यकांच्या वेळापत्रकाची एक-एक प्रत समितीकडे जमा करून घेण्यात आली.

४) विद्यार्थी प्रवेशित संख्या : प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची शाखा व वर्गनिहाय संख्या (२०१७-१८)

वर्ग	बी.ए.			बी. कॉम.			बी. एस्सी.		
	मुले	मुली	एकूण	मुले	मुली	एकूण	मुले	मुली	एकूण
प्रथम वर्ष	८२	५०	१३२	६५	३१	९६	५५	५०	१०५
द्वितीय वर्ष	१६	२१	३७	१२	२१	३३	०	०	०
तृतीय वर्ष	१४	२४	३८	२०	१३	३३	०	०	०
एकूण	११२	९८	२०७	९७	६५	१६२	५५	५०	१०५

मराठी विभाग

१) **अभ्यागत तासिका** : दिनांक ०४ सप्टेंबर २०१७ रोजी श्रीमती स्वाती नेरकर - वाणी व दिनांक ०८ नोव्हेंबर २०१७ रोजी प्रा. संदीप अवसरमल यांनी अभ्यागत तासिका घेतल्या.

२) **भित्तीपत्रक** : दिनांक १३ ऑक्टोबर २०१७ रोजी श्रीमती उषा दांडगे व दिनांक २१ फेब्रुवारी २०१८ रोजी श्रीमती रेखा मेश्राम यांच्या हस्ते भित्तीपत्रकाचे प्रकाशन करण्यात आले.

३) **मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा** : दिनांक ०१ जानेवारी २०१८ ते १५ जानेवारी २०१८ या दरम्यान मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा मोठ्या जल्लोषात मानण्यात आला. यानिमित्ताने ग्रंथदिंडी काढण्यात आली. ज्ञानेश्वरी गाथा, राज्यघटना, बायबल, कुराण हे ग्रंथ विद्यार्थ्यांना डोक्यावर घेऊन मराठी भाषेचा जयजयकार करित महाविद्यालयाच्या शेजारच्या वस्तीतून दिंडी मिरविण्यात आली. या निमित्ताने विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. **काव्यवाचन** : १) कु. अंकिता गायके (प्रथम), शेख शहारूख (द्वितीय); **वक्तृत्व** : १) कु. मृणाली मनोरकर (प्रथम) २) कु. मंगळ सुरभैय्ये (द्वितीय); **शुद्धलेखन** : १) कु. मृणाली मनोरकर (प्रथम) २) कु. रूपाली नागरे (द्वितीय) पंधरवड्याचे उद्घाटन प्रा. संदीप अवसरमल यांच्या हस्ते करण्यात आले. तर समारोप प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा. ऋषीबाबा शिंदे (मॉडेल कॉलेज, घनसावंगी) हे उपस्थित होते. सदरील अहवाल शासनास पाठविण्यात आला.

४) **मराठी भाषा सप्ताह** : दिनांक १७ ते २३ फेब्रुवारी २०१८ या दरम्यान मराठी भाषा सप्ताह महाराष्ट्र शासनाच्या आदेशानुसार पाळण्यात आला. यानिमित्ताने सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धा घेण्यात आली. त्यात कु. मृणाली मनोरकर (प्रथम) तर कु. मंगळ सुरभैय्ये (द्वितीय) तसेच कुसुमाग्रजांच्या कवितांचे वाचन विद्यार्थ्यांनी केले त्याचा निकाल पुढील प्रमाणे:- लक्ष्मीकांत ठेपले (प्रथम) तर

अंकिता गायके (द्वितीय) यांनी क्रमांक पटकाविला. सप्ताहाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी नाट्यवाचन केले. अधिकाधिक मराठी शब्दांचा वापर सोशल मिडियावर करण्यासाठीचे वचन विद्यार्थ्यांनी दिले.

५) **मातृदिन** : दिनांक २१ फेब्रुवारी २०१८ रोजी महाविद्यालयात जागतिक मातृभाषा दिन मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. चेतना कॉलेज, सावंगी, इंद्रराज महाविद्यालय, सिल्लोड, राजर्षी शाहु कॉलेज, पार्थी, कोहिनूर महाविद्यालय, खुलताबाद यांच्या संयुक्त विद्यमाने हा कार्यक्रम घेण्यात आला. या कार्यक्रमाचे मार्गदर्शक डॉ. हमीद खान होते तर अध्यक्षस्थानी प्रा. डॉ. सर्जेराव ठोंबरे होते. प्रमुख उपस्थिती प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांची होती. याप्रसंगी विविध भाषेतील (एकूण १५ भाषा) सादरीकरण केले. वेगवेगळ्या महाविद्यालयातून एकूण ४० प्राध्यापक व विद्यार्थी यांनी हजेरी लावली. (विविध भाषा विषयाचे) सगळ्यांचे ग्रंथ व प्रमाणपत्र देवून गौरव करण्यात आला.

६) **मराठी भाषा गौरव दिन** : दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१८ रोजी कुसुमाग्रजांच्या जन्मदिनी मराठी भाषा गौरव दिन मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. श्रीमती मीरा केदारे (सहशिक्षिका, संत सावता गुरुकुल, फुलंब्री) यांनी मातृभाषेवर प्रेम करा, तिचा वापर करताना लाजू नका, इंग्रजी येत नसल्याचा न्यूनगंड बाळगू नका असे आवाहन विद्यार्थ्यांना केले. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. पांडुरंग कल्याणकर होते.

७) **अभ्यास सहल** : दिनांक ०६ मार्च २०१८ रोजी भाषा विषयाची अभ्यास सहल फुलंब्री येथील सावता मंदिरात घेऊन जाण्यात आली. या सहली दरम्यान विद्यार्थ्यांनी सावता महाराजांचे अभंग वाचन केले. तत्पूर्वी डॉ. राजश्री पवार व डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी सावता महाराजांच्या चरित्रावर प्रकाश टाकला. या सहलीमध्ये २५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता.

हिंदी विभाग

अनुक्रमणिका

१. हिंदी विभाग के उद्देश्य

२. हिंदी विभाग की ओर से आयोजित विभिन्न उपक्रम

१. प्रेमचंद जयंती समारोह
२. हिंदी सप्ताह
३. विश्वविद्यालय स्तरीय काव्यवाचन एवं भित्तिपत्रिका प्रतियोगिता
४. बहुभाषिक संमेलन
५. भित्तिपत्रिका
६. अतिथि अध्यापन वर्ग
७. सूचना प्रौद्योगिकी तकनीकी का प्रयोग
८. हिंदी विभाग में आगमनस्त मान्यवर अतिथि
९. छात्र अध्ययन यात्रा
१०. प्रकल्प कार्य

हिंदी विभाग की ओर से आयोजित विभिन्न उपक्रम

प्रेमचंद जयंती समारोह :- ३१ जुलाई :-

हिंदी साहित्य के कथा सम्राट प्रेमचंद के जन्मदिवस के उपलक्ष्य में प्रति वर्ष के अनुसार हिंदी विभाग की ओर से "प्रेमचंद जयंती" समारोह का आयोजन ३१ जुलाई २०१७ को किया गया। इस समारोह में प्रा. डॉ. संजय राठोड (हिंदी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ औरंगाबाद) जी ने छात्रों को प्रेमचंदजी का व्यक्तित्व एवं कृतित्व समझाया। इस कार्यक्रम के अध्यक्ष के रूप में उपप्राचार्य डॉ. पी. एम. कल्याणकर उपस्थित थे।

हिंदी सप्ताह :- १४ से २० सितम्बर २०१७

अ. तिथि	प्रतियोगिता	विषय – स्वरूप
१ १४/९	१. काव्यलेखन	अपनी रुचि के अनुसार
	२. हिंदी शेर-सुविचार	
२ १५ /९	३. निबंध लेखन	हमारा महाविद्यालय
	४. कहानी लेखन	
३ १६/९	५. काव्यवाचन	कविता का पठण
	६. कहानी कथन	कहानी का पठण
४ १८/९	७. भाषण प्रतियोगिता	हमारा महाविद्यालय
५ १९/९	८. लेखन शुद्धता	परिच्छेद का व्याकरण
	९. हिंदी सामान्यज्ञान हस्ताक्षर	हिंदी भाषा एवं प्रतियोगिता साहित्य के प्रश्न
६ २०/९	हिंदी सप्ताह समापन समारोह	

हिंदी सप्ताह के समापन समारोह में डॉ. विशाला शर्मा, सहाय्यक प्राध्यापक, हिंदी विभाग, चेतना कला महाविद्यालय, हर्सुल सावंगी से उपस्थित थे।

राष्ट्रभाषा हिंदी की ओर से हिंदी सप्ताह (तिथि १४ से २० सितंबर २०१७) के उपलक्ष्य में सभी छात्र-छात्राओं के लिए विभिन्न प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया था।

इन प्रतियोगिताओं में सहभागी होनेवाले प्रतिभागियों को प्रमाणपत्र एवं किताब भेंट दिया गया। अतः सभी छात्र-छात्राओं ने इसमें सहभागी होकर हिंदी सप्ताह संपन्न किया।

हिंदी सप्ताह के दौरान ली गई विभिन्न प्रतियोगिताओं में प्रथम तथा द्वितीय स्थान प्राप्त करनेवाले छात्रों के नाम समापन समारोह में घोषित किए गए। इन्हीं छात्रों को वार्षिक स्नेहसंमेलन में प्रमाणपत्र दिए गए।

राष्ट्रभाषा हिंदी सप्ताह- सितंबर २०१७ (शै. वर्ष :- २०१७-१८)

विभिन्न प्रतियोगिताओं के निकाल

अ.क्र	प्रतियोगिता	छात्र-छात्राएँ	कक्षा
१	काव्य लेखन	१. कु. कविता गरसोळे (बी. ए. तृ. वर्ष) २. गायकवाड प्रियंका (बी. ए. तृ. वर्ष)	
२	हिंदीशेर सुविचार	१. कु. दिपाली मोटे (बी. ए. प्र. वर्ष) २. सरला दाढे (बी. ए. प्र. वर्ष)	
३	निबंध लेखन	१. कु. प्रियंका गायकवाड(बी. ए. तृ.) २. राजू खरात (बी. ए. प्र. वर्ष)	
४	कहानी लेखन	१. राजू खरात (बी. ए. प्र. वर्ष) २. सुमय्या सय्यद (बी. ए. तृ. वर्ष)	
५	काव्य वाचन	१. शबनम शाह (बी. ए. प्र. वर्ष) २. कु. मंगल सुरभैये (बी. ए. प्र. वर्ष)	
६	कहानी कथन	१. कु. अश्विनी बारवाल (बी. एस्सी. प्र.) २. राजू खरात (बी. ए. प्र. वर्ष)	
७	भाषण	१. कु. अश्विनी बारवाल (बी. एस्सी. प्र.) २. रुपाली नागरे (बी. कॉम. प्र. वर्ष)	
८	लेखन शुद्धता	१. कु. अश्विनी बारवाल (बी. एस्सी. प्र.) २. कु. मृणाली मनोरकर (बी. कॉम. प्र.)	
९	हिंदी सामान्यज्ञान परीक्षा	१. सोमिनाथ सहाने (बी. ए. प्र.) २. कु. अश्विनी बारवाल (बी. एस्सी. प्र.)	

विश्वविद्यालय स्तरीय काव्यवाचन एवं भित्तिपत्रिका प्रतियोगिता :-

सहभागी महाविद्यालय :-

१. राजर्षी शाहू महाविद्यालय पार्शी,
२. संत सावता गुरुकुल फुलंब्री

श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय

३. शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद
४. चेतना कला महाविद्यालय, हर्सुल सावंगी, औरंगाबाद
५. दगडोजीराव देशमुख महाविद्यालय वाळूज
६. संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय फुलंब्री

इन प्रतियोगिताओं में विभिन्न महाविद्यालयों से कूल ४० विद्यार्थियों ने सहभाग लिया था।

काव्यवाचन प्रतियोगिता :- देशभक्ति पर कविताओं का पठन किया गया। जिसमें

प्रथम क्रमांक कु. मानसी पाटील (संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय)

द्वितीय :- कु. मंगल पळसकर (चेतना कला महाविद्यालय)

तृतीय :- कु. पूजा चित्रक (राजर्षी शाहू महाविद्यालय पार्शी) आदि छात्राओं ने क्रमांक प्राप्त किए।

ब) भित्तिपत्रिका प्रतियोगिता में क्रमशः-

प्रथम :- पवन लेंभे (चेतना कला महाविद्यालय सावंगी)

द्वितीय :- कु. आशा चौधरी (शिवछत्रपती महाविद्यालय औरंगाबाद)

तृतीय :- स्वप्नील लाड (दगडोजीराव देशमुख महाविद्यालय, वाळूज) और प्रियंका गायकवाड (संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय)

आदि छात्र-छात्राओं ने क्रमांक प्राप्त किए। इस कार्यक्रम के अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले और परीक्षक के रूप में प्रा. डॉ. विशाला शर्मा (हिंदी विभाग, चेतना कला महाविद्यालय, औरंगाबाद), प्रा. डॉ. राजर्षी पवार, प्रा. डॉ. संजीवकुमार पांचाळ, और प्रा. डॉ. अश्विन रांजणीकर आदि ने परिश्रम लिया। सहभागी एवं विजेता विद्यार्थियों को प्रमाणपत्र प्रदान किए गए।

बहुभाषिक संमेलन :- २१/०२/२०१८

महाविद्यालय के हिंदी विभाग द्वारा २१ फरवरी २०१८ को विश्व मातृभाषा दिवस के उपलक्ष्य में बहुभाषिक संमेलन का आयोजन किया गया। यह संमेलन श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री, राजर्षी शाहू महाविद्यालय पाथ्री, इंद्रराज महाविद्यालय, सिल्लोड तथा चेतना महाविद्यालय, हर्सूल सावंगी औरंगाबाद के संयुक्त तत्त्वावधान में आयोजित किया गया। संमेलन में कूल ७० छात्र-छात्राएँ तथा २० अध्यापक सम्मिलित हुए थे।

इस बहुभाषिक संमेलन में कूल १४ बोली भाषाओं का प्रतिनिधित्व छात्रों ने किया। संमेलन के उद्घाटक के रूप में प्रा. डॉ. हमीद खान (संचालक, मौलना आझाद रिसर्च सेटर, औरंगाबाद) तथा अध्यक्ष के रूप में प्रा. डॉ. सर्जेराव ठोंबरे (संचालक, गोपीनाथराव मुंढे राष्ट्रीय ग्रामीण विकास व संशोधन केंद्र, औरंगाबाद) उपस्थित थे।

संमेलन में कोहिनुर महाविद्यालय खुलताबाद, लोकसेवा महाविद्यालय, शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद, शिवाजी महाविद्यालय कन्नड, यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालय, सिल्लोड, विनायकराव पाटील महाविद्यालय वैजापूर, डॉ. गंगाधराव पाथ्रीकर कृषी महाविद्यालय, पाथ्री तथा श्री संत सावता गुरुकुल, फुलंब्री आदि महाविद्यालयों के अध्यापक तथा छात्रों ने सहभाग लिया।

भित्तिपत्रिका :-

१) हिंदी विभाग के छात्रों द्वारा बनाया गयी भित्तिपत्रिका का विमोचन तिथि १९/०९/२०१७ के दिन किया गया। भित्तिपत्रिका किसान इस विषय पर बनाई गयी।

२) हिंदी विभाग के छात्रों के द्वारा प्रस्तुत भित्तिपत्रिका का विमोचन तिथि ९/०१/२०१८ को किया गया।

हिंदी अतिथि अध्यापन वर्ग :-

१. प्रा. डॉ. विशाला शर्मा (हिंदी विभाग, चेतना महाविद्यालय)

विषय :- हिंदी साहित्य : आधुनिक आयाम

तिथि :- १९/०७/२०१७

२. प्रा. डॉ. माजिद शेख (हिंदी विभाग, प्रतिष्ठाण महाविद्यालय पैठण)

विषय :- उपन्यास साहित्य (हिंदी)

तिथि :- ९/०१/२०१८

अध्यापन में सूचना प्रौद्योगिकी का प्रयोग :-

तिथि विषय

२४/०८ हिंदी व्याकरण - छंद

१०/०१ वार्ताकन, प्रयोजनमूल्य हिंदी

विभाग में आगमनस्थ मान्यवर (अतिथि) :-

१. प्राचार्य डॉ. एस. टी. सांगळे, इंद्रराज महाविद्यालय, सिल्लोड

तिथि :- ०६/०९/२०१७

२. प्राचार्य डॉ. रज्जाक कासार, चिशितया कॉलेज, खुलताबाद, जि. औरंगाबाद

तिथि :- १३/०१/२०१८

३. प्रा. डॉ. बालाजी केंद्रे (समाजशास्त्र विभाग प्रमुख) मुंबई विश्वविद्यालय मुंबई.

प्रा. डॉ. कालीदास भांगे

तिथि :- २८/०२/२०१८

छात्र अध्ययन यात्रा :- ६/०३/२०१८

श्री संत सावता महाराज मंदीर, फुलंब्री जि. औरंगाबाद यहाँ विद्यार्थियों की अध्ययन यात्रा संपन्न की गई। विषय :- संत सावता माळी महाराजां के अभंगों के प्रति छात्रों में रुचि बढ़ाना एवं संदेश प्रस्तुत कराना.

Department of English & Literary Club

* Inauguration of Literary Club :

Literary Club is inaugurated on 31st July in the presence of Dr. Sanjay Rathod (Asst. Professor, Dept. of Hindi, Dr. B.A.M.U., Aurangabad) on the occasion of Premchand Birth Anniversary. The Members of the Literary Club are :

Miss. Jyoti Ude

Miss. Priyanka Gaikwad

Mr. Laxmikant Dehple

Poster Competition :

University level intercollegiate poster competition is arranged jointly by Dept. of Hindi, Dept. of Marathi and Literary Club on the occasion of Hindi Fortnight Celebration.

Bahubhashik Sammelan (Multilingual Program on the occasion of 21st Feb. i.e. Mother Language Day)

Marathi, Hindi, English Department, Literary Club and Rajashri Shahu College, Pathri, Indraraj College, Sillod & Chetna Arts College, Aurangabad jointly organized Bahubhashik Sammelan on the occasion of Mother Language Day. 14 Languages, more

than 20 teachers of languages and 100 participants were presents on the occasion.

Hon. Dr. Hameed Khan, Director, Maulana Azad Chair, Dr. B.A.M.U., Aurangabad & Hon. Dr. Sarjerao Thombre, Director, Gopinath Mundhe Rural Development Institute, Dr. B.A.M.U., Aurangabad was present on the occasion.

Arranged Guest Lectures for the students of English.

A) Dr. Pramod Pawar, Assistant Professor, Sant Dyaneshwar College, Soygaon delivered a lecture on Phonetics.

B) Mr. Dhananjay Deshmukh, Assistant Professor, Shivaji College, Kannad delivered a lecture on Uses of Tenses.

Study Tour :

Department of Marathi, Hindi & English unitedly organized a study tour on 6th March 2018 at the Savta Mandir, Phulambri on the occasion of Nath Sasthi, Dr. Rajashri Pawar portrayed the biography of Sant Savta Mali and Dr. Ashwin Ranjanikar & Dr. Dattatraya Yedle spoke about the Abhanga of Savta Maharaj.

इतिहास विभाग

१) अतिथी व्याख्यान :

पहिले : १६ ऑगस्ट २०१७ रोजी उमेश नवल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद यांचे अतिथी व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

दुसरे : ६ मार्च २०१७ रोजी प्रा. सर्जेराव बनसोडे यांचे अतिथी व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

२) भित्तिपत्रकाचे प्रकाशन :

पहिले : १७ सप्टेंबर २०१७ रोजी लहूजी साळवे, सोमिनाथ सहाने, निवृत्ती गाडेकर, सरला दाढे या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या शाहिस्तेखानाची स्वारी व मिर्झाराजे जयसिंगाची स्वारी या दोन भित्तिपत्रकांचे प्रकाशन प्रा. काकासाहेब डक यांच्या हस्ते करण्यात आले.

दुसरे : ६ मार्च २०१७ रोजी सोमिनाथ सहाने, निवृत्ती गाडेकर, सरला दाढे या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या पुरातत्वशास्त्र, संग्रहालयशास्त्र, या भित्तिपत्रकाचे प्रकाशन प्रा. सर्जेराव बनसोडे यांच्या हस्ते करण्यात आले.

३) शैक्षणिक सहल :

२७ फेब्रुवारी २०१७ रोजी पाल येथील तेराव्या शतकातील हेमाडपंथी महादेव मंदिर येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते. यात १३ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

४) हैद्राबाद मुक्तिसंग्राम दिन :

१७ सप्टेंबर २०१७ रोजी प्रा. काकासाहेब डक यांचे व्याख्यान हैद्राबाद मुक्तिसंग्राम दिनानिमित्त आयोजित करण्यात आले होते.

५) छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती :

२० फेब्रुवारी २०१८ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती निमित्ताने तालुकास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते.

६) सामंजस्य करार :

राजर्षी शाहू महाविद्यालय पाथ्री सोबत ११ ऑक्टोबर २०१७ रोजी सामंजस्य करार करण्यात आला.

राज्यशास्त्र विभाग

युवक नेतृत्व विकास शिबिर :

महाविद्यालयीन युवकांमध्ये नेतृत्व गुण विकसित व्हावेत, या उद्देशाने राज्यशास्त्र विभागाच्यावतीने एकदिवसीय युवक नेतृत्व विकास शिबिर आयोजित करण्यात आले. दि. ८ सप्टेंबर २०१७ रोजी महाविद्यालयाच्या सभागृहात हे शिबिर संपन्न झाले. शिबिराचे उद्घाटन दुपारी १२:३० वाजता झाले. उद्घाटक व बीजभाषक म्हणून प्रा. डॉ. आश्रुबा गवळी, शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद हे उपस्थित होते. व्यासपीठावर वक्ते म्हणून प्रा. डॉ. कैलास इंगळे, राजर्षी शाहू महाविद्यालय, पाथ्री, प्रा. विजय पांडे (प्रस्तुत महाविद्यालय) तसेच कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले सर उपस्थित होते. डॉ. आश्रुबा गवळी यांनी 'व्यक्तिमत्त्व विकास' या विषयावर बीजभाषण दिले. त्यानंतर उद्घाटन सत्राचा अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले यांनी केला.

दुसऱ्या सत्रात : प्रा. डॉ. कैलास इंगळे यांनी 'संभाषण कौशल्य व नेतृत्व' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

तिसऱ्या सत्रात : प्रा. विजय पांडे यांनी 'वेळेचे व्यवस्थापन' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

चौथे सत्र - विद्यार्थ्यांनी गटचर्चा घेण्यात आली. 'आदर्श नेतृत्व' याविषयी विद्यार्थ्यांशी चर्चा केली. आपली मत व्यक्त केली. चर्चेत विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग नोंदविला. शेवटी बी.ए. तृतीय वर्षाची विद्यार्थीनी कु. निशा पांचाळ यांनी आभार मानले.

२) भित्तिपत्रक प्रकाशन :

दि. १७ सप्टेंबर २०१७ रोजी राज्यशास्त्र विषयाचे 'भारतातील घटकराज्यांनी पुनर्रचना' या शिर्षकाच्या भित्तिपत्रकाचे प्रकाशन प्रा. काकासाहेब डक व प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले यांच्या हस्ते करण्यात आले. 'मराठवाडा मुक्तीसंग्राम दिन' कार्यक्रमाच्या वेळी हे प्रकाशन करण्यात आले. प्रकाशनाच्या

प्रसंगी राज्यशास्त्र विभागातील प्रा. डॉ. रामकिशन लोमटे, प्रा. बाबासाहेब लहाने यांच्यासह विद्यार्थी श्री. निवृत्ती गाडेकर, कु. सरला दाढे, श्री. सहाने हे विद्यार्थी उपस्थित होते. सदरील विद्यार्थ्यांनी हे भितीपत्रक बनविले होते.

३) अतिथी व्याख्यान (प्रथम सत्र) :

दि. २२/०९/२०१७ रोजी राज्यशास्त्र विभागात प्रा. डॉ. आर. के. पवार (शिवाजी महाविद्यालय, कन्नड) यांचे 'नागरिकत्व आणि हक्क' या विषयावर अतिथी व्याख्यान झाले.

४) विद्यार्थी चर्चासत्र :

दि. २६/०९/२०१७ रोजी 'महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री व मंत्रीमंडळ' या विषयावर राज्यशास्त्र विभागात विद्यार्थ्यांचे चर्चासत्र घेण्यात आले. मुख्यमंत्र्यांची निवड, मंत्रीमंडळ निर्मिती या विषयी चर्चेत विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला.

५) महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री जयंती :

महाविद्यालय दि. २ ऑक्टोबर २०१७ रोजी महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री यांची जयंती राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने साजरी करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयातील कर्मचारी श्री. बाबासाहेब दाभाडे यांचे व्याख्यान झाले. त्यांनी 'महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री यांचे विचार व कार्य' याविषयी आपले विचार मांडले.

६) महात्मा गांधी व्याख्यानमाला :

डॉ. बा. आ. म. वि., औरंगाबाद अंतर्गत विद्यार्थी विकास विभाग व श्री. संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयात दि. ११ जानेवारी २०१८ रोजी 'महात्मा गांधी व्याख्यानमाला' संपन्न झाली. व्याख्यानमालेसाठी उद्घाटक व बीजभाषक म्हणून श्री. ज्ञानप्रकाश मोदानी हे उपस्थित होते. वक्ते म्हणून प्रा. डॉ. सुनिल पिंपळे (लोकसेवा महाविद्यालय, औरंगाबाद) हे उपस्थित होते. व्याख्यानमालेचे उद्घाटन सकाळी ११ वाजता ज्ञानप्रकाश मोदानी यांच्या हस्ते झाले. त्यानंतर त्यांनी बीजभाषण दिले. सद्यःस्थितीत मानवी

समाजासमोर अनेक समस्या आहेत. महात्मा गांधीचे विचार हे या समस्या सोडविण्यासाठी उपयुक्त आहेत. गांधीजींचा विचार हा जीवनाचा एक मार्ग आहे. त्याच्या मार्गाने जीवन जगल्यास आनंद मिळतो, असे मत त्यांनी व्यक्त केले. त्यानंतर प्रा. सुनिल पिंपळे यांनी महात्मा गांधीच्या विचारावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. गांधीजींचे विचार उपयुक्त आहेत; परंतु ते विचार प्रत्यक्ष व्यवहारात आणले जात नाहीत, असे आढळते. लोकांनी गांधीजींच्या विचारानुसार वागल्यास अनेक समस्यांपासून मुक्ती मिळेल, असे मत त्यांनी व्यक्त केले. व्याख्यानमालेचा अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले यांनी केला. विद्यार्थ्यांना व्याख्यानमालेतून ऐकायला मिळालेले विचार उपयुक्त ठरतील असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला.

७) अभ्यास सहल :

राज्यशास्त्र विभागाची अभ्यास सहल दिनांक २७/०२/२०१८ रोजी मौजे 'पाल', तालुका फुलंब्री येथे काढण्यात आली. "पाल ग्रामपंचायतीची रचना व कार्य" याचा अभ्यास या सहलीत करण्यात आला. ग्रामपंचायत सदस्यांसोबत चर्चा करण्यात आली.

८) अतिथी व्याख्यान (दुसरे सत्र) :

दि. ५ मार्च २०१८ रोजी द्वितीय सत्रातील अतिथी व्याख्यान राज्यशास्त्र विभागात झाले. प्रा. किशोर काळे, देवगिरी महाविद्यालय, औरंगाबाद यांना निमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांनी 'भारतीय लोकशाही पुढील आव्हाने' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

९) भितीपत्रक प्रकाशन :

द्वितीय सत्रातील भितीपत्रकाचे प्रकाशन अतिथी व्याख्यान देण्यासाठी आलेल्या प्रा. किशोर काळे यांच्या हस्ते केले. 'भारताच्या राज्यघटनेतील मुलभूत अधिकार' या शिर्षकाचे भितीपत्रक राज्यशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांनी बनविले होते.

अर्थशास्त्र विभाग

१) अतिथी व्याख्यान :

अर्थशास्त्र विभागात दिनांक १३ ऑगस्ट २०१७ रोजी 'दारिद्र्य व बेरोजगारी' या विषयावर डॉ. गणेश गावंडे (अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, कला व विज्ञान महाविद्यालय, बदनापूर) यांनी व्याख्यान दिले, तर दिनांक १० मार्च २०१८ रोजी डॉ. दिलीप मिसाळ (अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, चेतना शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सावंगी, ता. जि. औरंगाबाद) यांनी 'महाराष्ट्र राज्याचा अर्थसंकल्प २०१८-१९' या विषयावर अतिथी व्याख्यान दिले.

२) भितीपत्रक प्रकाशन :

दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी GST या विषयावर दोन भितीपत्रकांचे प्रकाशन करण्यात आले. एक भितीपत्रक कु. ज्योती उदे या विद्यार्थीनीने तर दुसरे कु. प्रियंका गायकवाड या विद्यार्थीनीने तयार केले. सदरील भितीपत्रके GST वरील राज्यस्तरीय कार्यशाळेच्या पार्श्वभूमीवर करण्यात आली.

३) पंडित दीनदयाळ उपाध्याय जयंती :

दिनांक २५ सप्टेंबर २०१७ रोजी पंडित दीनदयाळ उपाध्याय यांची जयंतीचे औचित्य साधून महाविद्यालयात व्याख्यान कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. यावेळी प्रमुख वक्ते म्हणून जिल्हा परिषद प्रशाला, गिरसावळी येथील सहशिक्षक श्री. कैलास गिरी यांनी 'पंडित दीनदयाळंचे एकात्म मानव दर्शन विषयक विचार' या विषयावर व्याख्यान दिले. तर डॉ. संजीवकुमार पांचाळ यांनी 'पंडित दीनदयाळ यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे विविध पैलू' या विषयावर व्याख्यान दिले.

कार्यक्रमाचा अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले यांनी केला. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. पी. एम. कल्याणकर यांनी केले. कार्यक्रमाचे सुरुवातीला सांस्कृतिक विभागाच्यावतीने स्वागत गीत सादर करण्यात आले. सूत्रसंचालन कु. सपना सोळुंके व कु. मानसी पवार

यांनी केले, तर आभार डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी मानले.

४) क्षेत्र पाहणी

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने 'रेशीम शेतीचा शेतकऱ्यांच्या आर्थिक स्थितीवरील परिणाम' या शिर्षकास धरून डोंगरगाव (कवाड) येथील रेशीम उत्पादक शेतकऱ्यांची अनुसूचिच्या माध्यमातून माहिती गोळा केली. यामध्ये २० रेशीम उत्पादक शेतकऱ्यांची माहिती गोळा करण्यात आली.

२०१७-२०१८ या वर्षात पीक कर्ज माफीचा विषय अधिक चर्चेला आल्याने 'पीक कर्ज' या शीर्षकाखाली पीक कर्ज मंजूरी प्रक्रिया, कर्ज माफी, किसान क्रिडीट कार्ड अनुषंगाने दुसरी क्षेत्र पाहणी फुलंब्री तालुक्यातील बिल्डा व दरेगाव (दरी) या गावात केली. यामध्ये ३० पीक कर्ज घेतलेल्या शेतकऱ्यांची माहिती गोळा करण्यात आली.

५) सामंजस्य करार :

महाविद्यालयाचा अर्थशास्त्र विभाग व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद येथील अर्थशास्त्र विभागाच्या अंतर्गत सामंजस्य करारास दिनांक १५ डिसेंबर २०१७ च्या पत्रानुसार विद्यापीठातील अर्थशास्त्र विभागाने परवानगी दिली.

६) GST वरील राज्यस्तरीय कार्यशाळेचे आयोजन :

अर्थशास्त्र विभाग व वाणिज्य विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने दिनांक १५ फेब्रुवारी २०१८ रोजी वस्तू व सेवा कर (GST) या विषयावर राज्यस्तरीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते.

७) शैक्षणिक सहल / प्रकल्प भेट :

दिनांक ०६ जानेवारी २०१८ रोजी अर्थशास्त्र विभाग व वाणिज्य विभागाच्या वतीने शैक्षणिक सहल काढण्यात आली. या सहलीत औरंगाबाद येथे भरवण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय महाअॅग्री कृषी प्रदर्शनास भेट देण्यात आली. या सहलीत प्रदर्शनातील विविध विभागांना भेटी दिल्या. त्यात शेतीसाठी विकसित करण्यात आलेल्या

विविध यंत्रांची माहिती घेण्यात आली. विविध पिकांचे संशोधित वाण, शासनाच्या विविध योजना, बचत गटांचे शेतमाल विक्रीचे दुकाने यांना भेटी दिल्या.

या प्रदर्शनाचे आयोजन मराठवाडा शेती साहाय्य मंडळ, महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंटस्ट्री-अॅग्रीकल्चर, कृषी विभाग, भारत सरकार व महाराष्ट्र शासन यांच्या वतीने करण्यात आले होते.

महाराष्ट्र ट्रेड फेअरला भेट :

याच सहलीमध्ये माहेश्वरी युवा संघटनेतर्फे कलाग्राम, औरंगाबाद येथे आयोजित केलेल्या महाराष्ट्र ट्रेड फेअरला भेट देण्यात आली. यामध्ये विविध औद्योगिक उत्पादनांची विद्यार्थ्यांनी माहिती घेतली. यात प्रामुख्याने सोलार उपकरणे, फर्निचर, बांधकाम वस्तू, छपाईची उपकरणे, स्वयंचलित वाहनासंदर्भात विद्यार्थ्यांनी माहिती घेतली. त्यानंतर प्रोजेक्शन मॉलला भेट देऊन आधुनिक विक्री व्यवस्थेची माहिती विद्यार्थ्यांनी घेतली.

समाजशास्त्र विभाग

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २०१७-२०१८ मध्ये पुढील कार्यक्रम घेण्यात आले आहेत.

कै. धुपाजी खोतकर पुरस्कार:-

समाजशास्त्र बी. ए. तृतीय वर्षातील मुख्य विषय घेतलेल्या विद्यार्थ्यांतून (शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ साठी) प्रथम आलेल्या कु. ईश्वरी काथार ह्या विद्यार्थीनीस शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ चा कै. धुपाजी खोतकर पुरस्कार दिनांक ०९ ऑगस्ट २०१७ रोजी डॉ. यजुर्वेन्द्र महाजन यांच्या हस्ते देण्यात आला.

अतिथी व्याख्यान:-

दिनांक ०४ सप्टेंबर २०१७ रोजी डॉ. संग्राम गुंजाळ (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) यांनी समाजशास्त्र विषयातील व्यावसायिक संधी या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय

दिनांक ०९ जानेवारी २०१८ रोजी डॉ. साहेबराव हिवाळे (समाजशास्त्र विभाग, विनायकराव पाटील महाविद्यालय, वैजापूर) यांनी भारतीय लोकशाही आणि भारतीय राज्यघटना या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

भित्तीपत्रक प्रकाशन:-

दिनांक १७ सप्टेंबर २०१७ रोजी “भारतातील कुपोषण एक गंभीर समस्या” या विषयाचे भित्तीपत्रक प्रकाशित करण्यात आले.

दिनांक २६ जानेवारी २०१८ रोजी “दहशतवाद : एक जागतिक समस्या” या विषयाचे भित्तीपत्रक प्रकाशित करण्यात आले.

सेमिनार व गटचर्चा:-

दिनांक १४ सप्टेंबर २०१७ रोजी बी. ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचे समाजशास्त्रातील मुलभूत संकल्पना या विषयावर सेमिनार घेण्यात आला.

दिनांक २३ सप्टेंबर २०१७ रोजी बी. ए. द्वितीय व तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांची कुपोषण व महिला आरोग्य या विषयावर गटचर्चा घेण्यात आली.

महापरिनिर्वाण दिन व्याख्यान:-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त दि. ०६ डिसेंबर २०१७ रोजी प्रा. जयश्री गायकवाड (समाजशास्त्र विभाग, अंकुशराव टोपे महाविद्यालय, जालना) यांचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री सक्षमीकरणातील योगदान या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. प्रा. जयश्री गायकवाड यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडलेले हिंदू कोडबील, घटनेत महिलांना देण्यात आलेले अधिकार या विषयी मार्गदर्शन केले. सदरील व्याख्यान कार्यक्रमास प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले अध्यक्ष म्हणून लाभले होते.

अभ्यास सहल:-

समाजशास्त्र विभागाची दिनांक ०९ डिसेंबर २०१७ रोजी बाबा भांड यांच्या गिरनेर तांडा येथील अपंग व मुकबधीर मुलांच्या निवासी शाळेत अभ्यास सहल नेण्यात आली. सदरील सहलीत १३ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

सामंजस्य करार:-

महाविद्यालयातील समाजशास्त्र विभागाचा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील समाजशास्त्र विभागाशी दिनांक २३ सप्टेंबर २०१७ रोजी सामंजस्य करार करण्यात आला.

सामाजिक सर्वेक्षण:-

समाजशास्त्र विभागाने जानेवारी २०१८ च्या शेवटच्या आठवड्यात ग्रामीण महिलांमधील अंधश्रद्धा या विषयावर सामाजिक सर्वेक्षण केले.

राष्ट्रीय परिषद :-

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने दि. २८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी Globalization and rural transformation in India या विषयावरील राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन केले होते.

ग्रंथालय विभाग

या शैक्षणिक वर्षात ग्रंथालय विभागामध्ये बी.ए., बी.कॉम. व बी.एस्सी. या वर्गातील जवळपास २०५ विद्यार्थी सभासद आहेत. १२ शिक्षक व ८ शिक्षकेत्तर कर्मचारी सभासद आहेत.

२) शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये ग्रंथखरेदी :
संदर्भ पुस्तके संख्या : २३ = किंमत रु. १३,३१५/-
पाठ्यपुस्तके संख्या : १०० = किंमत रु. २१,३३०/-
व शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ करिता १६ नियतकालिके = किंमत रु. १२,०००/- ची खरेदी करण्यात आली. ई-

नियतकालिके, ई-बुक्स करिता (N-List -अहमदाबाद) ची वार्षिक वर्गणी १ एप्रिल ते ३१ मार्च २०१८ पर्यंत रु. ५,९५०/इतकी भरलेली आहे.

३) ग्रंथालय विभागाद्वारे राबविले जाणारे उपक्रम :

१) ९ ऑगस्ट २०१७ डॉ. एस. आर. रंगनाथन जयंती
२) १२ ऑगस्ट २०१७ रोजी ग्रंथपाल दिवसाचे औचित्य साधून बी.ए., बी.कॉम, बी.एस्सी. वर्ष प्रथमचे विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयाची ओळख ही उपक्रमाद्वारे ग्रंथालयातील सेवा, सुविधा व योजना याविषयी मार्गदर्शन करण्यात आले.
३) १२ ऑगस्ट २०१७ रोजी 'ई-संसाधनाचा वापर' या विषयावर माहिती व प्रात्यक्षिकासह, विद्यार्थी व प्राध्यापकांना मार्गदर्शन करण्यात आले.

४) ग्रंथालय विभागाच्या वतीने दि. ५ जानेवारी २०१८ रोजी औरंगाबाद ATS (दहशतवाद विरोधी पथक) यांचे प्रमुख श्री. गणेश काळे यांनी 'दहशतवाद, वैशिष्ट्ये, कारणे व उपाययोजना आणि सायबर क्राईम' या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

५) दि. २४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी ग्रंथालय विभागाने 'एक दिवशीय राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन केले होते. त्यामध्ये १४५ संशोधन लेख प्रकाशित झाले व जवळपास १०५ ग्रंथपाल, विद्यार्थी व ग्रंथालय विभागाशी निगडित व्यक्ती हजर होत्या.

Dept. Of Commerce

WELCOME FUNCTION : 24th August,
WEL COME FUNCTION for the newcomer Students of 1st Year of B. Com faculty, was organized in Commerce Dept. by the Students of IIIrd year of B. Com. Faculty on 24th August 2017. In this WEL-

COME FUNCTION newcomer and senior all the students introduced themselves on stage and through this they all get know to all. Some of students also presented their opinion. Members of Commerce Club are also selected and Commerce Club established is in this function.

2) INAUGURATION OF COMMERCE CLUB : 15th Sept., 2017

Inauguration programme of Commerce Club was held on 15th Sept. 2017 in Commerce Dept. of the College. On the occasion Prof. Dr. Jayashri Suryawanshi of Commerce Dept., Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad was present on the stage as an Inaugurator of Commerce Club, after the inauguration of Commerce Club by her, she guided the student on the responsibility and task to be performed by Commerce Club. She said that the qualities of a successful industrialist or Businessmen are develop in their struggling period and that period is laid in student life. The habit of taking small responsibilities on our shoulder and carried out it successfully teaches us a lot of things, which are beneficial for our future profession or career. And that is what commerce club does for the students of commerce department. Mr. Rajendra Suryawanshi, the famous industrialist was present as a Chief Guest of the Program, he also guided the students on how to develop the industrial skill. He said that, 'Every human

being is businessmen, give and take is business but while doing this receiver and giver both should be satisfied and that is the aim of business. Businessman never sale the product, he sale the satisfaction through the solution of the problem of consumer. Always try to find out the solution to the problem of people, those people would be your prospectus customer, if you satisfy them at a lowest exchange value.

3) GUEST LECTURE : 15th Sept,

A Guest Lecture on the topic 'New Trends in Commerce Field' was organized in Commerce Dept. of College on 15th Sept, 2017. On the occasion Dr. Vilas Epper of Commerce Dept., Dr. Babasaheb Ambedkar Marathawada University, Aurangabad was present as a Chief Guest and guided the student on the topic 'New Trends in Commerce Field'.

4) GUEST LECTURE : 19th Sept, 2017

A Guest Lecture on the topic 'Functions of Security Exchange Board of India' was organized in Commerce Dept. of College on 19th Sept, 2017. On the occasion Dr. Anil Jadhav, Councilor of SEBI, Aurangabad Division was present as a Guest Lecturer and guided the students on the topic 'Functions of Security Exchange Board of India'.

5) WALL POSTER PUBLICATION :

A) 15th Sept, 2017.

On the occasion of Commerce Club

inauguration program on 15th Sept, 2017 a WALL POSTER was published by Prof. Dr. Jayashri Suryawanshi of Commerce Dept, of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad. The Wall poster was on the topic 'Goods and Service Tax' and was edited by Commerce Club.

B) 7th March, 2017

On 7th March, 2017, a WALL POSTER was published by Prof. Vijay Pande of the same College. The Wall poster was on the topic 'E-Commerce Club' and was edited by Commerce Club.

6) STUDY TOUR : 6th January, 2018.

As a part of curriculum Study Tour or Industrial Tour a Visit of Students of commerce faculty was arranged to State Level 'Maharashtra Trade Fare' and 'MahaAgro Agricultural Exhibition'. Students visited the Trade Fare and Exhibition and get a lots of practical knowledge of business.

7) SEMINAR : 27th Sept, 2017.

On 27th Sept, 2017 Seminar of students was held in Commerce Department. On the occasion students of B. Com. I, II and III year presented their seminar on various Topics.

8) GST workshop : 15th feb., 2018.

Dept. Commerce & Economics arranged State level workshop on 'Overview of GST'

कै. आ. वसंतराव काळे स्वाभिमान शिक्षण योजना 'कमवा व शिका' योजना अहवाल

सदर योजना ही महाविद्यालयात २००९-१० पासून चालू आहे. सदर योजनेमध्ये शै. वर्ष २०१७-१८ करिता ५ विद्यार्थ्यांची मंजुरी विद्यापीठाने दिली आहे. प्रति विद्यार्थ्याला प्रति महिना ४०० रु (मानधन) दिले जाते. सदर योजना ही सोमवार ते शनिवार असे आठवड्यातून १६ तास (प्रति दिवस २ तास) याप्रमाणे विद्यार्थ्यांकडून कामे करून घेतली जातात.

मंजुर योजनेचा कालावधी : माहे ऑक्टोबर २०१७ ते फेब्रुवारी २०१८ असा एकूण ५ महिने

विद्यापीठाचे मंजुर अनुदान : रु. ५०००/- असे एकूण १०,०००/- रुपये

महाविद्यालयाचे अनुदान : रु. ५०००/-

त्याप्रमाणे वरील योजनेमध्ये ५ विद्यार्थ्यांची निवड ही अर्ज मागवून मुलाखतीद्वारे करण्यात आली.

योजनेमधील राबविलेले उपक्रम :

१) महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छता व निगा

२) 'कोरफड' लागवड प्रकल्प : सदर योजना ही फुलंब्री येथील नामांकित 'कपुर हर्बल प्रोजेक्टस्' कंपनीच्या सहकार्याने महाविद्यालय परिसरात ६ गुंठे परिसरात जवळपास ६०० कोरफडीचे रोप लागवड करण्यात आली.

सदर कोरफड ही १२ महिने लागवडीनंतर होणारे उत्पादन (रु.४) प्रतिकिलो या प्रमाणे कंपुर कंपनी विकत घेणार आहे. अंदाजे ४ टन उत्पादन होण्याची अपेक्षा आहे. प्रथम छाटणी १२ महिनेनंतर दर तीन महिन्याला अशा पद्धतीने हे उत्पादन घेतले जाईल व या उत्पन्नातून ही योजना पुढे सक्षमपणे चालविण्यासाठी प्रयत्न केला जाईल.

राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष शिबीर

दि. २० ते २६ डिसेंबर २०१७

दि. १९/१२/२०१७ ते २६/१२/२०१७ या कालावधीत मौजे दरेगाव दरी, ता. फुलंब्री येथे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष शिबीर संपन्न झाले. या शिबिरात झालेल्या उपक्रमांविषयी

१. शिबिरापूर्व गावभेट

सदर मौजे दरेगाव दरी हे गाव प्रस्तुत महाविद्यालयाचे २०१६-२०१७ पासून दत्तकग्राम आहे. शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ यावर्षी पुढील ३ वर्षाकरीता जिल्हा परिषद, औरंगाबाद यांच्या निर्देशानुसार हागणदारी मुक्त गाव करण्याच्या हेतूने स्वच्छतेसाठी 'युवा' या ब्रिदवाक्याखाली महाविद्यालयापासून जळगाव रोड पासून सुमारे चार किलोमिटर अंतरावर असलेले दरेगाव दरी येथे विशेष सात दिवसीय शिबिर २०१६-१७ साली घेण्यात आले. व पुढील तीन वर्षात सोडविण्यासाठीचा 'हागणदारी मुक्तीचा' प्रश्न महाविद्यालयाच्या रासेयो विभागाच्या स्वयंसेवकांनी पहिल्याच वर्षी विक्रमी शौच खड्डे खोदून प्रश्न सोडवला.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ च्या शिबिराच्या आयोजनासंदर्भात दि. १२ डिसेंबर २०१७ रोजी सकाळी ८:३० वाजता मौजे दरेगाव दरी येथे शिबिरपूर्व गाव भेटीचे म्हणजेच ग्रामस्थांसोबत बैठकीचे आयोजन करण्यात आले. या बैठकीत सर्व ग्रामस्थांनी व्यक्त केलेल्या मनोगतानुसार हागणदारी प्रश्न आता पूर्णपणे मिटला असून रासेयोने गावासाठी स्मशानभूमीला जाणारा रस्ता तयार करून द्यावा यावर सर्वांचे एकमत झाले, करिता महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले व गावचे सरपंच श्रीमती शोभाताई मालोदे यांच्या संमती नुसार शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ च्या शिबिरात गावाची प्राथमिक निकड म्हणून स्मशानभूमीला जाणारा रस्ता, ग्राम स्वच्छता व विविध सामाजिक प्रश्नावर जनजागृती या विषयावर भर देण्याचे ठरवल्या गेले. त्यानंतर कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन

माळेगावकर यांनी परत दि. १५/१२/२०१७ रोजी मौजे. दरेगाव दरी गावास भेट देऊन शिबिराची निवास व्यवस्था, कार्यक्रमाचे ठिकाण इत्यादी बाबी निश्चित केल्या. त्यासाठी दि. १६/१२/२०१७ रोजी स्वयंसेवकांचे शिबिरपूर्व प्रशिक्षण घेण्यात आले. यावेळी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी स्वयंसेवकांनी मार्गदर्शन केले.

२. आगमण

शिबिर पूर्ण सात दिवसाचे होण्यासाठी एक दिवस अगोदर म्हणजे दिनांक १९ डिसेंबर २०१७ रोजी दरेगाव (दरी) गावात स्वयंसेवक मुक्कामी गेले व दुसऱ्या दिवशीच्या कार्यक्रमासाठी आवश्यक सर्व सुविधांचे व्यवस्थापन केले.

३. उद्घाटन

दिनांक ३० डिसेंबर २०१७ रोजी सकाळी ९:३० वा. शिबिराचे उद्घाटन ठेवण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी उद्घाटक म्हणून राष्ट्रीय सेवा योजनेचे जिल्हा समन्वयक प्रा. डॉ. टी. आर. पाटील यांच्या हस्ते झाले. यावेळेस त्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे महत्त्व उपस्थितांना पटवून सांगितले व राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून एक शुभ कार्याने विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक जीवनाची सुरुवात होते. चांगल्या संस्काराची आणि जीवनमुल्यांची प्रेरणा होते असे प्रतिपादन त्यांनी केले. यावेळी प्रमुख उपस्थिती म्हणून दरेगाव दरी येथील सरपंच सौ. शोभाताई बाजीराव मालोदे उपस्थित होत्या. उद्घाटन समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी इंद्रराज महाविद्यालय, सिल्लोड येथील प्राचार्य डॉ. एस. टी. सांगळे होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणात गावकऱ्यांकडून विद्यार्थ्यांना सात दिवसीय शिबिरासाठी त्यांच्या सहभागाची अपेक्षा केली. तसे शाश्वत शेती व गावाचा विकास करावयाचा असेल तर गावाने एकत्र येऊन कामे केली पाहिजे व मुलांना चांगले शिकविले पाहिजे. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले, उपप्राचार्य डॉ. कल्याणकर पी. एम. व प्राध्यापक वृंद उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी केले. उद्घाटन प्रसंगी ग्रामस्थ

तसेच महिलावर्ग उपस्थित होता. उपस्थितांचे आभार प्रा. संजीवकुमार पांचाळ यांनी मानले.

४. योग-प्राणायाम व शारीरिक कसरती

शिविरात दररोज सकाळी योग-प्राणायाम व शारीरिक कसरती सत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. यात महाविद्यालयातील कार्यक्रमाधिकारी व एन. एस. एस. प्रतिनिधी यांनी पहाटे ६:०० ते ७:०० या वेळेत योग, सुर्यनमस्कार, विविध आसने जसे सर्वांगसन, चक्रासन, वज्रासन इत्यादी प्रकार शिकविले.

५. शिविरातील नाविन्यपूर्ण उपक्रम

१. **हगणदारी मुक्तीसाठी गांधीगिरी** : शिविराचे ब्रिदवाक्य स्वच्छतेसाठी युवा असल्याकारणास्तव गावकऱ्यांना उघड्यावर शौचास प्रतिबंध करण्यात आला व उघड्यावर शौचाला जाणाऱ्यांचे गांधीगिरीच्या माध्यमातून मन परिवर्तन करण्याचा प्रयत्न केला. तसेच उघड्यावर संडासाला बसणाऱ्यांना प्रतिबंध करण्यासाठी स्वयंसेवकांनी दररोज सकाळी ५ ते ५:४५ या वेळेत अशा ठिकाणी ढोल वाजवून स्वागत करून उघड्यावर शौच करणाऱ्या व्यक्तीला मनाई करून त्याचे फुल देऊन स्वागत केले.

२. **जनजागृतीसाठी प्रभात फेरी** : लोकांना स्वच्छतेचे महत्त्व पटावे व जास्तीत जास्त गावकऱ्यांनी शौचालयाचा वापर करावा या उद्देशाने गावात स्वयंसेवकांनी प्रभात फेरी काढली व किती ग्रामस्थ शौचालयाचा वापर करतात याबद्दल माहिती गोळा करण्यात आली. साधारणतः किती शौचालयाची आवश्यकता आहे हे निरीक्षणावरून ठरविण्यात आले.

३. **भजन किर्तनातून स्वच्छतेचा संदेश** : गावातील लोकांना उघड्यावर संडासला बसू नये यासाठी सर्व विद्यार्थ्यांनी गावातील सर्व लोकांना विठ्ठल-रुख्मिणी समाज मंदिरासमोर भजन करून स्वच्छतेचा संदेश भजनातून दिला व प्रत्येक घरी जाऊन लोकांना स्वच्छतेचे महत्त्व पटवून सांगितले.

६. श्रमदान

शिविरात दररोज सकाळी ८:०० ते १२:३० या वेळेत

श्रमदान घेण्यात आले. यात पुढील कामे करण्यात आली.

१. **गावाची व सार्वजनिक ठिकाणांची सफाई** : शिविराच्या पहिल्या व उद्घाटन समारंभाच्या प्रसंगी स्वयंसेवकांनी गावातील सार्वजनिक ठिकाणांवरील व निवासाच्या ठिकाणांची साफसफाई केली. समाज मंदिराभोवतालचा परिसर स्वच्छ केला. गावातील सार्वजनिक ठिकाणे, शासकीय कार्यालये व शाळेचा आजुबाजूचा परिसर स्वच्छ केला व रस्त्याच्या आजुबाजूला जमा झालेला कचरा गोळा करून त्याची व्यवस्थित विल्हेवाट लावण्यात आली.

२. **नादुरुस्त नाल्यातील गाळ व कचरा साफसफाई** : सांडपाण्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी ओपन ड्रेनेज लाईन आहे; परंतु सततच्या वापरामुळे त्यात केरकचरा जाऊन बंद झाल्यामुळे सांडपाणी रस्त्यावरून वाहत असे. नादुरुस्त नाला दुरुस्त करून त्यातील केरकचरा स्वयंसेवकांनी साफ केला.

३. **स्मशानभूमीसाठी रस्ता** : मौजे दरेगाव दरी येथे शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ च्या शिविराच्या संदर्भात दिनांक १२ डिसेंबर २०१७ रोजी घेतल्या गेलेल्या शिविरपूर्व गावभेटीत म्हणजेच ग्रामस्थांसोबतच्या बैठकीत सर्व ग्रामस्थांच्या विचारविनिमयानुसार ठरल्याप्रमाणे व गत वर्षाच्या शिविरातील श्रमदानातून हागणदारीचा प्रश्न आता पूर्णपणे मिटलेला आहे म्हणून चालूवर्षी रासेयोने गावासाठी स्मशानभूमीला जाणारा रस्ता तयार करून घ्यायचा आहे, करिता महाविद्यालयाने ठरल्याप्रमाणे शिविरात उद्घाटनानंतर दररोज सकाळी ८:०० ते १२:३० या वेळेत श्रमदान करून उद्घाटनानंतर शिविराच्या दुसऱ्या दिवशी करावयाचा सर्व रस्ता आखून घेतला व पूर्ण रस्त्याच्या दोन्ही बाजूने मुरूम खोडून रस्त्याच्या दोन्ही बाजूच्या कडा तयार करून घेतल्या. शिविराच्या तिसऱ्या दिवशी अर्ध्या रस्त्यावर मुरूम टाकण्यात आला. त्यामुळे थोडासा पातळ; परंतु पूर्ण रस्ता तयार झाला. शिविराच्या सहाव्या दिवशी पूर्ण गावातील रस्ते झाडून स्वच्छ करण्यात आले. नाल्यांमधला गाळ,

कचरा व घाण काढून सांडपाणी वाहून जाण्यासाठी नाल्या मोकळ्या करण्यात आल्या. तसेच गावातील मोकळ्या जागेवर जमा झालेले गवत, कचरा पूर्णपणे साफ केला गेला. शिबिराच्या सातव्या दिवशी गावाच्या मध्यवर्ती ठिकाणी असलेल्या व शिबिराचा मुक्काम ज्या ठिकाणी आहे त्या विठ्ठल-रूखिमणी मंदिराच्या बाजूला एक मोठ्या पडक्या वाड्याच्या विस्तीर्ण अशा मोकळ्या जागेचा भविष्यात गावातील लग्नकार्य, समारंभ, किर्तन किंवा एखादा सामुहिक सार्वजनिक कार्यक्रम पार पाडण्यासाठी वापर व्हावा या दृष्टिने त्या वाड्याच्या भिंती पाडून ती जागा एक समान करण्यात आली.

७. बौद्धिक सत्र

विद्यार्थ्यांच्या विविध कला-गुणांचा विकास व्हावा व विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व बहरावे या कल्पनेतून विद्यार्थीभिमुख बौद्धिक सत्रांचे आयोजन करण्यात आले होते. शिबिरात दररोज दुपारी ३ ते ४:३० या वेळेत बौद्धिक सत्र ठेवण्यात आले होते.

१. दिनांक २१ डिसेंबर २०१७ : रोजी बौद्धिक सत्रात राजकारणातील युवकांची भूमिका या विषयावर महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागातील विभागप्रमुख प्रा. डॉ. रामकिशन लोमटे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. प्रा. डॉ. संदीप जगताप यांनी अध्यक्षीय समारोपात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

२. दिनांक २२ डिसेंबर २०१७ : रोजीच्या बौद्धिक सत्राचा विषय हा 'आनंद हा यशस्वी जीवनाची सूत्रे' हा होता. या विषयावर श्री. कचरू गरसोळे यांनी मार्गदर्शन केले. यावेळी प्रा. डॉ. संदीप जगताप व महाविद्यालयातील वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ. महेश थोरात यांनी देखील उपस्थितांना या विषयावर मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे इतिहास विभागप्रमुख प्रा. विजय पांडे यांची उपस्थिती होती. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय समारोपात उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले.

३. दिनांक २३ डिसेंबर २०१७ : रोजी 'मन व

भारतीय संत' या विषयावर महाविद्यालयातील मराठी विभागप्रमुख डॉ. राजश्री पवार यांनी उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. याप्रसंगी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी देखील उपस्थितांना या विषयावर मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे हिंदी विभागाचे प्राध्यापक डॉ. सुरेश मुंढे यांची उपस्थिती होती. त्यांनीही आपल्या अध्यक्षीय समारोपात उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले.

४. दिनांक २४ डिसेंबर २०१७ : या रासेयोतून व्यक्तिमत्त्व विकास या विषयावर महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागाचे प्राध्यापक श्री. बाबासाहेब लहाने यांनी उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे वाणिज्य विभागाचे प्राध्यापक प्रा. नितीन माळेगावकर यांची उपस्थिती होती. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय समारोपात उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले.

५. दिनांक २५ डिसेंबर २०१७ : रासेयोच्या माजी स्वयंसेवकांचा मेळावा आयोजित करण्यात आला होता. यावेळी उपस्थित सर्व माजी स्वयंसेवकांनी उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. तसेच कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी ही स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. याप्रसंगी अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयातील डॉ. मंजूषा नळगीरकर यांची उपस्थिती होती. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय समारोपात उपस्थित स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले.

८. व्याख्यान सत्र

शिबिरात सायंकाळी ७ ते ९ यावेळेत व्याख्यान सत्र ठेवण्यात आले होते. यामाध्यमातून ग्रामस्थंना व स्वयंसेवकांना ग्रामीण जीवनाशी निगडित विविध विषयावर समाजातील तज्ज्ञ व्यक्तींचे मार्गदर्शनपर विचार ऐकण्याची संधी निर्माण करण्यात आली.

१. पशुधनाची निगा

दिनांक २० डिसेंबर २०१७ रोजी फुलंब्री येथील पशुधन विकास अधिकारी श्री. बी. जी. तुपकर यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. श्री. बी. जी. तुपकर यांनी त्यांच्या पशुधनाची निगा या विषयावरच्या व्याख्यानात

पशुधनावर पडणारे विविध आजार त्यांच्या योग्य आहार, त्यांचे प्रजनन, प्रजनन काळात घ्यावयाची काळजी, त्यांच्यासाठी पशुधनाच्या आरोग्य केंद्रात उपलब्ध सोयी सुविधा, पशुधनावर केले जाणारे विविध उपचार या सर्व मुद्द्यांवर प्रकाश टाकत शेतकऱ्यांच्या विविध शंकाकूशंकांचे समाधान केले. याप्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ. महेश थोरात यांची उपस्थिती लाभली. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय समारोपात शेतकऱ्यांना पैसा हाताशी बाळगून ठेवण्याचा सल्ला दिला. तसेच उधारी बी-बियाणे व खते खरेदी केल्यास व्यापारी वर्ग कशाप्रकारे शेतकऱ्यांना लुटतात हे सांगून पुढील वर्षीच्या बी-बियाणांची, खतासाठी पैशाची तजवीज अगोदरच करून ठेवावी. तसेच मुलांना कामाची व अभ्यासाची सवय लावावी व शेतकऱ्यांनी पिकांची निवड ही विचारपूर्वक करावी असेही सांगितले.

२. रेशीम उद्योग : दिनांक २१ डिसेंबर २०१७ रोजी सायंकाळच्या व्याख्यान सत्रात डोंगरगाव (कवाड) येथील प्रगतीशील रेशीम उद्योग शेतकरी श्री. आबासाहेब डकले यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. त्यांनी त्यांच्या व्याख्यानात रेशीम उद्योगातील सर्व बारकावे, त्याच्या तांत्रिक बाबी, कच्च्या मालाचा भाव, कच्चा माल मिळण्याचे ठिकाण, रेशीम उद्योग सुरू करण्यासाठी लागणारी जागा, तिचे आकारमान, त्यासाठी आवश्यक असणारे मनुष्यबळ, रेशीमच्या आळ्यांचे खाद्य, त्यांचे आजार, त्यांचा कालावधी, रेशीम कोष काढून घ्यायची प्रक्रिया, कोष कोठे विकायचे ती बाजारपेठ तसेच शासनाचे अनुदान, त्याचा कालावधी, रेशीम कोष काढून घ्यायची प्रक्रिया, कोष कोठे विकायचे ती बाजारपेठ तसेच शासनाचे अनुदान, त्याचा कालावधी या सर्व बाबी विस्तृतपणे समजावून सांगितल्या. तसेच एखादा शेतकरी रेशीम शेती उद्योग करणार असल्यास सर्वतोपरी मदत करण्याचे आश्वासन त्यांनी दिले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागाचे प्राध्यापक व उपप्राचार्य डॉ. पांडुरंग कल्याणकर उपस्थित होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणात रेशीम

उद्योगात जगातील भारताचा क्रमांक व भारतात देखील महाराष्ट्राचा कितवा क्रमांक लागतो हे सांगून सांख्यिकीच्या आधाराने रेशीम उद्योग शेतकऱ्यांना आर्थिक विवंचनेतून बाहेर काढू शकतो हे पटवून सांगितले.

३. सर्वांगीण ग्रामीण विकास : दिनांक २२ डिसेंबर २०१७ रोजी ग्रामीण विकासावर एन. जी. ओ. च्या माध्यमातून उल्लेखनिय कार्य केलेल्या डॉ. सुहास आजगावकर यांचे सर्वांगीण ग्रामविकास या विषयावर आयोजन करण्यात आले होते. डॉ. आजगावकर यांनी ग्राम विकसित करण्यासाठी सर्व गावकऱ्यांनी मिळून झटले पाहिजे हे सांगून गावासाठी शासनाच्या व एन. जी. ओ. च्या विविध योजना समजावून सांगितल्या. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे हिंदी विभागप्रमुख व एक आधुनिक शेतकरी असलेले डॉ. दत्तात्रय येडले हे उपस्थित होते. त्यांनी देखील ग्रामीण विकासाच्या योजनांसोबतच शेतीसाठी कृषी विभागाच्या व महाराष्ट्र शासनाच्या योजना तसेच विविध बँकांच्या शेती व शेतकरी यांच्यासाठीच्या विविध कर्ज योजना व त्यांना लागणाऱ्या आवश्यक बाबी उपस्थित ग्रामस्थांना आपल्या अध्यक्षीय भाषणात समजावून सांगितल्या.

४. महिला सबलीकरण : दिनांक २३ डिसेंबर २०१७ रोजी प्रस्तुत महाविद्यालयाच्या मराठी विभागप्रमुख प्रा. डॉ. राजश्री पवार यांचे महिला सबलीकरण या विषयावरील व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. डॉ. पवार यांनी उपस्थित ग्रामस्थांना उद्देशून सांगितले की, घरातील मुलींनाही मुलांप्रमाणेच समान वागणूक दिली पाहिजे. मुली या अबाला नसून पुरुषांपेक्षाही जास्त कणखर व सामर्थ्यशाली असतात. महिलांनी कुठेही स्वतःला कमी लेखू नये. या कार्यक्रमाला प्रस्तुत महाविद्यालयातील मराठी विभागाचे प्राध्यापक व सांस्कृतिक विभाग प्रमुख डॉ. संजीवकुमार पांचाळ हे अध्यक्ष म्हणून लाभले. त्यांनी देखील प्राचीन काळातील विख्यात स्त्रियांचे दाखले देऊन स्त्री ही सबलाच आहे असे सांगितले. त्यांनी संत वचनांच्या आधारे स्त्रीला पुरुषांप्रमाणेच एक अधिकार व न्याय मिळाला पाहिजे हे पटवून दिले.

५. **बंदिस्त शेळी पालन** : दिनांक २४ डिसेंबर २०१७ रोजी पाल येथे बंदिस्त शेळी पालनाचा व्यवसाय करणारे श्री. रवि राजपूत यांच्या व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यांना आपल्या भाषणात बंदिस्त शेळीपालन व खुली शेळी पालन या दोन्हीही प्रकारात फायदे, तोटे, निगा, संधी, धोके, बाजारपेठ, उत्पन्न, खर्च, अनुदान योजना या सर्वच बाबी बारकाव्यांसह स्पष्ट केल्या. श्री बाजीराव मालोदे याप्रसंगी उपस्थित होते.

६. **महिला आरोग्य** : दिनांक २४ डिसेंबर २०१७ रोजी श्री. रवि राजपूत यांच्या व्याख्यानांनंतर प्रस्तुत महाविद्यालयातील समाजशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. डॉ. मंजूषा नळगीरकर यांचे महिला आरोग्य या विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. गावातील सर्व महिलांना अगोदरच व्याख्यानाची कल्पना देण्यात आली होती. श्री. राजपूत यांनी व्याख्यान झाल्यानंतर लगेचच मंदिराच्या प्रशस्त हॉलमध्ये सर्व महिलांना व मुलींना एकत्र बसवून महिलांचे खाजगी आरोग्य व स्वतःची निगा या विषयावर विस्तृत मार्गदर्शन प्रा. डॉ. मंजूषा नळगीरकर यांनी केले.

७. **लोकसहभागातून ग्रामीण विकास** : दिनांक २५ डिसेंबर २०१७ लोकसहभागातून ग्रामीण विकास याविषयावर विधानसभा अध्यक्ष मा. ना. हरिभाऊ बागडे (नाना) यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. यावेळी त्यांनी त्यांच्या खुमासदार शैलीत ग्रामविकास करताना समाज एकत्र नाही आला तर कशी फसगत होते हे सांगितले. यावेळी फुलंब्री शहराचे पहिले नगराध्यक्ष श्री. सुहासभाऊ शिरसाठ व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले उपस्थित होते. प्रास्ताविक कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी केले.

९. सांस्कृतिक कार्यक्रम

गावकऱ्यांचे मनोरंजनातून उद्बोधन व्हावे या दृष्टिने शिबिरात अनेक सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन ९:३० ते १०:३० करण्यात आले.

१. दिनांक २० डिसेंबर २०१७ रोजी गावकऱ्यांचा व

शिबिरार्थींचा संवाद घडवून आणला.

२. दिनांक २१ डिसेंबर २०१७ रोजी जि. प. प्रा. शाळा, दरेगाव येथील लहान मुलांचा सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात आला.

३. दिनांक २३ डिसेंबर २०१७ रोजी महाविद्यालयीन स्वयंसेवकांनी प्रबोधनपर नाटिका सादर केली.

४. दिनांक २४ डिसेंबर २०१७ रोजी श्री. बी. एस. पुजारी यांच्या गणेश कलामंचतर्फे १.० तासाचा भारूड या कला प्रकारातून समाज प्रबोधन हा सांस्कृतिक कार्यक्रमाच सादरीकरण करण्यात आले. यात महाविद्यालयाचा श्री. ऋषिकेश पंडित याने तबला वादक म्हणून भूमिका पार पाडली.

१०. शिबीर समारोप

दिनांक २६ डिसेंबर २०१७ रोजी दुपारी २ ते ५ या वेळेत शिबिराचा समारोप झाला. यावेळी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबादच्या वतीने राष्ट्रीय सेवा योजनेचे जिल्हा समन्वयक प्रा. डॉ. संजय सांभाळकर हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. यावेळी मार्गदर्शन करताना ते म्हणाले की, राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या या शिबिरामधून युवकांना आपल्या सुप्त गुणांची ओळख होते. यातूनच पुढे जाऊन त्यांना आपल्या भवितव्याची दिशा निश्चित करण्यात मदत होते.

राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम अहवाल

राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत विविध कार्यक्रम

१. **आव्हान - चान्सलर्स ब्रिगेड - आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरात स्वयंसेवक सहभाग** : शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे दि. ०१ जून ते १० जून २०१७ दरम्यान पार पाडलेल्या आव्हान - चान्सलर्स

ब्रिगेड - आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या, औरंगाबाद जिल्हा समुहात महाविद्यालयाच्या सुर्यकांत दाभाडे या स्वयंसेवकाने महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले व हे आव्हान शिबिर यशस्वीपणे पूर्ण केले.

२. आव्हान - चान्सलर्स ब्रिगेड - आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरात जिल्हा संघप्रमुख म्हणून जबाबदारी :

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे दि. ०१ जून ते १० जून २०१७ दरम्यान पार पडलेल्या आव्हान - चान्सलर्स ब्रिगेड - आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या चारही जिल्ह्यांनी सहभाग नोंदविला. शिबिरात महाराष्ट्राच्या प्रत्येक विद्यापीठाच्या प्रत्येक जिल्ह्याचे ३० रा. से. यो. स्वयंसेवक व एक कार्यक्रम अधिकारी असे सहभागी झाले होते. यावेळी औरंगाबाद जिल्ह्याच्या ३० स्वयंसेवकांच्या टीमसोबत संघप्रमुख म्हणून रा.से.यो. चे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन पंढरीनाथ माळेगावकर यांनी जबाबदारी पार पाडली.

३. आंतरराष्ट्रीय योग दिन

दि. २१ जून २०१७ रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिनाच्या निमित्ताने महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे सकाळी ६:०० वा. महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर एक दिवसीय योग शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले हे प्रामुख्याने उपस्थित होते. या शिबिराचा लाभ घेण्यासाठी महाविद्यालयाचे व परिसरातील विद्यालयाचे विद्यार्थी, शिक्षक वर्ग व परिसरातील नागरीक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी क्रीडा संचालक डॉ. संदीप जगताप, राष्ट्रीय सेवा योजनाचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी परिश्रम घेतले.

४. कृषि दिन

दि. १ जुलै २०१७ रोजी कृषि दिन व वनमहोत्सवाच्या निमित्ताने शासन आदेशानुसार महाविद्यालयाच्या परिसरात

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले व संत सावता गुरुकुलचे मुख्याध्यापक श्री. अप्पासाहेब चव्हाण यांच्या हस्ते १० वृक्षांची लागवड केली गेली. यावेळी प्राचार्यांनी ७ जुलै २०१७ रोजी मौजे दरेगाव दरी येथे १०० रोपे महाविद्यालयाच्या रा.से.यो. च्या वतीने लावण्यात येतील असे मनोगत व्यक्त केले व हा कृषीदिन व वनमहोत्सव साजरा करण्यात आला.

५. रामेश्वर वाघोळा येथे निम्बोळी पेरणी

संस्थेच्यावतीने दरवर्षी रामेश्वर वाघोळा येथील डोंगरावर निम्बोळी पेरणीचा कार्यक्रम घेण्यात येतो. याही वर्षी २ जुलै २०१७ रोजी या कार्यक्रमात रा.से.यो च्या वतीने ५ स्वयंसेवक, कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर व सेवक श्री. जयराम जाधव यांनी वाघोळा येथे जाऊन निम्बोळी पेरणी कार्यक्रमात सहभाग घेतला.

६. वनमहोत्सवानिमित्त दरेगाव येथे वृक्षारोपन

दि. ७ जुलै २०१७ रोजी कृषीदिन व वनमहोत्सवानिमित्त दत्तक गाव दरेगाव दरी येथे रा.से.यो. च्या वतीने महाविद्यालयाच्या रोपवाटीके मध्येच तयार केलेली १०० रोपे दरेगाव दरी येथे नेऊन काही रोपे गावात लावली तर काही रोपे ही शेतकऱ्यांना वाटून त्यांना शेताच्या परिसरात त्याची लागवड करण्याचे सांगण्यात आले. यावेळी संस्थेचे सचिव श्री. शामसुंदर नाईक व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांनी मार्गदर्शन केले.

७. रक्षाबंधन कार्यक्रम

फुलंब्री येथील आधार बालकाश्रम मध्ये दि. १२ ऑगस्ट २०१७ रोजी रा.से.यो. च्या वतीने रक्षाबंधनाचा कार्यक्रम घेण्यात आला. यावेळी ९८ उपस्थित विद्यार्थ्यांना मिठाई देऊन त्यांचे तोंड गोड करण्यात आले.

८. स्वच्छता-शपथ

दि. १२ ऑगस्ट २०१७ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने सामाजिकशास्त्राचे अधिष्ठाता व प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांच्या उपस्थित शासनाच्या आदेशानुसार स्वयंसेवक, विद्यार्थी व प्राध्यापक वर्ग यांच्या

॥ पुष्पांबर ॥ ६८

कडून 'मी घाण करणार नाही व करू देणार नाही, मी परिसर स्वच्छ राखण्याच्या प्रयत्न करेन' अशा आशयाची शपथ घेण्यात आली.

१. स्वच्छता-श्रमदान

दि. १४ ऑगस्ट २०१७ रोजी स्वातंत्र्यदिनाच्या निमित्ताने पूर्वसंध्येला महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी श्रमदान करून परिसर स्वच्छ केला.

१०. राज्यस्तरीय मोफत महाआरोग्य शिबिरात रूग्णसेवा

दि. १७ ऑगस्ट २०१७ रोजी महाविद्यालयात पंडित दीनदयाळ उपाध्याय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष व महाराष्ट्र विधानसभा अध्यक्ष मा. ना. हरिभाऊ बागडे (नाना) यांच्या वाढदिवसानिमित्त राज्यस्तरीय मोफत महाआरोग्य शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर शिबिरात राज्यभरातून दहा हजाराच्या जवळपास रूग्ण तपासणी केली गेली. यावेळी मोठ्या संख्येने स्वयंसेवकाची गरज असते, राष्ट्रीय सेवा योजने विभागाने ती गरज ओळखून शिबिरात येणाऱ्या रूग्णांसाठी व रूग्णांना आवश्यक ती सेवा पुरविण्याचे निश्चित करून स्वयंसेवकांना तशा सूचना दिल्या. यावेळी कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी व ६८ स्वयंसेवकांनी पूर्ण दिवस श्रमदान केले. शिबिरात रूग्ण तपासणी कक्ष तयार करण्यापासून, रूग्ण नोंदणी करणे, त्यांची लाईन लावणे, रूग्णांना व डॉक्टरांना नाष्टा व पिण्याचे पाणी पुरविणे, रूग्णांना तपासणी कक्ष शोधून देणे तसेच वयोवृद्ध रूग्णांना हाताला धरून प्रसंगी उचलून घेऊन ने-आण करण्याचे काम स्वयंसेवकांनी कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर व प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांच्या मार्गदर्शनाखाली केले.

११. SRD/NRD संचलन पूर्व निवड चाचणीत सहभाग

दि. ०७ सप्टेंबर २०१७, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

मराठवाडा विद्यापीठात झालेल्या SRD/NRD संचालन पूर्व निवड चाचणीत महाविद्यालयाच्या रा.से.यो. च्या सहा स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदविला.

१२. स्वच्छता - श्रमदान

दि. २३ सप्टेंबर २०१७ रोजी रा. से. यो. दिनाच्या निमित्ताने पूर्वसंध्येला महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी श्रमदान करून परिसर स्वच्छ केला.

१३. रा. से. यो. दिन २४ सप्टेंबर २०१७

महाविद्यालयात दि. २४ सप्टेंबर २०१७ रोजी रा. से. यो. दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी गट समन्वयक डॉ. डी. एफ. पाथीकर, श्री. सचिन ढाले यांनी रा. से. यो. च्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले व आव्हान शिबिर पूर्ण केलेल्या काही स्वयंसेवकांनी विद्यार्थ्यांना आव्हानाची लाईफ सेव्हिंग प्रात्यक्षिके करून दाखविली. यावेळी कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी देखील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

१४. स्वच्छता - श्रमदान

दि. ६ ऑक्टोबर २०१७ रोजी रा. से. यो. वतीने महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी श्रमदान करून परिसर स्वच्छ केला.

१५. विभागीय कार्यक्रमाधिकारी कार्यशाळा

दि. ५ ऑक्टोबर २०१७ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठात पार पडलेल्या विभागीय कार्यक्रमाधिकारी कार्यशाळेस महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी सहभाग नोंदविला.

१६. एड्स दिन

दि. १ डिसेंबर २०१७ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने जागतिक एड्स दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी ग्रामीण रूग्णालयात फुलंब्री येथील कर्मचाऱ्यांनी महाविद्यालयात एक पोस्टर प्रदर्शन लावले

होते. यावेळी त्यांनी उपस्थित शाळा व महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांना एड्स या आजाराची माहिती, कारणे, उपाय, काळजी, लक्षणे, निरोधचा वापर या सर्व विषयावर माहिती देण्यात आली.

१७. नेहरू युवा केंद्राची तालुकास्तरीय देशभक्ती व राष्ट्र निर्माण वकृत्व स्पर्धा

दि. १६ डिसेंबर २०१७ रोजी महाविद्यालयात तालुका स्तरीय वकृत्वस्पर्धा घेण्यात आली. या तालुकास्तरीय स्वच्छता मित्र वकृत्व स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने १० विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. या स्पर्धेत स्वयंसेविका मृणाल मनोरकर या विद्यार्थिनीने प्रथम क्रमांक पटकाविला, तर लक्ष्मीकांत ठेपले या विद्यार्थ्याने द्वितीय क्रमांक पटकाविला.

१८. स्वामी विवेकानंद जयंती

महाविद्यालयात रा.से.यो.च्या वतीने दिनांक १२ जानेवारी २०१८ रोजी स्वामी विवेकानंद जयंती युवा दिन म्हणून साजरी करण्यात आली. यावेळी प्रा. डॉ. संजीवकुमार पांचाळ यांनी उपस्थित विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

१९. नामविस्तार दिन

महाविद्यालयात रा. से. यो. च्या वतीने नामविस्तार दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी प्रा. विजय पांडे यांनी उपस्थित विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

२०. रा. से. यो. चे जिल्हा युवा नेतृत्व विकास शिबिर स्वयंसेवकांचा सहभाग

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने दि. १६ ते २० जानेवारी २०१८ दरम्यान ५ दिवशीय जिल्हा युवा नेतृत्व शिबिराचे आयोजन राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग विद्यापीठ परिसर येथे करण्यात आले होते. यात महाविद्यालयाचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी ५ पैकी ३ दिवस सहकार्यक्रमाधिकारी म्हणून काम पाहिले.

२२. पुणे येथे राज्यस्तरीय शिबिरात सहभाग

पुणे येथे दि. १८ जानेवारी २०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या एक दिवशीय राज्यस्तरीय शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. यात महाविद्यालयाच्या राजू खरात व गजानन धनावत या २ स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदविला.

२३. आव्हान - चान्सलर्स ब्रिगेड - आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण रंगीत तालीम :

दि. ३१ जानेवारी २०१८ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागात, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे दि. ०१ जून ते १० जून २०१७ दरम्यान पार पडलेल्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या आव्हान- चान्सलर्स ब्रिगेड-आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरात प्रस्तुत विद्यापीठाच्या चार जिल्हातील सहभागी झालेल्या स्वयंसेवकांच्या व संघप्रमुखांच्या एक दिवसीय रंगीत तालीम शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. यात महाविद्यालयाचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. नितीन माळेगावकर हे सहभागी झाले होते.

२४. गोंदिया जिल्हात केशोरी येथे राज्यस्तरीय शिबिरात सहभाग

गोंदिया जिल्हातील केशोरी येथे दि. १ ते ८ फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या ८ दिवसीय राज्यस्तरीय शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. यात महाविद्यालयाच्या लक्ष्मीकांत ठेपळे व शुभम नाईक या २ स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला.

२५. संत गाडगे महाराज जयंती २३ फेब्रुवारी २०१८

दि. २३ फेब्रुवारी २०१८ रोजी महाविद्यालयात संत गाडगे महाराज जयंती निमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने संत गाडगे महाराज जयंती साजरी करण्यात आली.

आजीवन शिक्षण व विस्तार सेवा विभाग

१. महाविद्यालयीन स्तरावरील उपक्रम :

१.१ महाआरोग्य शिबिरात सहकार्य :

महाराष्ट्र राज्य विधानसभेचे अध्यक्ष, मा. हरिभाऊ बागडे यांच्या वाढदिवसाचे औचित्य साधून दिनांक १८ ऑगस्ट २०१७ रोजी महाविद्यालय परिसरात आयोजित केलेल्या महाआरोग्य तपासणी शिबिरात स्वयंसेवकांनी नोंदणी विभाग, रुग्णांना व्यवस्थित तपासणी केंद्रापर्यंत पोहचवणे, कचरा उचलणे इत्यादी कामे करून शिबिरात सहकार्य केले.

१.२ विद्यापीठ वर्धापन दिनी व्याख्यान :

दि. २३ ऑगस्ट २०१७ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद विद्यापीठाच्या वर्धापनदिनाचे औचित्य साधून प्रा. राजू पोपळघट (विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र विभाग राजर्षी शाहू महाविद्यालय, औरंगाबाद) यांनी 'समाज व आजचे शिक्षण' या विषयावर मार्गदर्शन केले. आजच्या शिक्षणाने समाजमनात सकारात्मक बदल आणि आत्मविश्वास निर्माण करावा, जेणेकरून समाजपरिवर्तन घडून येण्यास मदत होईल असे मत मांडले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले होते. शिक्षणाचे माणूस स्वतः आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी झाला पाहिजे असे मत त्यांनी मांडले. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन कु. सपना सोळुंके या विद्यार्थिनीने केले. प्रास्ताविक डॉ. पांडुरंग कल्याणकर यांनी तर आभार प्रा. विजय पांडे यांनी मानले.

१.३ विद्यापीठस्तरीय कार्यशाळेतील सहभाग :

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद येथील आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाने दि. २/८/२०१७ रोजी आयोजित केलेल्या प्राचार्यांच्या बैठकीस महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले हे उपस्थित राहिले. तसेच दिनांक ८ सप्टेंबर २०१७ रोजी या विभागाने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमाधिकार्यांच्या कार्यशाळेत डॉ.

पांडुरंग कल्याणकर यांनी सहभाग घेतला, तर दि. २६ सप्टेंबर २०१७ रोजी आयोजित केलेल्या स्वयंसेवकांच्या कार्यशाळेत श्री. कृष्णा लहाने व राजू खरात यांनी सहभाग घेतला.

१.४ प्रजासत्ताक दिनी व्याख्यान :

दि. २६ जानेवारी २०१८ रोजी प्रजासत्ताक दिनाचे औचित्य साधून आजीवन शिक्षण विभागाच्या वतीने 'भारतीय राज्यघटना' या विषयावर डॉ. राजेंद्र नामदेवराव मोरे (विभाग प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग, संत रामदास महाविद्यालय, घनसावंगी) यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. यावेळी ते म्हणाले की, आपण सार्वभौम म्हणजे परकीय सत्तेपासून मुक्त झाल्यानंतर आपण राज्यघटना स्विकारली. आपण धर्मनिरपेक्ष राज्यव्यवस्था स्विकारली आहे. संसदीय लोकशाहीचा आपण स्विकार केला आहे. भारतीय राज्यघटनेतील तत्वांना डावलून राज्यकारभार केला जाणार नाही याची खबरदारी आपण घेतली पाहिजे असे मत त्यांनी मांडले.

कार्यक्रमाचा अध्यक्षीय समारोप करताना प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले म्हणाले की, आज देशात विषमता मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे. ३३ टक्के लोक अर्धपोटी झोपतात. तेव्हा उच्च शिक्षितांनी या संदर्भातील कारणांचा शोध घ्यावा.

कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन कु. मंगल सुरभैय्ये व सुमय्या स्वयंसेविकांनी केले, पाहुण्यांचा परिचय कु. ज्योती उदये या स्वयंसेविकेने करून दिला तर प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी आभार मानले.

२. समाजस्तरावरील उपक्रम :

२.१ स्वातंत्र्यदिनी व्याख्यान :

दि. १५ ऑगस्ट २०१७ रोजी स्वातंत्र्य दिनाचे औचित्य साधून राजर्षी शाहू महाविद्यालय, पार्थी येथील डॉ. युवराज

गहिराव यांचे व्याख्यान लहूजी साळवे संस्कार केंद्रावर आयोजित करण्यात आले. यावेळी ते म्हणाले की, स्वातंत्र्य संग्रामात समाजातील सर्वच घटकातील लोकांनी योगदान दिले.

अनेकांच्या बलिदानातून देशाला स्वातंत्र्य मिळाले याची जाणीव आपण ठेवावी. प्रत्येकाने स्वतंत्र देशाचा नागरिक म्हणून जगत असताना स्वतःचा चांगुलपणा जपला पाहिजे. यावेळी संस्कार केंद्रावरील बालकांनी राष्ट्रभक्तीपर गीतांचे सादरीकरण केले. कार्यक्रमाचा अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांनी केला. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन कु. ज्योती उदयेने केले. प्रास्ताविक डॉ. पांडुरंग कल्याणकर यांनी केले तर आभार प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी मानले.

महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छता :

दि. १५ ऑगस्ट २०१७ रोजी लहूजी साळवे संस्कार केंद्रावरील कार्यक्रम संपल्यानंतर स्वयंसेवक, प्राचार्य व प्राध्यापकांनी महाविद्यालयाच्या इमारतीच्या पाठीमागील भागात उगवलेले गाजर गवत उपटून काढले व अन्य काडी कचरा वेचून महाविद्यालय परिसराची स्वच्छता केली.

२.२ आरोग्य तपासणी शिबिर :

दि. ४ सप्टेंबर २०१७ रोजी आजीवन शिक्षण आणि विस्तार विभागाच्या वतीने मौजे दरेगाव (दरी), ता. फुलंब्री येथे आरोग्य तपासणी शिबिर घेण्यात आले. या शिबिरासाठी फुलंब्री येथील शासकीय रुग्णालयाचे अधीक्षक डॉ. संतोष देशपांडे यांनी वैद्यकीय सल्ला व औषधी पुरविली. या शिबिरात डॉ. विजय काथार यांनी उत्तम आरोग्यासाठी आहार, विहार व विचार चांगले असणे गरजेचे असल्याचे मत मांडले. यावेळी डॉ. विजय काथार व डॉ. शैलेजा पाटील यांनी रुग्णांची मोठ्या प्रमाणावर तपासणी करून औषधी देण्यात आल्या. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले हे होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक कार्यक्रमाधिकारी डॉ. कल्याणकर

पांडुरंग यांनी केले. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन श्री. बाबासाहेब लहाने यांनी केले. कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी डॉ. संजय पांचाळ, श्री. रत्नाकर जाधव व स्वयंसेवक राजू खरात यांनी सहकार्य केले.

२.३ विद्यापीठ नामविस्तार दिनी समाजस्तरावर व्याख्यान :

दि. १४ जानेवारी २०१८ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद या विद्यापीठाच्या नामविस्तार दिनाचे औचित्य साधून फुलंब्री गावातील लहूजी साळवे संस्कार केंद्रावर 'बाबासाहेबांचे शिक्षण विषयक विचार' या विषयावर प्रा. पी.व्ही. ठाकरे यांचे व्याख्यान ठेवण्यात आले होते. त्यांनी बाबासाहेबांनी आपल्या जीवनात शिक्षणाला कसे प्राधान्य दिले, हे सांगितले. तसेच समाजातील तळागाळातील लोकांचा विकास करण्यासाठी त्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीसाठी शैक्षणिक संस्था उभारण्यावर भर दिला, असे मत त्यांनी मांडले.

यावेळी श्री. रमेश तुपे या माजी विद्यार्थ्यांनी आपल्या मनोगतातून बाबासाहेबांचे शिक्षण विषयक विचारांवर प्रकाश टाकला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य एस. आर. टकले होते. कु. मंगल सुरभैय्ये या विद्यार्थिनीने सुत्रसंचालन केले. प्रास्ताविक डॉ. कल्याणकर पी.एम. यांनी तर आभार प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी मानले. कार्यक्रमानंतर तिळगुळाचे वाटप करण्यात आले.

३. विद्यार्थी समुपदेशन व व्यवसाय मार्गदर्शन कार्यशाळा :

कालावधी : दि. ३० व ३१ जानेवारी २०१८

आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाच्या वतीने दि. ३० व ३१ जानेवारी २०१८ या कालावधीत विद्यार्थी समुपदेशन व व्यवसाय मार्गदर्शन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते.

दि. ३० जानेवारी २०१८

३.१ उद्घाटन सत्र :

यावेळी उद्घाटक म्हणून डॉ. संजय मून (संचालक, आजीवन शिक्षण व विस्तार विभाग, डॉ. बा. आं. म. विद्यापीठ, औरंगाबाद) हे होते. तर बीजभाषक म्हणून विद्यार्थी विकास विभागाचे संचालक डॉ. मुस्तजीब अहमद खान हे होते, अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले होते.

कार्यशाळेच्या उद्घाटन प्रसंगी बोलत असताना डॉ. संजय मून म्हणाले की, देशाच्या मनुष्यबळ विकास मंत्रालयातर्गत हा विभाग काम करतो. शिक्षणातून मनुष्यबळ विकासाचे काम झाले पाहिजे. शिक्षणातून विकसित झालेले व्यक्तिमत्त्व समाजाच्या विकासासाठी वापरात आले पाहिजे.

बीजभाषण - मुलाखत तंत्र :

डॉ. मुस्तजीब अहमद खान यांनी कार्यक्रमाचे बीजभाषण करताना मुलाखत तंत्र या विषयावर मार्गदर्शन केले. प्रोजेक्टच्या साहाय्याने विविध चित्रफितीच्या माध्यमातून त्यांनी हा विषय स्पष्ट केला. मुलाखत काराने जेवढे विचारले तेवढे सांगावे, अतिउत्साही होऊ नये, मुलाखत द्यावयाच्या ठिकाणाची अगोदर व्यवस्थित माहिती घ्यावी, इत्यादी विविध बारकावे त्यांनी सांगितले. अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले यांनी केला. कार्यशाळेचे प्रास्ताविक कार्यक्रमाधिकारी डॉ. कल्याणकर पी. एम. यांनी केले.

३.२ दुसरे सत्र - संभाषण कौशल्य :

संभाषण कौशल्य या विषयावर बोलताना डॉ. उत्तम आंधोरे (प्राध्यापक, इंग्रजी विभाग, डॉ. बा. आं. म. वि., औरंगाबाद) म्हणाले की, व्यक्तित्वाच्या दैनंदिन जीवनातही संभाषण कौशल्याचे महत्त्व आहे. आपल्या बोलण्यावर व शब्दाबद्दल आत्मविश्वास असावा. शब्दावर पकड असावी. प्रत्येक व्यक्तीला किमान आपल्या मातृभाषेतून तरी चांगले संभाषण करता येणे गरजेचे आहे.

श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय

३.३ सत्र तिसरे - लेखन कौशल्य :

तिसऱ्या सत्रात लेखन कौशल्य विषयावर डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी मार्गदर्शन केले. तर अध्यक्षीय समारोप डॉ. महेश थोरात यांनी केला. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन श्री. लक्ष्मीकांत डेपले यांनी केले.

दि. ३१ जानेवारी २०१८.

३.४ सत्र चौथे - महिलांना पोलीस क्षेत्रातील रोजगार संधी :

महिलांना पोलीस क्षेत्रातील रोजगार संधी या विषयावर बोलताना सौ. अर्चना पाटील (साहाय्यक पोलीस निरीक्षक, वडोद बाजार) यांनी असे मत मांडले की, पोलीस दलातील सेवेबाबत विचार करताना सर्वात खालच्या पदावरील नोकरीचा विचार न करता थोड्या वरच्या पदावरील नोकरीचा विचार करावा. त्यांनी स्वतः या पोलीस सेवेत प्रवेश करताना कसा अभ्यास केला व शारीरिक चाचणीत यशस्वी होण्यासाठी त्यांना घ्यावे लागलेले प्रशिक्षण याची माहिती दिली.

यावेळी अध्यक्षीय समारोप करताना फुलंब्री येथील पोलीस निरीक्षक श्री. बापूसाहेब महाजन म्हणाले की, विद्यार्थ्यांनी ध्येय निश्चित करून तयारी करावी. अभ्यासाचे अधिक दडपण न घेता अभ्यास करावा. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन कु. ज्योती उदये या स्वयंसेविकेने केले. प्रास्ताविकातून कार्यक्रमाचा उद्देश प्रा. पांडुरंग कल्याणकर यांनी सांगितला तर आभार डॉ. संदीप जगताप यांनी मानले.

३.५ सत्र पाचवे - समाजकार्ये विषयातील रोजगार संधी :

समाजकार्ये विषयातील रोजगार संधी या विषयावर बोलताना श्री. मनोज गाडेकर (विभागीय प्रत्यारोपन समन्वयक, एम. जी. एम., औरंगाबाद) यांनी सामाजिक कार्यातून पदवी व पदव्युत्तर शिक्षण घेतल्यानंतर विविध शासकीय क्षेत्रात उपलब्ध होणाऱ्या रोजगार संधीची माहिती दिली. वर्तमान

धावपळीच्या जीवनात समुपदेशकाचे महत्त्व वाढत असल्याचे मत त्यांनी मांडले. यावेळी अवयवदानाचे महत्त्व स्पष्ट करून अवयवदान करून आपण अनेक जणांचे कसे प्राण वाचवू शकतो याची माहिती त्यांनी दिली. या सत्राचा अध्यक्षीय समारोप डॉ. संजीवकुमार पांचाळ यांनी केला. सुत्रसंचलन कु. मंगल सुरभैय्ये या स्वयंसेविकेने केले तर आभार डॉ. मंजुषा नळगिरकर यांनी मानले.

३.६ सत्र सहावे - उद्योजकीय गुणांचा विकास :

उद्योजकीय गुणांचा विकास या विषयावर बोलताना प्रा. अविनाश धोत्रे यांनी असे मत मांडले की, व्यक्तीने स्वतःच्या उद्योगाचे स्वप्न निर्माण करून ते प्रत्यक्षात उतरवण्याचा प्रयत्न करावा.

३.७ सत्र सातवे - नौकरी संदर्भातील बायोडाटा :

नौकरी संदर्भातील बायोडाटा या विषयावर बोलताना प्रा. विजय पांडे यांनी आजच्या संगणकाच्या युगात बायोडाटा करणे किती सहज व सोपे झाले आहे हे सांगितले.

४. स्वयंनिर्वाही अभ्यासक्रम (Self Financed Certificate Courses)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-२०१८ मध्ये विद्यापीठाच्या आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाचे मंजूर केलेल्या स्वयंनिर्वाही अभ्यासक्रमांपैकी सर्टिफिकेट कोर्स इन कम्युनिकेटिव्ह इंग्लिश व विक्री प्रतिनिधी हे दोन स्वयंनिर्वाही अभ्यासक्रम महाविद्यालयाच्या आजीवन शिक्षण विभागाने चालविले. यातील कम्युनिकेटिव्ह इंग्लिश अभ्यासक्रमाचे समन्वयक म्हणून डॉ. आश्विन रांजणीकर यांनी जबाबदारी सांभाळली. तर विक्री प्रतिनिधी अभ्यासक्रमाचे समन्वयक म्हणून डॉ. महेश थोरात व प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी काम केले. या वर्षात विक्री प्रतिनिधी या अभ्यासक्रमास १५ व कम्युनिकेटिव्ह इंग्लिश या अभ्यासक्रमास १३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

Career Guidance and Placement Cell

1) Skill Development : On 23rd September 2017 Department of Career and Placement Cell conducted the Guest Lecture of Mr. Sandeep Sawant. Mr. Sandeep Sawant guided the students on the topic of 'Skill Development'. In this lecture he explained lots of opportunities available to the skilled man, now the world is driven by technology, everyone should adopt latest technology in every field, on that basis we can earn our bread and butter. The ability to use the technology and our own qualities is the skill. Those skills could be developed in a systematic training programme. This training which develops the skills are conducted by the Government of India under skill development programme. For this lecture the students of B.Com. and B. A. were present.

(Mr. Sandeep Sawant guiding students on Skill Development)

2) Information about National Career Services : On 19th December 2017 Career Guidance and Placement Cell arranged seminar of Dr. Anil Jadhav on 'Information about National Career Services (NCS)' In the speech Dr. Anil

Jadhav said that, India is one of the most powerful economy in the world, in future lots of job opportunities will be created, but to grab these opportunities everyone should be prepared with the skills. National Career Service (NCS) is providing lots of training programme for student. Further he explains the course provided by NSC. The chairman of this seminar Dr. P.M. Kalyanakar and chief guest is Prof. N.P. Malegoankar, for this seminar the students of B.Com. and B.A. were present.

3) Deendayal Upadhyay Gramin Kaushalya Yojana : On 18th January 2018 Career Guidance and Placement Cell conducted a Guest Lecture of Mr. Ravi Rathod, Mr. Rathod Sir gives the Information about 'Deendayal Upadhyay Gramin Kaushalya Yojana' to the students of arts, Commerce and science faculty. Number of students from Arts, Commerce and Science faculty were present for the Seminar.

4) Job Opportunities in agro base industries : On 18th January 2018 Career Guidance and Placement Cell conducted a Guest Lecture of Shri Gajanan Kale. Kale sir guided students on the topic of 'Job opportunities in agro base industries'. In this lecture Mr. Kale sir guided different job

opportunities available in the field of agro base industries. Number of students were present for the seminar.

5) Awareness in Hospitality Management : On 10th January 2018, Career Guidance and Placement Cell conducted the seminar on the topic of 'Awareness in Hospitality Management'. The seminar was delivered by Mr. Rupesh Bhawasar (Head, Food Production, MGM Hotel Management, Aurangabad) who guides to students effectively. Number of students were present for the seminar.

6) Career Opportunities in Tourism and Hotel Industry : Career Guidance and Placement Cell conducted the seminar on the topic of 'Career Opportunities in Tourism and Hotel Industry'. The seminar was delivered by Miss Pushpa Gore (MGM Hotel Management, Aurangabad) on 10th January 2018. Number of students were present for the seminar.

7) Career Guidance and Placement Cell : Career Guidance and Placement Cell of College maintain Database of agencies which need accountants and other official or commerce graduate to work in their firm. The cell always communicate with them to enquire new recruitment and

also to maintain the relation. In the current year 2017-18 Bhalerao and Basaiyye Association of CA call for interview and two graduate students from our College were sent there to attain the interview. The students sent by the Placement Cell were selected for the post of Jr. Accountants in Bhalerao and Basaiyye Association of CA. I) Appasaheb Mehattar II) Vikas Rajput III.

8) Selection in campus Interview
: Shri Shivaji Ambhure, Manager of Ajeet Seeds Ltd., Phulambri is a IQAC Member of our College. In relation with them our College has done an oral MoU with Ajeet Seeds Ltd. As being a neighbour the seeds co. always call us to avail some youth to world with them. Student of our College also get job opportunities to work and earn in summer vacation. Following students of our College have been provided to seeds co. to work with them. Now those students are working in Ajeet Seeds Ltd. I) Vishal Lahane II) Laxmikant Dheple III) Pravin Janawal.

सामाजिकशास्त्रे अभ्यास मंडळ

१) उद्घाटन :

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मधील सामाजिकशास्त्रे अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दि. ८ सप्टेंबर २०१७ रोजी प्रमुख अतिथी प्रा. डॉ. आश्रुबा गवळी, शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद यांच्या हस्ते करण्यात आले. प्रा. डॉ. आश्रुबा गवळी यांनी या प्रसंगी मनोगत व्यक्त करताना सामाजिकशास्त्रे अभ्यास मंडळाच्या स्थापनेचा उद्देश स्पष्ट केला. सामाजिकशास्त्रे अभ्यास मंडळाचा अध्यक्ष म्हणून बी. ए. प्रथम वर्षाचा विद्यार्थी श्री. निवृत्ती गाडेकर व उपाध्यक्ष म्हणून श्री. सोमीनाथ सहाणे यांचे स्वागत करण्यात आले.

२) भिक्तीपत्रक :

दि. २ ऑक्टोबर २०१७ रोजी सामाजिकशास्त्रे अभ्यासमंडळाच्या वतीने कु. सरला दाढे या विद्यार्थीनीने बनविलेले 'स्वच्छ भारत' या विषयावरील भिक्तीपत्रक महात्मा गांधी जयंती कार्यक्रमात प्रकाशित करण्यात आले. यावेळी कार्यक्रमाचे वक्ते श्री. बाबासाहेब दाभाडे, प्राचार्य डॉ. सुभाष टकले, डॉ. रामकिशन लोमटे, प्रा. बाबासाहेब लहाने यांच्यासह सामाजिकशास्त्राचे विद्यार्थी उपस्थित होते.

३) लोकशाही पंधरवडा :

महाराष्ट्र शासनाने २६ जानेवारी २०१८ ते फेब्रुवारी २०१८ या कालावधीत लोकशाही पंधरवडा साजरा करण्याच्या सूचना दिलेल्या होत्या, त्यानुसार लोकशाही विषयी जनजागृती करण्याच्या दृष्टीने महाविद्यालयात सामाजिकशास्त्रे अभ्यासमंडळाच्या वतीने 'लोकशाही व्यवस्थेची ओळख' या विषयावर डॉ. रामकिशन लोमटे व प्रा. बाबासाहेब लहाने यांनी विद्यार्थ्यांचे उद्बोधन केले. याबरोबरच ग्रंथालयाशेजारील फलकावर 'मतदान यादीत नाव नोंदणी करा व भारतीय लोकशाही मजबूत करा' अशा आशयाची सूचना विद्यार्थ्यांसाठी लावण्यात आली.

४) सामान्यज्ञान चाचणी :

॥ पुष्पांबर ॥ ७६

दि. २८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी सामान्य ज्ञान चाचणी घेण्यात आली. या उपक्रमात एकूण १४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

५) भिक्तीपत्रक प्रकाशन :

सामाजिकशास्त्रांचे 'महिलांचे हक्क' या विषयावर बनविलेले भिक्तीपत्रक दि. ०५/०३/२०१८ रोजी प्रा. किशोर काळे, देवगिरी महाविद्यालय, औरंगाबाद यांच्या हस्ते प्रकाशित केले. अतिथी व्याख्यान देण्यासाठी आलेल्या प्रा. किशोर काळे हे महाविद्यालयात उपस्थित होते.

विद्यार्थी परिषद

१) गुणवंत विद्यार्थी सत्कार :

प्रतिवर्षीप्रमाणे विद्यार्थी परिषद समिती मार्फत शै. वर्ष २०१६-१७ मधील बी.ए., बी. कॉम व १२ वी मध्ये परिसरातील प्रथम, द्वितीय आलेल्या गुणवंतांचा सत्कार कार्यक्रमाचे आयोजन दि. ९ ऑगस्ट २०१७ रोजी आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून मा. प्रा. यजुर्वेद्र महाराज (संस्थापक, दीपस्तंभ फाऊंडेशन, जळगाव) हे उपस्थित होते. तर कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे सचिव मा. श्री. शामराव नाईक व प्रमुख उपस्थिती म्हणून संस्थेचे विश्वस्त डॉ. सर्जेराव ठोंबरे हे उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांनी केले. या कार्यक्रमात एकूण ४७ विद्यार्थ्यांचा पुष्प व पुस्तक देऊन सत्कार करण्यात आला. त्यामध्ये २५ मुले व २२ मुलींचा सहभाग होता. याप्रसंगी महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक व कर्मचारी उपस्थित होते.

२) प्रतिनिधी व सचिव निवड प्रक्रिया :

दिनांक २२ फेब्रुवारी २०१८ रोजीच्या परिपत्रकानुसार महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा, २०१७ कलम (१९अ) अंतर्गत

शै. वर्ष २०१७-१८ करिता महाविद्यालयीन विद्यार्थी परिषद गठीत करण्यात आली ती खालीलप्रमाणे व निवडलेल्या प्रतिनिधीमधून लक्ष्मीकांत कारभारी ठेपले याची बिनविरोध सचिवपदी निवड करण्यात आली व सर्व अधिकार महाविद्यालयाकडे ठेवण्यात आले.

अ. वर्ग/विभाग	प्रतिनिधी नाव
१ बी. ए. प्रथम	तुपे नंदु विठ्ठल
२ बी. ए. द्वितीय	देवकुळे प्रमोद विनायक
३ बी. ए. तृतीय	मलये कल्याणी सुशिल
४ बी. कॉम. प्रथम	बेडके नंदा रावसाहेब
५ बी. कॉम. द्वितीय	ठेपले लक्ष्मीकांत कारभारी
६ बी. कॉम. तृतीय	बेदरकर आरती दिलीप
७ बी. एस्सी. प्रथम	कापडे ज्योती संजय
८ राष्ट्रीय सेवा योजना व आजीवन शिक्षण व विस्तार विभाग	धनावत गजानन
९ सांस्कृतिक विभाग	नाईक शुभम संजय
१० क्रिडा विभाग	जाधव शिवम भास्कर
११ महिला प्रतिनिधी	१) उदे ज्योती रमेश २) मिसाळ स्वाती प्रमोद

३) सावता भूषण पुरस्कार निवड प्रक्रिया :

महाविद्यालयाच्या वतीने बी. ए. व बी. कॉम. मधील तृतीय वर्षाच्या एका विद्यार्थ्याला पुरस्कारासाठी लागू असलेल्या नियम व अटींच्या अधीन राहून हा पुरस्कार दिला जातो. यासंबंधी दिनांक १६ जानेवारी २०१८ रोजी महाविद्यालयाच्या नोटीस बोर्डावर तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांकडून अर्ज मागविण्यात येणारी सूचना लावण्यात आली व १९ तारखेपर्यंतची विद्यार्थ्यांना मुदत देण्यात आली.

दिनांक १९ जानेवारी २०१८ पर्यंत एकूण ३ विद्यार्थीनींचे अर्ज प्राप्त झाले. त्यासंबंधी दि. १९ जानेवारी दुपारी ३ वाजेच्यानंतर प्राचार्य कक्षात महाविद्यालयीन स्तरावर सावताभूषण पुरस्कारासाठी तयार केलेल्या समितीची बैठक बोलावून त्यामध्ये आलेल्या अर्जावर समितीमार्फत मुल्यांकन करून गुणांकन देण्यात आले त्यानुसार सर्वात जास्त गुण बी. ए. तृतीय वर्षाची विद्यार्थीनी कु. प्रियंका शेषराव गायकवाड या विद्यार्थीनीला शै. वर्ष २०१७-१८ चा सावताभूषण पुरस्कार देण्याचा ठराव घेण्यात आला.

४) वार्षिक स्नेहसंमेलन :

शै. वर्ष २०१७-१८ चे वार्षिक स्नेहसंमेलन दिनांक २३ ते २५ जानेवारी २०१८ दरम्यान आयोजित करण्यात आले. दिनांक २३ जानेवारी २०१८ रोजी सायंकाळी ५ वाजता मा. डॉ. केशव तुपे (सहसंचालक, उच्च शिक्षण जळगाव विभाग, जळगाव) यांच्या उपस्थितीत व संस्थेचे विश्वस्त डॉ. सर्जेराव ठोंबरे यांच्या अध्यक्षतेखाली उद्घाटन झाले. दि. २३ जानेवारी २०१८ रोजी सकाळी विद्यार्थ्यांसाठी क्रीडास्पर्धा, काव्यवाचन, पोस्टर स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, प्रश्नमंजुषा अशा विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. तसेच दिनांक २४ जानेवारी २०१८ रोजी सायंकाळी विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देण्यासाठी सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये विविध धार्मिक, देशभक्तीपर गीतांचे सादरीकरण करण्यात आले.

दिनांक २५ जानेवारी २०१८ रोजी समारोप समारंभाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ. योगिता होके पाटील (संचालिका, वसंतदादा पाटील प्रतिष्ठाण, माजलगाव) व रवि काथार (सदस्य, महाविद्यालय विकास समिती) हे होते तर अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले सर होते. या समारोप समारंभात स्नेहसंमेलनानिमित्त घेण्यात आलेल्या विविध स्पर्धेतील प्रथम, द्वितीय विजेत्या विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहनपर प्रमाणपत्र व पुस्तक भेट देण्यात आले.

तसेच शै. वर्ष २०१७-१८ मधील सावता भूषण पुरस्काराचे

वितरण या समारोप समारंभात करण्यात आले. या पुरस्काराचे मानपत्र वाचन प्रा. डॉ. सुरेश मुंडे यांनी केले. याप्रसंगी सावता भूषण हा पुरस्कार कु. प्रियंका शेषराव गायकवाड या बी. ए. तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थीनीला मान्यवरांच्या उपस्थितीत देण्यात आला. या कार्यक्रमास सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक व कर्मचारी उपस्थित होते.

माजी विद्यार्थी व पालक समन्वय समिती

पालक बैठक :

दिनांक ९ ऑगस्ट २०१७ रोजी पालक बैठकीचे महाविद्यालयात आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी माजी विद्यार्थी व पालक समन्वय समितीचे समन्वयक डॉ. कल्याणकर पी.एम. यांनी पालकांना महाविद्यालयाबद्दल माहिती दिली. त्यामध्ये त्यांनी महाविद्यालयातील प्राध्यापकांची गुणवत्ता, महाविद्यालयामार्फत राबविले जाणारे विविध उपक्रम, सांस्कृतिक विभाग, राष्ट्रीय सेवा योजना, आजीवन शिक्षण व विस्तार विभाग व स्पर्धा परीक्षा विभागाची माहिती दिली. या माध्यमातून विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासावर महाविद्यालय कशारितीने भर देत आहे, याची माहिती दिली.

डॉ. संदीप जगताप यांनी मानवाच्या जीवनातील खेळाचे महत्त्व सांगितले. तसेच त्यांनी महाविद्यालयातील क्रीडा विभाग विद्यार्थ्यांच्या क्रीडा जीवनातील विकासासाठी कशारितीने विविध क्रीडा प्रकाराचे आयोजन केले जाते याची माहिती दिली.

प्रा. विजय पांडे यांनी महाविद्यालयातील परीक्षा विभागाची भूमिका मांडून पालकांनी आपल्या पाल्यास नियमित महाविद्यालयास पाठवून अभ्यास करण्यास सांगावे. कॉपीमुक्त परीक्षा दिल्यानेच विद्यार्थी पुढील स्पर्धेत टिकेल असे मत मांडून पालकांचे आभार मानले.

माजी विद्यार्थी बैठक :

दि. २४ मार्च २०१८ रोजी प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांच्या अध्यक्षतेखाली माजी विद्यार्थ्यांची बैठक घेण्यात आली. यावेळी प्रास्ताविकातून डॉ. कल्याणकर पी. एम. यांनी बैठकीमागचा हेतू सांगितला. तर महाविद्यालयाच्या अंतर्गत दर्जा शाश्वती केंद्राचे Internal Quality Assurance Cell चे समन्वयक डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी IQAC ची भूमिका मांडली.

यावेळी माजी विद्यार्थ्यांनी पुढीलप्रमाणे आपल्या सूचना केल्या.

१) श्री. सुदर्शन जाधव :

महाविद्यालयात होणाऱ्या कार्यक्रमांची उपस्थिती वाढावी यासाठी काही उपाययोजना कराव्यात. महाविद्यालयात व्यवसायभिमूख उपक्रम/अभ्यासक्रम असावेत.

२) श्री. बाबासाहेब लहाने :

महाविद्यालयातील स्पर्धा परीक्षा विभाग सबळ करावा.

३) श्री. रमेश तुपे :

स्वयंरोजगार आधारित कार्यक्रमांचा चालना द्यावी. नाविन्यपूर्ण कल्पना मांडणारा व्यक्ती शोधायच्यात. रस्ता रुंदीकरणामुळे मोठ्या प्रमाणात वृक्षातोड होत आहे. त्यामुळे झाडे लावण्यात माजी विद्यार्थी संघ भूमिका बजावेल.

४) श्री. अनिल दुतोंडे :

१५ ऑगस्ट व २६ जानेवारीच्या कार्यक्रमास उपस्थित राहण्याचे निमंत्रण दिल्यास माजी विद्यार्थी कार्यक्रमास उपस्थित राहतील. खाद्यपदार्थ प्रक्रिया उद्योगात मोठ्या प्रमाणात संधी त्या विद्यार्थ्यांनी अवगत कराव्यात.

५) श्री. मोबीन पाशा :

१२ वीत शिकत असलेल्या व १२ वी पास झालेल्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाचा परिचय करून द्यावा. त्यामुळे महाविद्यालयातील प्रवेश संख्या वाढेल.

प्रा. डॉ. अश्विन रांजणीकर :

माजी विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयाविषयी सकारात्मक मानसिकता निर्माण करावी, असे मत मांडले.

अध्यक्षीय समारोप :

प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले

महाविद्यालय व माजी विद्यार्थी यांची सांगड घालावी. आर्थिकदृष्ट्या मागास विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्ती देण्यात माजी विद्यार्थ्यांचा सहभाग होऊ शकतो असे मत अध्यक्षीय समारोप करताना प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले यांनी मांडले.

सांस्कृतिक विभाग

दिनांक २६ जून २०१७ रोजी शाहू महाराज जयंती पुष्पहार अर्पण करून साजरी करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले उपस्थित होते.

दिनांक ०१ जुलै २०१७ रोजी वसंतराव नाईक यांचा जन्मदिन कृषिदिन म्हणून साजरा करण्यात आला व महाविद्यालय परिसरात वृक्ष लागवड करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले उपस्थित होते.

दिनांक १० जुलै २०१७ रोजी गुरुपौर्णिमा साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. पांडुरंग कल्याणकर यांनी उपस्थित विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. व्यासपीठावर डॉ. मंजूषा नळगीरकर, प्रा. विजय पांडे यांची उपस्थिती होती.

दिनांक २२ जुलै २०१७ रोजी श्री संत सावता माळी महाराज पुण्यतिथी साजरी करण्यात आली. यावेळी प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. दत्तात्रय येडले यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दिनांक ०१ ऑगस्ट २०१७ रोजी लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे जयंती व लोकमान्य टिळक पुण्यतिथीचे आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी प्रा. डॉ. सूर्यकांत सांभाळकर (विनायकराव पाटील महाविद्यालय, कन्नड) यांनी उपस्थितांना मार्गदर्शन केले.

दिनांक १३ ऑगस्ट २०१७ रोजी संस्थापक अध्यक्ष कै. रावसाहेब दांडगे पुण्यतिथी साजरी करण्यात आली.

दिनांक ०५ सप्टेंबर २०१७ रोजी सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांची जयंती शिक्षक दिन म्हणून साजरी करण्यात आली.

दिनांक ०७ सप्टेंबर २०१७ रोजी एस. बी. कला, वाणिज्य महाविद्यालय, औरंगाबाद येथे राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धेसाठी महाविद्यालयाच्या कु. मृणाली अनिल मनोरकर व कु. मानसी गुलाबराव पवार या दोन विद्यार्थीनींचा सहभाग.

दिनांक ०८ सप्टेंबर २०१७ रोजी युवक महोत्सव पूर्वतयारी म्हणून उद्बोधन वर्ग घेण्यात आला. याप्रसंगी श्री. अरुण विटेकर यांनी विद्यार्थ्यांना युवक महोत्सवातील विविध कलाप्रकारांविषयी माहिती दिली आणि त्या कलाप्रकाराच्या सादरीकरणाविषयी मार्गदर्शन केले.

दिनांक १३ ऑक्टोबर २०१७ रोजी भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिन वाचन प्रेरणा दिन म्हणून साजरा करण्यात आला. तसेच या कार्यक्रमाचा अहवाल शासनाला व विद्यार्थी कल्याण विभागास पाठविण्यात आला.

दिनांक १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी पंडित नेहरू यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

दिनांक २७ नोव्हेंबर २०१७ रोजी संविधान दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी डॉ. संजीवकुमार पांचाळ, डॉ. पांडुरंग कल्याणकर, प्रा. विजय पांडे यांनी उपस्थित विद्यार्थ्यांसमोर भारतीय संविधानाच्या उद्देशपत्रिकेचे वाचन

करून त्यांना उद्देशपत्रिकेचे महत्त्व सांगण्यात आले.

दिनांक १३ डिसेंबर २०१७ रोजी एस. पी. कार्यालय, कन्नड येथे 'महिला सबलीकरण' या विषयावरील नाटीकेचे सादरीकरण करण्यात आले. यावेळी कन्नडच्या डॉ. आरती सिंह, पोलीस अधिक्षक, औरंगाबाद (ग्रामीण) व मनिषा लटपटे (पोलीस उपनिरीक्षक, दामिनी पथक) उपस्थित होत्या.

दिनांक २९ डिसेंबर २०१७ रोजी स्वच्छ भारत मिशन (ग्रा) कक्ष, पंचायत समिती, फुलंब्री व जिल्हा परिषद, औरंगाबाद आयोजित पाणी पुरवठा व स्वच्छतामित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धेचे आयोजन प्रस्तुत महाविद्यालयात करण्यात आले. या स्पर्धेत अनुक्रमे कु. मृणाली मनोरकर प्रथम तर श्री. लक्ष्मीकांत डेपले द्वितीय क्रमांकाने यशस्वी झाले. यावेळी फुलंब्री तालुक्यातील कनिष्ठ गट व वरीष्ठ गट यांच्या वेगवेगळ्या स्पर्धा घेण्यात आल्या. श्री. राजेश चव्हाण (तालुका समन्वयक, स्वच्छ भारत मिशन, पंचायत समिती, फुलंब्री), डॉ. संजीवकुमार पांचाळ, डॉ. महेश थोरात, डॉ. विजय पांडे, डॉ. मंजूषा नळगीरकर यांनी परिश्रम घेतले.

दिनांक १२ जानेवारी २०१८ रोजी स्वामी विवेकानंद जयंती व मातोश्री जिजाऊ जयंतीनिमित्त श्री ऋषीबाबा शिंदे यांनी 'युवक कसा असावा' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दिनांक १६ फेब्रुवारी २०१८ रोजी भारताचे पंतप्रधान मा. नरेंद्र मोदी यांचे 'Exam Warriors Narendra Modi Speech' 'परीक्षेतील ताणतणावापासून मुक्तता' या विषयावरील मार्गदर्शन ११:०० ते १२:०० या वेळेत विद्यार्थ्यांना ऐकविण्यात आले. त्याचा अहवाल शासनाला पाठविण्यात आला.

दिनांक १२ मार्च २०१८ रोजी महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांची जयंती महाविद्यालयाचे

॥ पुष्पांबर ॥ ८०

प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांच्या हस्ते प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करून साजरी करण्यात आली.

दिनांक २३ मार्च २०१८ रोजी भगतसिंग, सुखदेव, राजगुरू यांना पुष्पहार अर्पण करून शहीददिन साजरा करण्यात आला. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले व उपस्थित प्राध्यापक, कर्मचारी यांनी अभिवादन करून शहीददिन साजरा करण्यात आला.

दिनांक ११ एप्रिल २०१८ रोजी महात्मा फुले यांची जयंती पुष्पहार अर्पण करून साजरी करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले व उपस्थित प्राध्यापक, कर्मचारी यांनी अभिवादन करून महात्मा फुले यांची जयंती साजरी केली.

दिनांक १४ एप्रिल २०१८ रोजी भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची जयंती पुष्पहार अर्पण करून साजरी करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.आर. टकले व उपस्थित प्राध्यापक, कर्मचारी यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेस अभिवादन केले.

दिनांक १८ एप्रिल २०१८ रोजी महात्मा बसवेश्वर यांची जयंती पुष्पहार अर्पण करून साजरी करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.आर. टकले व उपस्थित प्राध्यापक, कर्मचारी यांनी महात्मा बसवेश्वर यांच्या प्रतिमेस अभिवादन केले.

केंद्रीय युवक महोत्सव व वार्षिक स्नेहसंमेलन :
२०१७-१८

दिनांक २९ ऑक्टोबर ते ०१ नोव्हेंबर २०१७ दरम्यान डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद येथे आयोजित केंद्रीय युवक महोत्सवात २० कलाप्रकारांमध्ये सक्रीय सहभाग आणि विविध कला प्रकारांचे उत्कृष्ट असे सादरीकरण करण्यात आले. या केंद्रीय युवक महोत्सवामध्ये एकूण १० मुले व ९ मुली असे १९

विद्यार्थी कलावंत सहभागी झाले.

दिनांक २४ जानेवारी २०१८ रोजी महाविद्यालयाच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनात संगीतरजनी अंतर्गत विविध गुणदर्शनाचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. त्यात गणेश वंदना, जागरण, गोंधळ, शेतकरी गीत आदी कार्यक्रमाच्या सादरीकरणासाठी एकूण १४ विद्यार्थी कलावंतांनी सहभाग नोंदविला.

■ ■ ■

योग समिती

१) योगदिन : दि. २१ जून २०१७ रोजी 'जागतिक योगदिन' महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. क्रीडा विभाग, एन.एस.एस. व योग समितीच्या वतीने या सोहळ्याचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी प्रा. डॉ. संदीप जगताप, राजेंद्र तांदुळजे (योगशिक्षक, पंतजली योग समिती) यांनी महाविद्यालयाच्या मैदानावर सर्व उपस्थितांना प्रात्यक्षिके करून दाखविले. योगासने, प्राणायाम, ध्यान घेण्यात आले. महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, विद्यार्थी याप्रसंगी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

२) योगशिविर : दि. ३ ऑक्टोबर २०१७ रोजी प्रा. डॉ. अश्विन रांजणीकर यांच्या हस्ते योग शिविराचे उद्घाटन करण्यात आले. याप्रसंगी त्यांना पंतजलीचे योगसूत्र उलगडून सांगितले. आजच्या स्थितीत योगा विषयीच्या जाणीव जागृत घडवून आणण्याच्या दृष्टीने योग समितीचे कार्य करावे अशी अपेक्षा व्यक्त केली; कारण ती काळाची गरज आहे. हे शिविर दि. ३ ऑक्टोबर ते १० ऑक्टोबर २०१७ या कालावधीत घेण्यात आले. डॉ. राजश्री पवार यांनी दररोज दुपारी ३.०० ते ४.३० या वेळेत विद्यार्थी वर्गास मार्गदर्शन केले. विविध आसने, प्राणायाम, ध्यान-

धारणा या पद्धतीने प्रशिक्षण देण्यात आले. शिबिरार्थींची संख्या २५ ते ३० होती.

३) योगव्याख्यान : दि. २९ जानेवारी २०१८ आर्ट ऑफ लिक्विंगचे श्री. रत्नाकर गोरे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. जीवन जगण्याची कला योगाच्या माध्यमातून कशी विकसीत होऊ शकते यावर त्यांनी प्रकाश टाकला. विद्यार्थी दशोपासूनच योग अंगवळणी पाडून घ्यावे असे आवाहन त्यांनी केले. योगातून व्यक्तिमत्त्व विकास कसा साधाणार याविषयी मार्गदर्शन केले.

४) योगव्याख्यान : दिनांक ६ मार्च २०१८ रोजी श्रीमती रूपाली बखले-दहिहंडे (माजी विद्यार्थीनी) यांचे 'योगाचे महत्त्व' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. अतिशय शास्त्रशुद्ध पद्धतीने त्यांनी योग व पंचकर्म याविषयीची माहिती विद्यार्थ्यांना दिली. त्यांनी विद्यार्थ्यांच्या दृष्टीने योगाचे महत्त्व काय हे पटवून सांगितले.

अंतर्गत तक्रार निवारण समिती (ICC) अधिनियम २०१६ विषयीची माहिती :

कामाच्या ठिकाणी लैगिंग छळापासून संरक्षण अधिनियम २०१६ विषयीची माहिती सर्वांना देण्यात आली. दिनांक १४ सप्टेंबर २०१७ रोजी दुपारी १२.०० वा. ग्रंथालय सभागृहात हा कार्यक्रम घेण्यात आला. या कायद्याविषयी मार्गदर्शन करण्यासाठी प्रा. रेखा मेश्राम (राजर्षी शाहु महाविद्यालय, पाथ्री) यांना निमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांनी सविस्तर माहिती दिली. तसेच विद्यार्थीनींच्या समस्यांचे निरसन केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. पांडुरंग कल्याणकर उपस्थित होते.

यानिमित्ताने जाणीव जागृती घडवून आणणारे विविध भिक्तीपत्रक प्रदर्शित करण्यात आले.

वर्षभरातील घेण्यात आलेल्या बैठका :

- १) दिनांक १३ सप्टेंबर २०१७
- २) दिनांक ०९ ऑक्टोबर २०१७
- ३) दिनांक ०८ फेब्रुवारी २०१८
- ४) दिनांक ०६ मार्च २०१८

महिला दिनानिमित्त व्याख्यान :

दिनांक ०८ मार्च २०१८ रोजी महिला दिनानिमित्त व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. मार्गदर्शन म्हणून प्रा. रेखा मेश्राम होत्या.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक अभ्यासकेंद्र फुलंब्री

वर्षभरामध्ये अभ्यासकेंद्रातील केलेली कामे :

१. १/६/२०१७ पासून पूर्वतयारी व बी. ए. चे प्रवेश ऑनलाईन पद्धतीने सुरू झाले. ऑनलाईन प्रवेश पद्धतीबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.
२. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मे २०१७ परीक्षेच्या ऑनलाईन उत्तरपत्रिका मुल्यांकनाचे केंद्र जुन-जुलै २०१७ या कालावधीत चालविण्यात आले.
३. डॉ. रामकिशन लोमटे यांनी अभ्यासकेंद्राचे २०१६-१७ या वर्षाचे जमा-खर्चाचे ऑडीट करून घेतले.
४. पूर्वतयारी शिक्षणक्रमाची, विद्यापीठाची परीक्षा दि. २ ते ४ डिसेंबर २०१७ दरम्यान औरंगाबाद येथील सेंट्रल विद्यार्थ्यांनी दिली. त्यासंदर्भात विद्यार्थ्यांच्या अडचणी सोडविण्यात आल्या व हॉलतिकीट डाऊनलोड करून वितरीत केले.
५. मुक्त विद्यापीठाच्या मागील वर्षीच्या विद्यार्थ्यांना प्रवेश सुरू झाले असे सांगण्यासाठी मोबाईलद्वारे संपर्क साधण्यात आला. तसेच प्रवेश अर्जाची एक प्रत

- आणि अभ्यास केंद्राची फीस विद्यार्थ्यांकडून स्वीकारून ती रक्कम वेळोवेळी बँकेत जमा केली.
६. पूर्वतयारी व बी. ए. या शिक्षणक्रमाचे निकाल घोषित झाल्यानंतर विभागीय केंद्रातून गुणपत्रिका आणल्या व गुणपत्रिकांची छाननी करून आणि वितरणास सुरुवात केली.
 ७. दिनांक १२/९/२०१७ रोजी विभागीय केंद्र, औरंगाबाद येथे केंद्र संयोजक, समंत्रक यांचा प्रस्ताव सादर करण्यात आला. तसेच वेळापत्रक सादर करण्यात आले.
 ८. बी.ए. शिक्षणक्रमाचे नोव्हेंबर/डिसेंबर २०१७ परीक्षेसाठी विद्यार्थ्यांचे हॉलतिकीट वितरित केले.
 ९. मुक्त विद्यापीठाकडून शैक्षणिक २०१७-१८ मधील अध्ययन साहित्य स्विकारण्यात आले. तसेच अध्ययनार्थींना पुस्तकांचे वाटप केले.
 १०. नवीन अभ्यासक्रम सुरू करण्यासाठी बी. कॉम. व एम. ए. या शिक्षणक्रमाचे दि. २९/१२/२०१७ रोजी अभ्यासकेंद्रामार्फत विद्यापीठास प्रस्ताव सादर करण्यात आले.
 ११. बी.ए. या शिक्षणक्रमाच्या अभ्यासकेंद्राचे पुर्नमान्यतेचा प्रस्ताव दि. ३०/०१/२०१८ रोजी विद्यापीठास सादर करण्यात आला.
 १२. विद्यार्थ्यांच्या विषय निवडीबाबत त्रुटी, विद्यापीठाची श्रेयांकतरची फीस भरण्याबाबतच्या त्रुटी आणि अभ्यासकेंद्राची फीस व फॉर्म न भरलेले विद्यार्थी यांच्याशी वेळोवेळी संपर्क केला.
 १३. विद्यार्थ्यांना गृहपाठाचे प्रश्न देण्यात आले तसेच त्यांच्याकडून गृहपाठ स्वीकारले.
 १४. मार्च महिन्याच्या शेवटी प्रशासकीय व समंत्रक मानधन वाटप करण्यात आले.

प्रवेशित विद्यार्थी संख्या

अ.	शिक्षणक्रम	कालावधी	विद्यार्थी संख्या
१	पूर्वतयारी	जून-ऑगस्ट १७	१३
२	बी.ए.प्रथम	जून १७ मे १८	१२१
३	बी.ए. द्वितीय	जून १७ मे १८	८२
४	बी.ए. तृतीय	जून १७ मे १८	८८
एकूण			३०४

उद्बोधन वर्ग :

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना उद्बोधन करण्यासाठी दि. १४/१/२०१८ रोजी अभ्यासकेंद्राचे केंद्र संयोजक प्रा. रामकिशन लोमटे मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होते. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य एस. आर. टकले व्यासपीठावर अध्यक्षस्थानी होते. यावेळी विद्यार्थ्यांना केंद्र संयोजक प्रा. रामकिशन लोमटे यांनी वर्षभराच्या नियोजनाचे वेळापत्रक समजावून सांगितले. उद्बोधन वर्गासाठी बी.ए. शिक्षणक्रमाच्या विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती.

समंत्रण :

महाविद्यालयातील प्राध्यापक आपापल्या विषयाचे समंत्रक म्हणून कामकाज पूर्ण करत आहेत. याकरिता समंत्रकांना वेळापत्रकाची प्रत दिलेली आहे.

अभ्यासकेंद्राचे व्यवस्थापन :

१. केंद्र प्रमुख : डॉ. एस. आर. टकले
२. केंद्र संयोजक : प्रा. रामकिशन लोमटे
३. केंद्र सहाय्यक : श्री. जयराम जाधव
४. शिपाई : श्री. रत्नाकर जाधव

क्रीडा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७-२०१८ मध्ये महाविद्यालयातील क्रीडा विभागाच्या वतीने १४ क्रीडा प्रकारांची फिस रुपये ५००/- भरलेली होती. त्यापैकी १४ क्रीडा प्रकारात एकूण ११६ विद्यार्थी सहभागी झाले.

अ.	क्रीडा प्रकार	सहाभागी मुले	सहभागा मुली	एकूण
१.	कबड्डी	११	-	११
२.	बॉक्सींग	४	-	४
३.	बॅडमिंटन	५	-	५
४.	तायकोन्दो	-	१	१
५.	मैदानी स्पर्धा	७	७	१४
६.	क्रॉस कंट्री	६	४	१०
७.	बॉल बॅटमिंटन	५	-	५
८.	सॉफ्टबॉल	११	-	११
९.	आर्चरी	४	४	८
१०.	तलवारबाजी	-	५	५
११.	कुस्ती	४	२	६
१२.	पावर लिफ्टिंग / वेटलिफ्टिंग	४	-	४
१३.	हॉकी	१६	१६	३२
१४.	लॉन टेनिस	-	-	-
एकूण		७८	३८	११६

दैनंदिन खेळाचे तास व स्पर्धा प्रशिक्षण शिबीर

विद्यार्थ्यांनी मोकळा वेळ योग्य पद्धतीने वापरावा व सर्व विद्यार्थ्यांना विभागात उपलब्ध असलेल्या क्रीडा साहित्याचा लाभ घेता यावा वेळापत्रकातच खेळांच्या तासाचे नियोजन केले गेले. त्यानुसार बी. ए. प्रथम, द्वितीय व तृतीय व बी. कॉम. प्रथम, द्वितीय व तृतीय तसेच बी.एस.सी. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचे दैनंदिन खेळाचे तास दुपारी ३.३० नंतर नियोजनात घेतले गेले. विभागातील क्रीडा साहित्याचा योग्य तो वापर विद्यार्थ्यांनी यादरम्यान करून घेतला. खेळाच्या तासांना विद्यार्थ्यांनी खालील खेळ खेळले. तसेच स्पर्धा

कालावधी मध्ये विद्यार्थ्यांना सकाळी ७.०० ते ९.०० व सायंकाळी ४.०० ते ६.०० या वेळेत महाविद्यालयात व विभागीय क्रीडा संकूल औरंगाबाद येथे विभागामार्फत प्रशिक्षण दिले गेले.

१. चेस
२. टेबल टेनिस
३. कबड्डी
४. व्हॉलीबॉल
५. क्रिकेट
६. धनुर्विद्या
७. तलवारबाजी
८. बॉक्सींग
९. हॉकी
१०. सॉफ्टबॉल
११. हॅण्डबॉल
१२. अॅथलेटिक्स
१३. श्रो बॉल

आंतर महाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेसाठी खेळाडूंची निवड चाचणी

वर्षाच्या सुरुवातीलाच आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धासाठी इच्छुक विद्यार्थ्यांना विभागप्रमुखाकडे नावे नोंदवली. काही खेळांसाठी कमाल सहभाग संख्येपेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांनी नावे नोंदवली. त्यानुसार उत्तमोत्तम, अधिक होतकरू व नियमित खेळाडूंना संधी मिळावी हा हेतू समोर ठेवून काही खेळांसाठी निवड चाचणी घ्यावी लागली. निवड चाचणीसाठी विद्यार्थ्यांना खालील निकष लावले गेले.

अवलंब केलेले निकष -

१. शारीरिक क्षमता चाचणी
२. कौशल्य चाचणी
३. मैदानावरील दैनंदिन उपस्थिती व वर्तन

खेळ निहाय विद्यार्थी संख्या

१. धनुर्विद्या - ६	२. तलवार बाजी - १०
३. टेबल टेनिस - ५	४. वेटलिफ्टिंग - ६
५. थाळी फेक - २	६. क्रिकेट - १२
७. अॅथलेटिक्स - १०० मी. - ८	
८. भाला फेक - १	९. कबड्डी - १२
१०. २०० मी. - ४	११. क्रॉस कंट्री - १०
१२. चेस - ४	१३. गोळा फेक - २

१४. बॉक्सींग - ६ १५. हॉकी - ३२

१६. सॉफ्ट बॉल - १५

महाविद्यालय अंतर्गत क्रीडा स्पर्धा

महाविद्यालयातील जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना स्पर्धात्मक क्रीडा प्रकारांचा अनुभव घेता यावा तसेच उदयोन्मुख खेळाडूंना अधिक प्रेरणा मिळावी या हेतूने महाविद्यालयात विविध दिवसांचे औचित्य साधून क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन केले गेले. वर्षभर खालीलप्रमाणे खेळांचे आयोजन केले गेले.

१. क्रीडा दिन - २९ ऑगस्ट - चेस व टेबल टेनिस

- सहभागी खेळाडू - १२ मुले, ६ मुली

२. वार्षिक क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन -

३० मुले व १३ मुलींचा सहभाग

क्रीडा विभागातर्फे आयोजित विविध उपक्रम

आंतरराष्ट्रीय योग दिवस -

२१ जून २०१७ रोजी क्रीडा विभागाच्या वतीने आंतरराष्ट्रीय योग दिवस साजरा करण्यात आला. यामध्ये क्रीडा विभाग प्रमुख डॉ. संदीप जगताप यांनी प्रात्यक्षिके सादर केली.

पोलीस, आर्मी प्रशिक्षण -

क्रीडा विभागाच्या वतीने व सह्याद्री करिअर अॅकडमी च्या सहकार्याने तीन महिने पोलीस व आर्मी भरतीपूर्व प्रशिक्षण शिबीर घेण्यात आले. त्यामध्ये ४० मुली व ५२ मुलांनी सहभाग नोंदविला.

मॅराथॉन स्पर्धा -

१८ ऑगस्ट २०१७ रोजी क्रीडा विभागाच्या वतीने मा. नामदार विधासभा अध्यक्ष श्री. हरिभाऊ बागडे (नाना) यांच्या वाढदिवसानिमित्त दिनांक १८ रोजी भव्य मॅराथॉन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेमध्ये २, ३, ५ किलोमीटर अंतरामध्ये सुमार १३२७ खेळाडूंनी

सहभाग नोंदविला. स्पर्धेचे उद्घाटन नगराध्यक्ष श्री. सुहासभाऊ सिरसाठ यांच्या हस्ते झाले. या प्रसंगी अनुराधाताई चव्हाण, उपमहापौर विजय औताडे, संस्थेचे सचिव श्री. शामसुंदर नाईक, आंतरराष्ट्रीय पंच सौ. संजिवनी दिल्लीकर, डॉ. फुलचंद सलामपुरे, क्रीडा भारतीचे श्री. अशोक यादव, प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले आदींची उपस्थिती होती.

आंतरमहाविद्यालयीन आर्चरी स्पर्धेचे आयोजन -

११ ऑक्टोबर २०१७ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ व महाविद्यालय क्रीडा विभागाच्या वतीने आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेमध्ये २१ महाविद्यालयातील ५८ खेळाडूंनी सहभाग नोंदविला. या स्पर्धेचे उद्घाटन विद्यापीठ क्रीडा संचालक प्राचार्य डॉ. प्रदीप दुबे यांच्या हस्ते झाले, या प्रसंगी पोलीस निरीक्षक फुलंब्री श्री. बापुसाहेब महाजन, पोलीस उपनिरीक्षक मनिषा लटपटे, आंतरराष्ट्रीय प्रशिक्षक सी. आर. कुर्मी, डॉ. सर्जेराव ठोंबरे, बोर्ड ऑफ स्टडी मॅम्बर शारीरिक शिक्षण डॉ. गोविंद कदम, प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले आदींची उपस्थिती होती. स्पर्धेचे बक्षीस वितरण श्री. राम बनसोड यांच्या हस्ते झाले. या प्रसंगी पोलीस उपनिरीक्षक श्री. जाधव, प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले आदींची उपस्थिती होती

तालुकास्तरीय स्पर्धा -

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये महाविद्यालयाच्या क्रीडा विभागातर्फे ३ तालुका स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये सुमारे १४३ खेळाडूंनी सहभाग नोंदविला.

अतिथी व्याख्यान -

शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या वतीने अतिथी व्याख्यान घेण्यात आले. यामध्ये डॉ. राम जाधव (राजर्षी शाहू महाविद्यालय, पार्थी) यांनी मार्गदर्शन केले.

क्रांतीगुरू लहुजी साळवे संस्कार केंद्र, फुलंब्री

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये महाविद्यालयाच्या वतीने फुलंब्री येथील बाजार पट्टीमध्ये कार्यरत 'लहुजी साळवे संस्कार केंद्र' येथे नियमित तासिकांचे आयोजन व कार्यवाही नेमून दिलेल्या प्राध्यापकांच्या वतीने पूर्ण झाली. याशिवाय वर्षभरात संपन्न झालेले कार्यक्रम असे अह्मित.

१) तीळगुळ वाटप कार्यक्रम :

१४ जानेवारी २०१८ रोजी आजीवन शिक्षण आणि विस्तार विभागाच्या वतीने तीळगुळ वाटपाचा कार्यक्रम घेण्यात आला.

२) कुमारिकांना कपडे वाटप :

संस्कार केंद्रात नियमित उपस्थित राहणाऱ्या कुमारिकांना प्रा. डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी नवरात्र महोत्सवानिमित्त (२१ नोव्हेंबर २०१७ रोजी) नवीन कपड्यांचे (रेडीमेड ड्रेसचे वाटप) केले.

आचार्यकुल प्रबोधिनी

महाविद्यालयातील आचार्यकुल प्रबोधिनीच्या वतीने वर्षभरात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

१) सहविचार सभा : ४, ५ व ६ ऑगस्ट २०१७

स्थळ : स्वामी विवेकानंद विद्यालय, चित्तेपिंपळगाव, ता. जि. औरंगाबाद.

दि. ०४/०८/२०१७ रोजी 'संस्थेची सैद्धांतिक भूमिका' या विषयावर मा. श्री. शामसुंदर नाईक यांनी आपले विचार मांडले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. सर्जेराव ठोंबरे सर होते.

दि. ५ ऑगस्ट २०१७ रोजी पोलिस उपनिरीक्षक कु. मनिषा लटपटे यांचे 'महिला आणि कायदा' याविषयावर व्याख्यान झाले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी श्री. शामसुंदर नाईक (सचिव) हे होते.

दि. ५ ऑगस्ट २०१७ रोजी सौ. सुलोचना नाईक यांनी 'कौशल्य विकास' या विषयावर मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष श्री. मेमाने एल. एन. हे उपस्थित होते.

दि. ५ ऑगस्ट २०१७ रोजी प्रा. डॉ. ऋषीबाबा शिंदे यांनी 'जगणे सुंदर आहे' या विषयावर आपले विचार मांडले. या कार्यक्रमाच्या प्रसंगी संस्था सचिव मा. श्री. शामसुंदर नाईक, श्री. देवजीभाऊ पटेल आणि अध्यक्ष श्री. रामभाऊ गावंडे हे उपस्थित होते.

दि. ६ ऑगस्ट २०१७ रोजी श्री. सुहास अंबेकर यांचे व्यवसाय मार्गदर्शन या विषयावर व्याख्यान झाले. या सोबतच अॅड. विलास सोनवणे यांचे (हायकोर्ट, औरंगाबाद) 'शिक्षणातून ग्रामविकास' या विषयावर व्याख्यान झाले.

दि. ६ ऑगस्ट २०१७ रोजी समारोप कार्यक्रमात प्रमुख अतिथी प्रा. डॉ. पी. व्ही. जब्दे (कुलसचिव) तर अध्यक्ष श्री. शामसुंदर नाईक हे होते.

२) आचार्य कुल सहल : १५ ऑक्टोबर २०१७, जळगाव

दि. १५ ऑक्टोबर २०१७ रोजी जळगाव येथील महात्मा गांधी तीर्थ : जैन अॅग्री पार्क, जळगाव येथे अभ्यास सहल काढण्यात आली.

३) शिक्षक मदतीचा हात योजना :

दि. २१/०४/२०१८ रोजी पर्यंत एकूण १३ प्राध्यापकांचे रु.१५,६००/- जमा झाले पैकी ३० विद्यार्थ्यांना रु.१४,०००/- वाटप करण्यात आले. यामध्ये प्रवास खर्च, अॅडमिशन फी आणि परीक्षा फीचा समावेश आहे.

४) शोधनिबंध / बुक रिव्ह्यू वाचन :

१) प्रा. डॉ. राजश्री पवार

विषय : संत ज्ञानेश्वरकृत अमृतानुभव

दि. १६/१२/२०१७

२) प्रा. डॉ. दत्तात्रय येडले

विषय : डॉ. रामदरश मिश्र के उपन्यासों में व्यक्त कृषक जीवन

दि. ३०/१२/२०१७

॥ पुष्पांबर ॥ ८६

३) प्रा. डॉ. रामकिसन लोमटे

विषय : भारतीय लोकशाहीतील - निवडणूक आयोग

दि. ६/१/२०१८

४) प्रा. विजय पांडे

विषय : असईची लढाई

दि. १६/०१/२०१८

५) प्रा. डॉ. संजीवकुमार पांचाळ

विषय : आदिवासी साहित्य स्वरूप व संस्कृती

दि. २६/०२/२०१८

६) प्रा. डॉ. अश्विन रंजणीकर

विषय : Sustainable Development :
Integral Humanism by Pandit Dindayal
Upadhyaya

दि. ५/३/२०१८

५) निरोप समारंभ कार्यक्रम : ०५ जुलै २०१७

इंग्रजी विषयाचे प्राध्यापक राजेंद्र आंबावणे यांची पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळातर्गत कॉलेज मध्ये प्राध्यापक पदी निवड झाली. त्यांना निरोप देण्यासाठी आचार्यकुल प्रबोधिनीच्या वतीने कार्यक्रम घेण्यात आला.

६) सत्कार समारंभ कार्यक्रम : १६ डिसेंबर
२०१७

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबादच्या सिनेट सदस्य पदी निवड झाल्याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले सरांचे स्वागत व सत्कार करण्यात आला.

महाविद्यालयाचे प्रा. डॉ. रामकिसन लोमटे व प्रा. डॉ. मंजूषा नळगीरकर हे आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रासाठी थायलंड येथे गेले होते. त्यांचे ही स्वागत करण्यात आले.

मलेशिया येथील आंतरराष्ट्रीय कार्यशाळेत महाविद्यालयाचे प्राध्यापक डॉ. गणेश कुलकर्णी व डॉ. संदीप जगताप सहभागी झाल्याबद्दल आचार्यकुल प्रबोधिनीच्या वतीने स्वागत व सत्कार करण्यात आला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ
प्रायोजित व

अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागाद्वारे आयोजित

राज्यस्तरीय कार्यशाळा

वस्तू व सेवा कर : दृष्टिक्षेप

(Overview on Goods and Service
Tax (GST))

दिनांक : १५ फेब्रुवारी २०१८

नोंदणी :

दिनांक १५ फेब्रुवारी २०१८ ला सकाळी ९.०० वाजल्यापासून नोंदणी सुरू केली. या कार्यशाळेसाठी एकूण ८३ प्राध्यापक, व्यापारी, संशोधक व विद्यार्थी यांनी नोंदणी केली.

उद्घाटन सत्र :

दिनांक १५ फेब्रुवारी २०१८ रोजी सकाळी १०.३० वाजता महाराष्ट्र राज्य विधानसभेचे अध्यक्ष मा. हरिभाऊ बागडे यांच्या उपस्थितीत उद्घाटन सत्रास सुरुवात झाली. यावेळी उद्घाटक म्हणून डॉ. वाल्मीक सरवदे (विशेष कार्यसम अधिकारी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद), बिजभाषक श्री प्रसन्न दातार (साहाय्यक आयुक्त, जी.एस.टी. व कस्टम), श्री. शामसुंदर नाईक (सचिव, पंडित दीनदयाळ उपाध्याय शिक्षण संस्था, औरंगाबाद), डॉ. सर्जेराव ठोंबरे (विश्वस्त, पंडित दीनदयाळ उपाध्याय शिक्षण संस्था, औरंगाबाद), प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले उपस्थित होते. या सर्वांनी दीपप्रज्वलन करून कार्यशाळेचे उद्घाटन केले.

उद्घाटनपर भाषण :

डॉ. वाल्मीक सरवदे (विशेष कार्यसम अधिकारी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) यांनी कार्यशाळेचे उद्घाटनपर भाषण केले. यावेळी ते म्हणाले की, 'जी.एस.टी. लागू केल्यामुळे करातील किचकटपणा कमी झाला. विविध करांऐवजी सर्वांसाठी एक कर म्हणून जीएसटीची अंमलबजावणी केली जात आहे. अनेक जीवनावश्यक वस्तू या कर प्रणालीतून

वगळण्यात आल्या आहेत. या कर पद्धतीला व्यापाऱ्यांनी व्यवस्थित समजावून घ्यावे, तसेच शैक्षणिक संस्थांनी या कराबद्दल लोकांमध्ये जागरूकता निर्माण करावी.'

बीजभाषक :

डॉ. प्रसन्न दातार (साहाय्यक आयुक्त, वस्तू व सेवाकर व कस्टम) यांनी असे मत मांडले की, ग्रामीण भागात जी.एस.टी. बद्दल होत असलेली कार्यशाळा एक स्तूत्य उपक्रम आहे. यामुळे छोट्या उद्योजकांना, व्यापारांना व सर्वसामान्यांना ही संकल्पना समजण्यास मदत होईल. प्रत्यक्ष कराबद्दल नागरिकांमध्ये जागरूकता आहे; परंतु भरणान्यांचे प्रमाण फारच कमी आहे. अप्रत्यक्ष कर मात्र प्रत्येक नागरिक भरतो त्यामुळे त्याबद्दल जागरूकता होणे गरजेचे आहे. जगातील १६० देशात जी.एस.टी. कर आहे. त्यामुळे जगाशी सुसंगत असलेला जी.एस.टी. करप्रणाली आपल्या देशात लागू होणे गरजेचे आहे. या पद्धतीने एक राष्ट्र, एक कर, एक बाजार अशी स्थिती निर्माण झाल्याने देशातील विदेशी गुंतवणूक वाढेल.

अध्यक्षीय समारोप :

उद्घाटन सत्राचा अध्यक्षीय समारोप **मा. ना. श्री. हरिभाऊ बागडे (नाना), (विधानसभा अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य)** यांनी केला. २००२ पासून मा. अटलबिहारी वाजपेयी पंतप्रधान असल्यापासून या कराबद्दल प्रयत्न सुरू होते. संसदेच्या बहुतांश सदस्यांनी या कराला पाठिंबा दिला. त्यामुळे एक देश, एक कर हा लोकसभेत मंजूर झाला. या करामध्ये अनेक चांगल्या बाबी आहेत व काही त्रुटी असतील तर त्यात सुधारणा सुद्धा करता येते. त्या संदर्भात विविध स्तरावर प्रयत्न सुरू आहेत. सुट्या शेतमालच्या विक्रीवर कर नसल्याने शेतकऱ्यांच्या फायद्याचे आहे. अगोदरही वस्तूवर कर होता; परंतु तो सर्वसामान्यांना कळत नव्हता. आता मात्र जी. एस. टी. मुळे वस्तूवर किती कर लावला जात आहे हे जनसामान्यांना समजत आहे. राष्ट्रविकासासाठी कराचा भरणे करणे गरजेचे आहे. कारण या कराच्या महसुलातूनच सरकारला विविध कल्याणकारी योजना राबविणे शक्य होते, असे मत त्यांनी मांडले.

कार्यशाळेचे प्रास्ताविक प्राचार्य, डॉ. एस. आर. टकले यांनी केले. जी. एस. टी. करप्रणाली सर्वसामान्यांना समजावी हा कार्यशाळा आयोजनाचा हेतू असल्याचे मत त्यांनी मांडले. या सत्राचे सूत्रसंचलन डॉ. अश्विन रांजणीकर यांनी केले तर आभार डॉ. पी. एम. कल्याणकर यांनी मानले.

सत्र दुसरे - जी. एस. टी. व भारतीय अर्थव्यवस्था (GST and Indian Economy):

या सत्रास प्रमुख वक्ते म्हणून डॉ. करणसिंग राजपूत (लोकमान्य टिळक महाविद्यालय, वणी, जि. यवतमाळ) हे होते. सत्राचे अध्यक्ष म्हणून प्रो. डॉ. सुनिल नरवडे (अर्थशास्त्र विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) होते तर सत्र समन्वयक म्हणून डॉ. राजेश लहाने यांनी भूमिका बजावली. यावेळी डॉ. करणसिंग राजपूत यांनी जी.एस.टी. आपल्या देशात लागू होण्याची सर्व प्रक्रिया सांगितली. कराचे विविध दर सांगितले. जी.एस.टी. मुळे वस्तूंबरोबर अधिकाधिक सेवासुद्धा कराच्या जाळ्यात येतील व त्यामुळे कराच्या महसुलात वाढ होईल. जी.एस.टी. सर्व प्रथम फ्रान्समध्ये लागू करण्यात आला. हा कर आज १६० देशात आहे. अमेरिकेने मात्र जी.एस.टी. लागू केलेला नाही. भारतीय राज्यघटनेतील नवीन अनुच्छेद २७९ (अ) प्रमाणे जी.एस.टी. परिषदेची स्थापना करण्यात आली. जी.एस.टी. परिषदेत एक तृतीयांश केंद्रसरकारचे तर दोन तृतीयांश राज्य सरकारांचे सभासद आहेत. त्यामुळे राज्याच्या अहिताचा निर्णय पारित होऊ शकत नाही. त्यामुळेच आजही पेट्रोल व डिझेलवर जी.एस.टी. लागू झालेला नाही. या कराचे फायदे व तोटे सांगितले. या सत्राचा **अध्यक्षीय समारोप करताना डॉ. सुनिल नरवडे** म्हणाले की, हा कर लागू झाल्याने अप्रत्यक्ष करांचा एकूण कर महसुलातील हिस्सा वाढेल. या बाबींकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे. या सत्राचे सूत्रसंचलन प्रा. बाबासाहेब लहाने यांनी केले तर आभार डॉ. महेश थोरात यांनी मानले.

सत्र तिसरे - जी.एस.टी. ची तांत्रिक बाजू : (Panel Discussion-Technical side of GST : Submission of Returns, Tax

Limits etc.)

या सत्रास प्रमुख वक्ते म्हणून श्री. चेतन गुजराती (प्रमाणित लेखापाल), श्री. आर. डी. जैस्वाल (प्रमाणित लेखापाल), श्री. मंदार संवत्सर (संचालक, सीईओ टेन्को सर्व्हिसेस), जी.एस.टी. विभागातील सिराज अली खान हे उपस्थित होते, तर सत्र समन्वयक म्हणून डॉ. पुरुषोत्तम देशमुख यांनी काम केले. श्री. चेतन गुजराती यांनी अप्रत्यक्ष कराची संकल्पना समजावून सांगितली. जी.एस.टी. पूर्वी १७ पेक्षा अधिक कर होते. त्याचे एकत्रिकरण झाले. जी. एस. टी. हा उपभोग आधारित कर आहे. अगोदरचा कर उगम आधारीत होता.

श्री. आर. डी. जैस्वाल यांनी असे मत मांडले की, सर्व निर्णय जी.एस.टी. कौन्सिल ठरवणार आहे. त्यामध्ये सर्वांचे मत विचारात घेऊन (राज्ये व केंद्र सरकार) निर्णय घेतला जाणार असल्याने विचार करूनच बदल होतील. जी.एस.टी. नंबर १५ आकड्यांचा असतो, तेव्हा ग्राहकाने तो तपासून घ्यावा. तसेच तो ऑनलाईन सुद्धा तपासता येतो. त्यामुळे ग्राहकांनी जागरूक राहावे.

श्री. मंदार संवत्सर यांच्या मते जी.एस.टी. ची मुळ कल्पना वेगळी होती. एक देश एक कराएवजी आता एक देश तीन कर अशी रचना जी.एस.टी.मध्ये झालेली आहे. सध्या हा कर सुधारणेचा कालावधी आहे. भविष्यकाळात वास्तवात असलेली संकल्पना प्रत्यक्षात येईल. छोट्या उद्योगाला महिन्याला कर भरताना अडचणी येतात.

या कार्यशाळेत आल्याने कर भरणा करणाऱ्यांच्या अडचणी लक्षात आल्या. प्रत्येक जिल्हा व तालुक्यासाठी जी.एस.टी.सेवा केंद्र आहे. त्या ठिकाणी आपल्या समस्यांची सोडवणूक होऊ शकते, अशी माहिती वस्तू व सेवा कर विभागाचे अधिकारी सिराज अलीखाँ यांनी दिले. तसेच त्यांनी ई-वे बिलाची माहिती दिली.

सत्राचा अध्यक्षीय समारोप करताना श्री. रविंद्र काथार यांनी या कराच्या संदर्भातील सरकारी पत्रव्यवहार स्थानिक भाषेमध्ये व्हावा असे मत त्यांनी मांडले. या सत्राचे आभार प्रा. नितीन माळेगावकर यांनी केले.

समारोप सत्र :

या राज्यस्तरीय कार्यशाळेच्या समारोप प्रसंगी प्रमुख

श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय

पाहूणे म्हणून डॉ. नंदकुमार राठी (वित्त व लेखाधिकारी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) हे होते. यावेळी ते म्हणाले की, जी.एस.टी. मुळे करामध्ये सोपेपणा आला आहे. अगोदरच्या करात, करावर कर बसत असल्याने; अंतिमतः ग्राहकांवर अधिक कराचा भार बसत असे, परंतु आता जी.एस.टी.मध्ये त्यापेक्षा कमी दराने कर बसतो. या प्रणालीत लेखापरीक्षकांच्या व्यवसायात वाढ झाली आहे. त्यामुळे वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना चांगली संधी आहे. जी.एस.टी.मध्ये सुरुवातीस ज्या दराने कर लावला होता, त्या कराच्या दरात घट करण्यात आली आहे. जी.एस.टी. मध्ये टप्प्याटप्प्याने सुलभता येईल. आता मात्र ग्रामीण भागात पुरेशी संरचना नाही.

या कार्यशाळेचा अध्यक्षीय समारोप डॉ. सर्जेराव ठोंबरे (विश्वस्त, पंडित दीनदयाळ उपाध्याय शिक्षण संस्था, औरंगाबाद) यांनी केला. त्यांच्या मते सरकार आधारभूत संरचना वाढवण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात प्रयत्न करत आहे. समाजातील लोकांनी आधुनिक तंत्रज्ञान स्वीकारण्याची मानसिकता ठेवली पाहिजे. कर पहिल्यांदा येत असल्याने तो किचकट वाटतो; परंतु अगोदर जे विविध कर होते त्याचे कुठे समाजाला माहिती होती? परंतु आता अर्थव्यवस्था खुली करण्याचा प्रयत्न होत आहे. समाज नवीन बदलाला स्वीकारण्याच्या मानसिकतेत नसतो. सरकारचे मुख्य उद्दिष्ट हे सर्वसामान्य लोकांचे जीवन सुखद करायचे आहे. तसेच उत्पादन प्रक्रिया ही सुलभही झाली पाहिजे. जी.एस.टी.चा मुख्य उद्देश हा अर्थव्यवस्थेत सुलभता आणणे हा आहे, असे मत त्यांनी मांडले. यावेळी कार्यशाळेबद्दल मनोगत डॉ. संजय मगर व डॉ. सत्यकुमार राठी यांनी मांडले. या सत्रास प्राचार्य डॉ. एस. आर. टकले यांची प्रमुख उपस्थिती होती. या समारोप सत्राचे सूत्रसंचलन डॉ. महेश थोरात यांनी केले तर आभार डॉ. पांडुरंग कल्याणकर यांनी मानले. या राज्यस्तरीय कार्यशाळेची सांगता 'वंदे मातरम्' ने झाली.

**National Conference of
Sociology
ON
“Globalization and Rural
Transformation in India”**

A Report

Rural transformation is a proactive and positive process of change and development of rural communities in the context of national and global social and economic changes. Transformation in rural context denotes the successive changing patterns conceived in rural set, in its structure, fact, form and character both in positive and negative direction. In Sociology, the concept of rural transformation has been interpreted as a concrete process of restructuration in society. It involves bringing features of urban environments into rural settings, changes to systems and processes that favorably impact rural people's standard of living and livelihoods. The main aim of the conference is to bring together researchers to discuss a roadmap for transforming rural India

Inaugural Function :

The inaugural function presided by Hon.Dr.Sarjerao Thombre Trustee, Pandit Dindayal Upadhaya Education Society and Director, Gopinath Mundhe Research Center, Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad, Chief Guest Hon.Sanjay Salunke Dean, Faculty of

Humanities Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad. Inaugurator &Keynote Speaker Hon. Dr. Manoj Kumar Jena Center for the Study of social system, Jawaharlal Nehru University, New Delhi. Principal Dr.S.R. Takle and Dr. Manjusha Nalgirkar, Convener, National Conference were on the dias. Introductory / Welcome speech was given by Principal Dr.S.R. Takle sir. Hon.Sanjay Salunke sir discussed that, Globalization affects on rural society and its traditional identity. In this globalization process India came under the influence of Capitalism. Globalization creates the opportunity of development to each and every person in rural society.” There was a fascinating keynote presentation on how Globalization and Rural Transformation process persist in the present days. Dr. Manoj Kumar Jena said that, ‘Globalization is a happening phenomenon associated with other social processes called post-industrialization, post- modernization or the disorganization/ reorganization of capitalism. Globalization has multi dimensional ramification on the rural life of India. It has been argued that globalization has produced equal and unequal benefits across different sections of society. It is important for the States and all stakeholders to create a favourable environment in which would enable the access to equal opportunities and benefits to all and will contribute in improving their quality of life.’

Lastly in Presidency address Dr. Sarjerao Thombre discussed about the co-relation of Globalization and Environment, he also stated his view about Pandit Deendyal Upadhyayas concept of Integrated Humanism. Dr. Manjusha Nalgirkar Convener, National Conference proposed a vote of thanks.

The Technical Sessions:

Nearly 72 persons attended and participated in the National Conference .Out of 72 Delegates 18 (25%) female delegates and 54 (75%) Male delegates. The paper presentations were grouped into two broad categories.

National Conference of Sports and Library Science

The Department of Physical Education with the help of Library Sciences in the history of our college first time department organised a day National Conference on Sports and Library Science at college campus Phulambri, on 24th Feb. 2018. This conference which was held to bring together academicians, librarian, researchers, coaches, trainers, physical education professors/teachers, fitness instructors, exercise scientists and experts on a single platform to share their knowledge and ideas, learn from each other and discuss future research directions. The theme of conference was “A Holistic Approach to

Enhance Human Knowledge, Performance & Health Through Sports & Library Sciences”. We have received 106 research paper from various state of India. The 230 delegate are actively participated in the conference because of their participation the conference was grand success. The session was conducted before the Lunch and after the Lunch, Session I and Session II. Professor S.N. Singh well-known and eminent person from the field of physical education and sports was the Keynote Speaker from Muzaffarnagar (U.P.). The II Session Resource Person was Professor Surekha Daptare from Savitribai Phule Pune University Pune. Hon. Shri Haribhau Bagde (Nana), Speaker - Maharashtra State Assembly, Govt. of Maharashtra and Chairman Pandit Dindayal Upadhyaya Education Society was the Chairperson of Inauguration Ceremony. The conference was inaugurated by Professor S.N. Singh, Dr. Deepak Kapde, Kaynote Speaker - Library Science, Dr. Sanjay Salunke, Dean Faculty of Humanities- Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Shir. Shyamsunder Naik, Secretary PDUES, Dr. Sarjerao Thombre, Trustree PDUES was the chief guest of the function. Dr. Kalpana Zarikar, Head Dept. of Physical Education, Dr. BAMU, Dr. Vaishali Khaparde, Head Dept. of Library and Linfromation Sciences, Dr. BAMU and Principal Dr. Shatrunjay Kote from MSM College of Physical Education, Aurangabad

also guest of honour on the inauguration ceremony. Principal Dr. S.R. Takle was proceed the inaugural address. Convener Dr. Sandeep Jagtap presented the vote of thanks. Inaugural speak Dr. S.N. Singh focus on Sports Science. Hon. Shri Haribhau Bagde (Nana) given the well wishes for the conference. Dr. Ganesh Kulkarni, Dr. Pandurang Kalyankar, Prof. Vijay Pande, Dr. Ramkishan Lomte, Dr. Sanjivkumar Panchal, Dr. Manjusha Nalgirkar, Dr. Rajashree Pawar, Dr. Mahesh Thorat, Dr. Ashwin Rajnikar, Prof. Nitin Malegaonkar, Dr. Suresh Munde, Dr. Dattatray Yedale, Mr. Dayanand Kamble, Mr. Prem Chavan, Mr. Babasaheb Dabhade and non teaching staff work hard for success of the programme.

महिला सबलीकरण समिती

महिला आरोग्य तपासणी शिबीर :-

महिला शारिरीकादृष्ट्या सक्षम असल्याशिवाय स्वतःचा विकास करू शकत नाहीत हे उद्दिष्ट डोळ्यासमोर ठेवून महाविद्यालयातील विद्यार्थीनींच्या आरोग्य तपासणीसाठी दिनांक २३ सप्टेंबर २०१७ रोजी आरोग्य तपासणी शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. फुलंब्री येथील प्राथमिक आरोग्यकेंद्रातील डॉ. फरीन पठाण, डॉ. ताठे, डॉ. सिंकदर इत्यादींचे पथक आले होते. प्रथमतः आलेल्या सर्व डॉक्टरांचे परिचारकांची ओळख करून देण्यात आली व त्यांचे स्वागत करण्यात आले. स्वागत परिचयाच्या कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.आर.टकले व प्राध्यापकवर्ग उपस्थित होते. शिबिराच्या उद्घाटनानंतर मुलींची तपासणी वेगळ्या कक्षात करण्यात आली. डॉ. फरीन यांनी मुलींना

आरोग्य व आहारविषयक माहिती सांगितली. तसेच मुलींच्या प्रश्नांचे निरसन केले. महाविद्यालयातील विद्यार्थीनींच्या आरोग्याची तपासणी करून त्यांना व्हिटॅमिनच्या गोळ्या देण्यात आल्या. सदरील आरोग्य तपासणी शिबिरात ३५ विद्यार्थीनींनी सहभाग घेतला.

सावित्रीबाई फुले जयंती :-

सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त दिनांक ३ जानेवारी २०१८ रोजी सामुहिक अभिवादनाचा कार्यक्रम घेण्यात आला.

जागतिक महिला दिन :-

जागतिक महिला दिनानिमित्त दिनांक १२ मार्च २०१८ रोजी व्याख्यान कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. शासकीय महाविद्यालयातील डॉ. प्रमिला भुजाडे यांनी महिला सबलीकरणात समाजाची भूमिका या विषयावर मार्गदर्शन केले. सदरील मार्गदर्शनात त्यांनी विद्यार्थीना सांगितले की, महिलांच्या पाठिशी समाज जोपर्यंत खंबीरपणे उभा राहणार नाही, तो पर्यंत महिला सक्षम होणार नाहीत. समाजाने व आपण प्रत्येकाने महिलांना सक्षम करण्यासाठी प्रयत्न करावेत. त्यांना शैक्षणिक व आर्थिक विकासाची संधी मिळवून द्यावी. सदरील कार्यक्रमाचा अध्यक्षीय समारोप डॉ. मंजुषा नळगीरकर यांनी केला.

संशोधन समिती

तज्ञ व्याख्यान:-

डॉ. गणेश कुलकर्णी यांनी दिनांक २४ जुलै २०१७ या दिवशी संशोधनात ई-सोर्ससचा वापर या विषयावर महाविद्यालयातील प्राध्यापकांना संगणककक्षात प्रात्यक्षिकाद्वारे मार्गदर्शन केले.

डॉ. रमेश मंझा (संगणकविभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) यांनी दिनांक १९ सप्टेंबर २०१७ रोजी संशोधनात एस.पी.एस.एस.

या उपयोग या विषयावर प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. ज्यात त्यांनी एस. पी.एस.च्या माध्यमातून तथ्याचे वर्गीकरण व विश्लेषण कसे करता येते याविषयी सविस्तर माहिती दिली. सदरील व्याख्यान कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान प्राचार्य डॉ. एस.आर.टकले यांनी भूषविले.

बैठक :-

संशोधन समिती सदस्यांची बैठक दिनांक ३० ऑगस्ट २०१७ रोजी घेण्यात आली. सदरील बैठकीत मागील इतिवृत्तास मान्यता देण्यात आली. प्रत्येक विभागाने सर्वेक्षण करावेत. तसेच MOU साठी प्रयत्न करावेत या सूचना देण्यात आल्या. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाला पाठविण्यात येणाऱ्या चर्चासत्र परिषदा/कार्यशाळा यासंबंधीचे डॉ. पांडुरंग कल्याणकर, डॉ. अश्विन रांजणीकर, डॉ. मंजुषा नळगीरकर यांच्या प्रस्तावास मंजूरी देण्यात आली.

संशोधन समिती सदस्यांची दिनांक १४ मार्च २०१८ रोजी दुसरी बैठक घेण्यात आली. सदरील बैठकीत संशोधन समितीच्या वतीने वर्षभरात घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमाचा आढावा घेण्यात आला. समाजशास्त्र, अर्थशास्त्र व इतिहास या तीन विभागांनी अन्य संस्थांशी सामंजस्य करार केले (MOU) आहेत. तसेच सर्वेक्षण अहवाल या संबंधीची माहिती संशोधन समितीकडे देण्याची सूचना करण्यात आली. पुढील वर्षापासून संशोधन समितीने अधिक कार्यक्षमतेने काम करावे असे ठरले. यावर्षी डॉ. पांडुरंग कल्याणकर, डॉ. अश्विन रांजणीकर, डॉ. दत्तात्रय येडले, प्रा. विजय पांडे यांना विद्यापीठाचे लघु संशोधन प्रकल्प मंजूर करण्यात आले आहेत. या विषयी चर्चा झाली.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये झालेले सामंजस्य करार :-

- १) समाजशास्त्र विभाग व समाजशास्त्र विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद. दिनांक २३/०९/२०१७

- २) इतिहासविभाग व इतिहास विभाग, राजर्षी शाहु कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पाथरी. दिनांक ११/१०/२०१७
- ३) अर्थशास्त्र विभाग व अर्थशास्त्र विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद. दिनांक २८/०९/२०१७

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाकडून मंजूर झालेले लघुसंशोधन प्रकल्प :-

- १) प्रा. विजयपांडे :-सामाजिक व सांस्कृतिक इतिहास आकलनासंदर्भात बखर साहित्याची मौलीकता.
- २) डॉ. दत्तात्रययेडले :- संत साहित्य में व्यक्त पर्यावरण चेतना (हिंदी, मराठी संत साहित्य के विशेष संदर्भ में)
- ३) डॉ. अश्विन रांजणीकर :-Mirror to Reality : A comparative study of Dalit And African American women Autobiography.
- ४) डॉ. पांडुरंगकल्याणकर :- Profitability of sericulture farming : A case study of Dongargaon (Kawad).

सामाजिक सर्वेक्षण :-

समाजशास्त्र विभागाने जानेवारी २०१८ च्या शेवटच्या आठवड्यात ग्रामीण महिलांमधील अंधश्रद्धा या विषयावर सामाजिक सर्वेक्षण केले.

संशोधन पुरस्कार :-

- १) डॉ. पांडुरंग कल्याणकर :- कर महसूलातील प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष कराचे सापेक्ष महत्त्व – कांतीबाई ठक्कर ऋण मुक्ती प्रतिष्ठाणचे डॉ. अमर्त्य सेन पारितोषिक

व सन्मानपत्र-मराठी अर्थशास्त्र परिषद, दिनांक ०५ नोव्हेंबर २०१७.

- २) डॉ. संजीवकुमार पांचाळ :- भारतीय खेळांमधील शब्दावली व भाषा उच्चारणाचा चिकित्सक अभ्यास – उत्कृष्ट शोध निबंध पुरस्कार, राष्ट्रीय परिषद "A Holistic Approach to Enhance Human Knowledge, Performance and Health Through Sports and Library Science" दिनांक २४ फेब्रुवारी २०१७.
- ३) बाबासाहेब लहाने :- उत्कृष्ट शोध निबंध पुरस्कार – “रोजगार हमी योजनेचे मुल्यमापन” समाजशास्त्र राष्ट्रीय परिषद, दिनांक २८ फेब्रुवारी २०१८, जागतिकीकरण आणि ग्रामीण भागातील स्थित्यंतरे

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन समिती

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभागाच्यावतीने शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये पुढील कार्यक्रम घेण्यात आले आहेत.

- १) ऑगस्ट ते ऑक्टोबर दरम्यान स्पर्धापरीक्षा तासिकांचे नियोजन करण्यात आले. त्यासंबंधीच्या काही तासिका प्राध्यापकांनी घेतल्या आहेत.
- २) स्पर्धा परीक्षा विभागात प्रवेशासाठी नोंदणीफॉर्म व प्रवेश फीस (५०००) विद्यार्थ्यांकडून घेण्यात आली.
- ३) स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन कार्यशाळा :-
महाविद्यालयाने महाविद्यालय व परिसरातील अन्य महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी दिनांक १० ऑक्टोबर २०१७ रोजी एक दिवशीय स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन कार्यशाळेचे आयोजन केले होते. ज्यात ८५ विद्यार्थ्यांना सहभाग घेतला होता. या कार्यशाळेच्या उद्घाटक म्हणून प्रा.उज्ज्वला

वाखुरे (मार्गदर्शक रिलायबल अकॅडमी, औरंगाबाद) होत्या. उद्घाटनसत्रा नंतर झालेल्या दोन सत्रात श्री.राहुल नावंदर (युनिक अकॅडमी, औरंगाबाद) यांनीएम.पी.एस.सी. परीक्षा तयारी याविषयावर तर श्री. राहुलमिसाळ यांनी बँकींग परीक्षा या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. उद्घाटनसत्राचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.आर.टकले व समारोपसत्राचे अध्यक्ष श्री. अमोल जगदाळे (सह्याद्री अकॅडमी, फुलंब्री) हे होते.

महाविद्यालयाच्या उपक्रमात माजी विद्यार्थ्यांचा सहभाग

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या शिबिरात मार्गदर्शन:-

दिनांक २५ डिसेंबर २०१७ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष शिबिरात दुपारी ३ ते ५ या वेळेत माजी स्वयंसेवक असलेल्या विद्यार्थ्यांनी आजी स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. यामध्ये त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासात राष्ट्रीय सेवा योजनेची भूमिका या विषयावर त्यांनी मत मांडले. माजी स्वयंसेवकामध्ये श्री. बाबासाहेब लहाने, श्री. सतीश जाधव, श्री. पंकज साळवे, श्री. गणेश गाडेकर, श्री. सुहास दुतोंडे, श्री. सुनिल डिडोरे, श्री. सुनिल जाधव या माजी विद्यार्थ्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेचा त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर सकारात्मक परिणाम झाल्याचे सांगितले. तसेच त्यांनी आजी स्वयंसेवकांना या योजनेत सक्रीयपणे सहभागी होण्याचे आव्हान केले.

आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाच्या उपक्रमात सहभाग:-

विद्यापीठ नामविस्तार दिनाच्या कार्यक्रमात सहभाग : दिनांक १४ जानेवारी २०१८ रोजी महाविद्यालयाच्या आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाने लहुजी साळवे संस्कार केंद्र, फुलंब्री येथे आयोजित केलेल्या

॥ पुष्पांबर ॥ ९४

विद्यापीठ नामविस्तार कार्यक्रमात श्री. रमेश तुपे (वरिष्ठ लिपिक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद) या माजी विद्यार्थ्यांने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षणविषयक विचार यावर भाष्य केले.

विद्यार्थी समुपदेशन व व्यवसाय मार्गदर्शन

कार्यशाळेत व्याख्यान :महाविद्यालयाच्या आजीवन शिक्षण व विस्तार विभागाने दिनांक ३० व ३१ जानेवारी २०१८ रोजी आयोजित केलेल्या विद्यार्थी समुपदेशन व व्यवसाय कार्यशाळेत श्री. मनोज गाडेकर (समन्वयक, विभागीय प्रत्यारोपन, औरंगाबाद) या माजी विद्यार्थ्यांने समाजकार्ये या विषयातील रोजगार संधी या विषयावर पी.पी.टी. च्या साहाय्याने व्याख्यान दिले.